

ΛΟΓΟ

THE ART OF SCIENTIFIC MIND

COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS

WITH PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

SPECIALIZED AND MULTIDISCIPLINARY SCIENTIFIC RESEARCHES

DECEMBER 11, 2020 • AMSTERDAM, THE NETHERLANDS

VOLUME 6

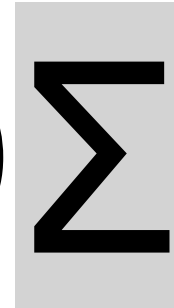

DOI 10.36074/11.12.2020.v6
ISBN 978-90-5767-591-1

EUROPEAN
SCIENTIFIC
PLATFORM

ΛΟΓΟΣ

COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS

WITH PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
«**SPECIALIZED AND MULTIDISCIPLINARY
SCIENTIFIC RESEARCHES**»

DECEMBER 11, 2020

VOLUME 6

Amsterdam • The Netherland

E
S
P

UDC 001(08)
S 78

<https://doi.org/10.36074/11.12.2020.v6>

Chairman of the Organizing Committee: Holdenblat M.

Responsible for the layout: Kazmina N.

Responsible designer: Bondarenko I.

S 78 Specialized and multidisciplinary scientific researches:
Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (Vol. 6), December 11, 2020. Amsterdam, The Netherland: European Scientific Platform.

ISBN 978-90-5767-591-1 («Mo'Media», The Netherlands)
DOI 10.36074/11.12.2020.v6

Papers of participants of the International Multidisciplinary Scientific and Practical Conference «Specialized and multidisciplinary scientific researches», held in Amsterdam, December 11, 2020, are presented in the collection of scientific papers.

The conference is included in the catalog of International Scientific Conferences; approved by ResearchBib and UKRISTEI (Certificate № 452 dated 5 October 2020); certified by Euro Science Certification Group (Certificate № 22196 dated 14 November 2020).

Conference proceedings are publicly available under terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0).

Bibliographic descriptions of the conference proceedings are indexed by CrossRef, ORCID, Google Scholar, ResearchGate, OpenAIRE and OUCI.

UDC 001 (08)

© Participants of the conference, 2020

© Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ», 2020

© European Scientific Platform, 2020

ISBN 978-90-5767-591-1

CONTENT

SECTION XVII. PHILOLOGY

BASIC APPROACHES TO DRAMA TRANSLATION Potapenko N.	7
COMPARATIVE ANALYSIS OF DICTIONARY DEFINITIONS OF A WORD AND ITS LEXICAL-SEMANTIC VARIANTS ACTUALIZED IN CONTEXT Zaitseva O.Y.	10
CONCEPT OF «DISEASE» IN THE ENGLISH LANGUAGE Sharapanovska Y.	13
ENGLISH LANGUAGE AND INTERCULTURAL COMMUNICATION Геворгян А.В.	17
INDEPENDENCE AND LITERATURE Sabirova Z.Z.	19
PARTICIPATION OF LANGUAGES OF OTHER SYSTEMS IN THE FORMATION OF THE UZBEK LITERARY LANGUAGE Khashimova K.D., Kuziev U.Y.	22
ДІАЛЕКТИ БРИТАНСЬКОГО ВАРІАНТУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ Євтушенко С.К., Хаджи А.Ю.	26
ДО ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ПОЕЗІЙ В. СТУСА Петрик О.М., Горджевіч Д.О.	29
КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ ФУНКЦІЇ КІЛЬКІСНО-ВИДІЛЬНИХ ПАРТИКУЛЯТИВІВ Педченко С.О.	32
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СПЕЦИФІЧНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ВІЙСЬКОВОГО СЛЕНГУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ Левін Є.Д., Карлюк С.В.	35
РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ СУБ'ЄКТА ОЦІНКИ В ЩОДЕННИКОВОМУ ДИСКУРСІ О. ЯВОРСЬКОЇ Дейна Л.В.	39
РОЗВИТОК МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА Макуха І.О.	41
СИЛА: ВИКОРИСТАННЯ ТЕРМІНІВ “STRENGTH” ТА “FORCE” В ІДІОМАХ Мальована В.В.	44
СПЕЦИФІКА РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО ТИПАЖУ «БРУТАЛЬНИЙ ЧОЛОВІК» У КІНОТЕКСТАХ БОЙОВИКІВ Ткачик О.В., Матвійчук А.В.	46

СПОСОБИ ТА ПРИЙОМИ ПЕРЕКЛАДУ ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ Кобякова І.К., Лебедка С.М.	52
СТРАТЕГИИ ЭЛИМИНАЦИИ ЛАКУН Абдуразакова Ш.Р.	55
СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІДІОМАТИЧНИХ ОДИНИЦЬ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ Овчаренко В.В.	59
ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ХАРКІВСЬКОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ НА ПОЧАТКУ ХІХ СТОЛІТТЯ Черниш О.О., Луговенко М.М.	62
ШИРОКОЗНАЧНІСТЬ ДІЄСЛОВА «РОБИТИ» У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ Галаздра С.І.	66

SECTION XVIII. GEOLOGY

АНАЛИЗ ГЕОЛОГО-ГЕОФИЗИЧЕСКИЙ ИЗУЧЕННОСТИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЧАСТИ БУХАРО-ХИВИНСКОГО РЕГИОНА Научно-исследовательская группа: Хайитов О.Г., Умирзоков А.А., Усмонов К.М., Эдилов Нуриддин	69
ГЕОМОРФОЛОГІЧНА СТРУКТУРА ВОДОЗБОРІВ РІЧОК ЛІВОБЕРЕЖНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ Бондар О.Б.	74
ЭФФЕКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ИНТЕНСИФИКАЦИИ ДОБЫЧИ НЕФТИ МЕСТОРОЖДЕНИЙ СУРХАНДАРЬИ С ВЫСОКОВЯЗКОЙ НЕФТЬЮ Акрамов Б.Ш., Хайитов О.Г., Нуритдинов Ж.Ф.	76
ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ РАЗРАБОТКИ ГАЗОВЫХ И ГАЗОКОНДЕНСАТНЫХ МЕСТОРОЖДЕНИЙ НА ОСНОВЕИ УТОЧНЕНИЯ НАЧАЛЬНЫХ И ОСТАТОЧНЫХ ЗАПАСОВ РАЗЛИЧНЫМИ МЕТОДАМИ Научно-исследовательская группа: Хайитов О.Г., Акрамов Б.Ш., Гафуров Ш.О., Нуритдинов Ж.Ф.	81

SECTION XIX. ARCHITECTURE AND ARTS

АРТ-ПРОСТРАНСТВО ЦИФРОВОГО И ВИРТУАЛЬНОГО ИСКУССТВА Поляков О.Г.	86
ВПЛИВ ІДЕОЛОГІЧНИХ ТЕЧІЙ ВИЩОЇ ШКОЛИ АРХІТЕКТУРИ І ХУДОЖНЬОГО КОНСТРУЮВАННЯ «БАУХАУС» НА ТЕРЕНАХ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ Зеленюк О.О.	88

ВПЛИВ ФУТУРИСТИЧНОЇ АРХІТЕКТУРИ В КІНО НА РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ АРХІТЕКТУРИ Терещенко Є.В.	92
ДЖЕРЕЛА ЗМІСТІВ ТЕАТРАЛЬНОГО КОСТЮМУ АВАНГАРДНИХ ВИСТАВ: ЗА ОБРАЗАМИ КОСТЮМІВ БАЛЕТУ «ПАРАД» (1917 Р.) Несен І.І.	94
ДОСЛІДЖЕННЯ ХУДОЖНЬО-КОНСТРУКТИВНИХ РІШЕНЬ ЖІНОЧИХ СУКОНЬ У КОКТЕЙЛЬНОМУ СТИЛІ Зименко І.О.	99
ІНСТРУМЕНТАЛЬНЕ МУЗИКУВАННЯ ЯК ШЛЯХ АКТИВІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ Мелешко В.Д., Сербіна-Лукасюк Л.П.	104
КОСІВСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ПРИКЛАДНОГО ТА ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА ЛЬВІВСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ МИСТЕЦТВ – ВИЗНАЧНИЙ ОСЕРЕДОК КУЛЬТУРНИХ ТРАДИЦІЙ ГУЦУЛЬЩИНИ Стеф'юк Р.Г.	107
ПАМ'ЯТНІ ДОШКИ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА Лашко Я.В.	110
ПЕРШІ П'ЯТИРІЧЧЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ АРХІТЕКТОРІВ В УКРАЇНІ Акмен І.Р., Нарижна О.С.	116
СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ «ДИЗАЙН» КОСІВСЬКОГО ІНСТИТУТУ ПРИКЛАДНОГО ТА ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА: КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД, СТУДЕНТОЦЕНТРИЗМ, КУЛЬТУРА АКАДЕМІЧНОЇ АВТОНОМІЇ, ОПЕРАТИВНІСТЬ Й ГНУЧКІСТЬ Юрчишин Г.М., Юрчишин Ю.Б.	118
УНІВЕРСАЛЬНИЙ ДИЗАЙН ОФІСНОГО СЕРЕДОВИЩА: ПРОТИРІЧЧЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ Бондаренко К.Л.	123

SECTION XX.

MILITARY SCIENCES, NATIONAL SECURITY AND SPORTS

ACHIEVEMENT OF INTEROPERABILITY OF THE MILITARY EDUCATION SYSTEM ON THE BASIS OF QUALITY. NATIONAL REQUIREMENTS AND NATO STANDARDS Artamoshchenko V., Krykun V.	125
ANALYSIS OF COMMAND AND CONTROL MANNED AND UNMANNED AVIATION THROUGH COMBAT CO-EMPLOYMENT IN OPERATIONS Yaroshenko Y., Herasymenko V., Blyskun O.	129

UNMANNED AIRCRAFT AS A SOURCE OF INFORMATION FOR PROVIDING THE STATE DEFENSE MANAGEMENT SYSTEM IN CRISIS SITUATIONS Hudyma O.P.	132
АНАЛІЗ ЗМІН В АЛГОРИТМАХ ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПРИ НАДАННІ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПОТЕРПІЛИМ М'яло А.О.	136
ПІДХІД ДО ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ РОЗВІДКИ ПОВІТРЯНОГО ПРОТИВНИКА Пуховий О.В., Попов С.Е., Диптан В.П.	138
СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ ТА ІНШИХ СКЛАДОВИХ СИЛ ОБОРОНИ НА ДОВГОСТРОКОВУ ПЕРСПЕКТИВУ Сурков О.О.	140

SECTION XVII. PHILOLOGY

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.01

BASIC APPROACHES TO DRAMA TRANSLATION

Nataliia Potapenko

Lecturer at the Department of English Philology
Izmail State University of Humanities

UKRAINE

Drama has a special status: it stands on the verge of literature and theatre. The issue of determining the specifics of a dramatic text are also complicated by the fact that the theatrical production of a dramatic work is the result of collective creativity – actors, director, decorators, technicians, etc. It is logical to assume that the process of transferring a dramatic text from one language to another is similar to the process of transposition (at the level of one language) of a written text of a drama onto a theatre stage.

According to some features of the dramatic work, which were mentioned above, strict requirements are placed on the translation strategy that go beyond the traditional approach to poetry and prose translation, because it is necessary to take into account that the text is intended not only for reading but also for stage performance.

As the Austrian scholar K. Bednarz noted, “the requirement to recognize theatrical and stage conditions in the concept of a dramatic text and make them visible in translation into another language is specific, because it does not correlate with the tasks of translating poetry and prose” [2].

There are different approaches to drama translation. Professor for Theatre Studies at the University of Kent in Canterbury (UK) Patrice Pavis, defines dramatic translation primarily in the context of its further stage production, while other researchers approach this problem somehow differently [3]. B. Schultz clearly distinguishes between a translation of a drama intended for further publication and reading, that is, a purely “literary text,” and a translation of a dramatic text for the purpose of further staging [4]. This is the “double nature of the dramatic text”, which characterizes the translation of the drama. A translated play may have two options – “text for reading” (literary text) and “text for staging” (stage version).

This is the reason why two approaches can be clearly observed: translation for page and translation for stage. The first one focuses on the accurate reproduction of the original text and the preservation of its linguistic and literary features. The translation for stage is aimed at translation considering the stage conditions. That is, the two sides of the drama are divided – literary and stage. Translation for page prevails among drama translators in Germany, where all attention is paid to the reproduction of the original text, and where the performance aspect is neglected. The second approach is almost compulsory for theatres in Great Britain. It is believed that only a playwright or a stage director can translate a play, and knowledge of the language and understanding of the text are secondary to knowing the stage laws and

understanding of the theatre.

Considering the translation of drama for the stage in his theory, the representative of the Czech translation school I. Levy proceeds from the main characteristics of the stage dialogue [1]. Firstly, stage dialogue is a special case of speech. The preservation of the stylized speech in translation is one of the necessary conditions for a dramatic work in general. Secondly, the stage dialogue has a complex semantic structure, since the utterances of the character can express attitude to objects on the stage or to the dramatic situations. In this case, a deictic translation is needed, preserving the actions for a certain reaction of the actor (gestures, facial expressions, movements) where they were established in the original. Moreover, the variety of recipients of the stage replica (it is perceived by several listeners simultaneously but often differently) means its inclusion in several “semantic contexts” at once, which requires consideration of its ambiguity in the translation. Thirdly, the dialogue on the stage is a verbal action, which in some cases is predetermined by the construction itself, “inspiring the actor how to pronounce a replica”, in others it is only subtly outlined in written text [1]. I. Levy suggests the task of the translator as preserving the principle of constructing a phrase that carries a certain charge of “stage energy” (tempo, rhythm, intonation). Finally, dialogue on the stage is not only a form of constructing the characters' speech, but also their characteristic. Talking about something, the character talks about himself. It is the lexical structure of speech that gives an initial motivation to an actor in working on an image. It is not always possible to reconstruct the character's manner of speech, his or her speech characteristics in translation due to inter-linguistic and intercultural differences, the necessary slang, vernacular, dialect may be absent in the target language. However, the translator's increased attention to the details of linguistic design, should contribute to the representation of the character's development perspectives in accordance with the playwright's intention, his relations with other characters of the play, the sequence and extent of revealing certain features of the characters. The listed features of the stage dialogue determine the translation dominant, based on the function of translation the future stage performance [2]. A key point in the concept of the scholar is the understanding of the translated text of the play not as the final aim, but as a means to create stage images on its basis in interaction with the other elements of the performance. Such interaction requires a certain flexibility of the text, which is the result of the translator's versatile attitude to the text, since “sometimes it's most important to accurately convey the subtlest shade of meaning, and sometimes its style or intonation” [1]. However, in general, the translator must translate and artistically reconstruct the entire text of the dramatic work. So, not only the phase of the interlingual change of the text of the play is included in the process of dramatic translation, but also the possible further transformation into a theatrical text. At the same time, relationship of interaction is established between the translation and the stage performance: on the one hand, making every decision, the translator should be guided by his representation of the main idea of the play. On the other hand, the interpretation of the play is of direct practical significance for the production, and sometimes is decisive, for example, in the issue of the interpretation of the characters on stage [1]. At the same time, these relations can remain quite free due to the phenomenon of translational plurality, which is the best alternative to receiving stage production. The theatre director, who wants to interpret the play differently than this is in the translation, will require significant changes in the text and significant efforts of the performers. Therefore, there isn't unified or standard approach to drama translation.

References:

- [1] Levý, Jiří (2011). *The Art of Translation*. Amsterdam: John Benjamins Pub. Co.
 - [2] Olitskaya, D.A. (2012). *Drama translation: specificity, problems and approaches*. Tomsk: Tomsk State University
 - [3] Pavis, P. (1989). *Problems of Translation for Stage: Intercultural and Post-Modern Theatre*. Cambridge: Cambridge Univ. Press
 - [4] Schultze, B. (1998). *Highways, byways, and blind alleys in translating drama: historical and systematic aspects of a cultural technique*. *Translating literatures, translating cultures. New vistas and approaches in Literary studies*. Ed.by K.Mueller-Vollmer and Michael Irmischer. Berlin
-

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.02

COMPARATIVE ANALYSIS OF DICTIONARY DEFINITIONS OF A WORD AND ITS LEXICAL-SEMANTIC VARIANTS ACTUALIZED IN CONTEXT

Zaitseva Olga Yurievna,
Candidate of Philological Sciences, PhD,
Head of Foreign Languages Department,
Odessa Academy of Building and Architectur

UKRAINE

The semantic structure of a word can be considered as a dynamic system constantly experiencing the influence of intra-linguistic and extra-linguistic factors which are as a rule unambiguously revealed only in a specific speech environment within the context. Thus the analysis of the context makes it possible to predict the further development of the language system itself since the frequency of using one or another lexical-semantic variant (LSV) in polysemantic words can become a determining factor for changing its (a word) semantic structure.

The most important differential feature of LSVs included in the semantic structure of a word which characterizes the peculiarities of their (LSVs) functioning is lexical compatibility. The interpretation of famous scientists states that lexical combinability is the realized ability of a word to selectively combine with other words in the speech chain in accordance with their lexical and semantic fullness.

The proposed work, on the basis of the consideration of the most frequent word functioning in the text corpus, aims to provide a description of mechanism for comparing LSVs implemented in the context with the dictionary definitions fixed in the normative dictionary.

The work is based on text material that deals with one of the fields of scientific and technical discourse – “Acoustics and Ultrasonic Technique” (ACUT). Through a continuous analysis of the ACUT text corpus the author has established that the word “system” is the most frequent unit among nouns. It was chosen as an object of the research. The analysis makes it possible to determine the extent to which the semantic structure of the word “system” reflected in the language is actuated in speech, i.e. in the text.

Technical texts can be quite attractive for research since many theoretical scientists argue that in technical texts the semantic structure of words undergoes significant narrowing, i.e. loses its elements – (LSVs). So the research made can be considered as verification which confirms or denies such a statement.

The following scientific journals of Great Britain and the USA served as the material for the creation of the ACUT text corpus: The Journal of Acoustic Society of America, IEEE International Conference on Acoustics, Speech, and Signal Processing. The total size of the text corpus is 200 thousand tokens.

The noun “system” LSVs are studied in two aspects – the one of the language and the one of speech, i.e. the lexical-semantic variants of the word “system” identified in the texts are compared with the definitions fixed in the dictionary entry of one of the most authoritative normative dictionary of the English language – Webster's [2] and then the results of comparison are considered.

First a list of vocabulary definitions is analyzed in the order recorded in Webster's dictionary. Then all lexical-semantic variants which implement the semantic structure of the word "system" in the ACUT text corpus are presented in its entirety. The LSVs are confirmed by the corresponding examples found in the corpus.

So the dictionary entry of the noun "system" contains the following 10 definitions:

1) a set or arrangement of things so related or connected as to form a unity or organic whole; 2) the world of the universe; 3) the body considered as a functioning organism; 4) a set of facts, principles, rules, etc. classified or arranged in a regular, orderly form so as to show a logical plan linking the various parts; 5) a method or plan of classification; 6) a regular orderly way of doing something; 7) a number of bodily organs acting together to perform one of the main bodily functions; 8) an arrangement of rocks showing evidence as through fossils, of having been formed during a given geological period; 9) a group of transportation lines under a common owner; 10) in chemistry, a group of substances in or approaching equilibrium.

The list of lexical-semantic variants reflecting the semantic structure of the noun "system" in the ACUT text corpus is as follows:

a) installation, e.g. *Additional characteristics of synthetic aperture **system** and a further comparison with non-synthetic aperture sonar **systems**;*

b) device, e.g. *Once the device units have been measured, for instance, loudspeaker **system** development can be proceeded by computer aided design of crossovers without resource to physical construction;*

c) communications, e.g. *The main objective of the research was to assess the compatibilities of adaptive arrays for communication **systems** in real environment;*

d) set, e.g. *This property of self-cohering arrays alters the design and manufacturing problems of large arrays. It may prove to be the factor, which eventually permits the construction of huge **systems**;*

e) apparatus, e.g. *The echosounds **system** is useful in studying the properties of the atmospheric structure;*

f) computer, e.g. *However, experimental data obtained from tests performed on an experimental analog processor indicate that the variance expression – properly integrated – correctly characterized the performance of the analog **system** as well;*

g) coordinate system, e.g. *The Graph addition Theorem is used to transform the total field into the coordinate **system** of each cylinder;*

h) method, way, e.g. *The problem of dynamic range in the impulse measuring **system** is highlighted by considering the spectral equivalent of the short pulse, shown in Fig.5;*

i) command of the fleet and Naval Forces, e.g. *Support for the project came from the Navel Sea **Systems** Command, the Navel Material Command and the National Science Foundation.*

The comparative analysis of the dictionary definitions and lexical-semantic variants found in the ACUT text corpus has showed the following:

- dictionary definition 1) "a set or arrangement of things so related or connected as to form a unity or organic whole" which obviously represents the etymologically original meaning of the noun "system" is used in the ACUT text corpus but it is only in the fourth place in its frequency usage, and is actualized by the LSV *d*);

- dictionary definition 2) "the world of the universe". Between dictionary definitions 1) and 2), one can find a certain semantic coincidence. Some dictionaries even note the absence of this element (definition 2) in the dictionary entry of the noun "system" since definition 1) completely replaces it. The lexical-semantic variant corresponding to this definition is absent in the researched ACUT text corpus;

- dictionary definition 3) “the body considered as a functioning organism”. Here one can also note its certain semantic coincidence with definition 1). In the ACUT text corpus this dictionary definition corresponds to the lexical-semantic variants a), b), e), f).

It can be noted that all three presented definitions have a common semantic (conceptual) basis and can be reduced to one, namely “a group of related parts working together” (9). Lexical-semantic variants that correspond to these three definitions in the text corpus can easily be replaced with each other or brought together into one invariant which combines the meanings of definitions 1), 2), 3). However in practice all the phrases in which the indicated LSVs are marked deal with certain lexical clichés included in the terminological system of the specialty “Acoustics and Ultrasonic Engineering” which clearly correlates with each of these three dictionary definitions, and this fact requires that all these definitions are necessarily included in the semantic structure of the noun “system”.

And again the author would like to point to a partial coincidence in the contents of definition 4) “a set of facts, principles, rules, etc. classified or arranged in a regular, orderly form so as to show a logical plan linking the various parts” and definition 1). However some semantic differences in the aspect of content give reason to consider the lexical-semantic variants c), d), related to definition 4), as independent elements of the semantic structure of the word “system”. In addition to the above examples for c), d), one more example is presented – “*This **system** of equations will have a non-trivial solution only if the determinant of the coefficient is zero*”.

Definitions 5) “a method or plan of classification” and 6) “a regular orderly way of doing something” in Webster's dictionary have almost identical semantic meanings, in the texts of AUZT they are found as LSVs g) and h), respectively.

The contents of dictionary definitions 7), 8), 9), 10) provide for the patterns of lexical compatibility which are not typical for the lexical units of the considered ACUT text corpus. And the lexical-semantic variants that describe these definitions are not found in the analyzed corpus. In any case, within the 200 thousand tokens that were under the analysis in this work.

So, on the foundation of analysis results of the high-frequency noun “system” the author can state that the thesis of a natural sharp narrowing of the semantic structure of a word which is characteristic for the texts of scientific and technical discourse and which was put forward by many theoretical linguists is not confirmed. The results of the analysis also have showed that in the text corpora of technical specialties ACUT the semantic structure of the word “system”, although it does not cover all the definitions presented in the language system, is quite branched.

Moreover, one of the LSVs – i) “command of the fleet and Naval Forces” – is not fixed in the Webster's dictionary entry, although it is present in the researched text corpus. This indicates the possible appearing of a new semantic element in the dictionary definition list of the noun “system” that reflects this LSV.

References:

- [1] Тарасова, Л.Д. (1980). *О языковом статусе лексико-семантических вариантов и их соотношение в семантической структуре слова.* (с.50-63). Л.: ЛГПИ им. А. И. Герцена.
- [2] *Webster's Third New International Dictionary* (2002). N-Y: Publisher Merriam Webster, Inc.

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.03

CONCEPT OF «DISEASE» IN THE ENGLISH LANGUAGE

Yuliia Sharapanovska

Post-graduate student

International Humanitarian University

SCIENTIFIC ADVISER:

Nataliia Shkvorchenko

PhD, Associate Professor

International Humanitarian University

UKRAINE

The priority direction in the framework of cognitive linguistics is the study of social culturally demanded conceptual entities that replenish the open list of anthropologically significant concepts.

The problem of the unity of language, thinking and linguistic consciousness is considered with an emphasis on its semantic aspects. The relationship between the form and content of language units of different levels, language meaning and extra-linguistic (encyclopaedic) knowledge is based on the material of sensory images, memory and imagination.

The meaning of content-reproducing language units is much broader than a simple concept and can contain information of extra-linguistic, culturological, mythopoetic nature and at the same time reflect the author's position. Therefore, the information of this unit of the picture of the world can include both information about the objective state of things in the world and information about imaginary worlds. The latter involves an appeal to the meanings that are born in the poetic, imaginary world, to the information that the individual knows, thinks, imagines the objects of the world [1]. The role of the linguistic picture of the world in this regard is primarily to participate in the categorization of conceptualization of the world and the objectification of new structures of knowledge. This raises the question of the need to identify generalized abstract universals that distinguish common properties in systems that have independence, but normally function in unity and provide meaning and communication.

The concept as a mental formation of a high degree of abstractness is associated mainly with the word. It follows from this that it includes, in addition to subject reference, all communicatively significant information. First of all, these are indications of the place occupied by this sign in the lexical system of the language: its paradigmatic, syntagmatic and derivational connections.

Concepts, as well as notions, do not necessarily have a verbalized form, although, as a rule, they materially exist, i.e. significantly formed. It is known that concepts are included in the area correlated with mentality as a set of cognitive, emotive and behavioral stereotypes of a nation. The border separating mentality and mentality – concepts in a broad sense and concepts in a narrow sense – is rather vague [2]. The only criterion here can be the degree of mass character and invariance of cognitive and psychological stereotypes reflected in the lexical semantics of the language.

This research is devoted to one of the vital concepts of humanity: the concept of disease which is a meaningful unit of the mental lexicon. One of the most effective

methods for studying an abstract concept is to study the explication of linguistic consciousness.

The research consists of two stages: the first one states the lexical meaning of the word "disease" in different dictionaries, the second stage analyzes the frequency of using this word in current mass media texts (January, 2020 – November, 2020).

Dictionary definitions serve as the material for analysing the lexeme of "disease", nominating this concept, contained in four modern dictionaries of the English language on the first stage of the research.

The analysis of the structure of the concept was carried out on the basis of paremias representing the concept of "disease".

The concept of "disease" is considered to be socially important. It is the key element included in the linguistic picture of the world of any natural language. Such concepts compose the enormous and most important mental formation in the naive and national language pictures of the world.

The naive language picture serves as the foundation for building a national picture of the world and the main mechanism of national thinking. The naive language picture of the world is a primary, static perception and understanding of the world based on the mentality of a particular ethnic group, its traditions and cultural priorities.

National culture and everyday life of English speaking people are reflected in the English naive language picture of the world, the structural representation is found out in everyday discourse.

The concept of "disease" is a multidimensional phenomenon that reflects the idea of the dual (physical and mental) state of the organism, which is assessed from the point of view of an external observer, as well as the internal self-awareness of the subject, the carrier of the state in the everyday consciousness. The patient (non-agentive) nature of the concept, which has a gradual character, determines the presence of cognitive features related to a group of external factors that affect health and lead to illness (social, physical, economic, etc.) in its structure.

The Cambridge Dictionary defines a disease as: 1) "(an) illness of people, animals, plants, etc., caused by infection or a failure of health rather than by an accident; 2) something that is considered very bad in people or society" (Cambridge Dictionary) [3].

Webster's dictionary defines a disease as: 1) "a condition of the living animal or plant body or of one of its parts that impairs normal functioning and is typically manifested by distinguishing signs and symptoms; 2) "a harmful development (as in a social institution)"; "trouble" (Merriam-Webster Dictionary) [4].

The Collins Dictionary gives the following definition of a disease: 1) "an illness which affects people, animals, or plants, for example one which is caused by bacteria or infection"; 2) "a bad attitude or habit, usually one that a group of people have a bad attitude or habit, usually one that a group of people have" (Collins Dictionary) [5].

In the Oxford Dictionary, a disease is interpreted as: 1) "an illness affecting humans, animals or plants, often caused by infection"; 2) "something that is very wrong with people's attitudes, way of life or with society" (Oxford Dictionary) [6].

It is obvious that the word "disease" is used in at least two meanings, one of which can be clearly stated as a physical one (illness, malady, sickness etc.) while the second one is purely social (trouble, misbehavior, bad attitude etc.). So, the content of constant cognitive features organizing the concept of "disease" structure is variable in nature and changes under the influence of certain socio-cultural processes.

Comparison of scientific encyclopedic definitions of the concept of "disease" with its philological definitions leads to the following conclusion: violation of the integrity and instability of the functioning of the human body, which are the main signs of the disease both in the naive and in the scientific picture of the world, in the latter acquire additional concretization through referential-denotative clarifications arising due to the systematizing nature of scientific knowledge. Diseases, defined in philological dictionaries in general terms as "disorders with specific signs, or symptoms, or a certain localization", become nosological units, for each of which there is a set of signs or symptoms.

Semantic modification, first of all, undergoes cognitive signs: the subject of the state; social component; economic component; mental / spiritual and physical condition.

The core semantics of the conceptual unit includes a cognitive characteristic of the norm: how normal and correct the functioning of a healthy organism is assessed. The axiological nature of the anthropocentric norm determines the close connection of the concept with the socio-cultural prescriptions of its era.

The cognitive features that clarify the generic features of the concept of "disease" are the following: 1) the subject of the state of a person or animal as a living organism; 2) physical and mental condition; 3) health status as a value; 4) graduation of the state: disease / health. The feeling of disease as a person's subjective awareness of his body leads to the problem of the graduality of health, the opposite points of the scale of which are illness and health.

The development of the conceptual structure of the concept of "disease" is due to radical economic, political and social transformations in the world. The modification of the concept of "disease" is currently socially oriented.

The second stage of the research was dedicated to studying the frequency of usage of the word "disease" in contemporary media discourse. The material covered media articles taken from e-versions of the top popular British newspapers: *The Guardian*, *The Observer* and *The Times* [7, 8, 9], the whole number of 140 A4 pages. While analyzing it was observed that nowadays the concept of "disease" has incorporated a number of new components related to the current situation of pandemic. In most mass media sources as well as in general public discourse, the word of "disease" is now associated with "COVID-19" while the names of other diseases are given as they are called from a medical point of view.

According to the statistic analysis that was carried out, the following results were obtained:

1. The word "disease" in the meaning of "illness" occurred in the studied material 1044 times.

2. The word "disease" was used in the meaning of:

- a) COVID-19 – 638 times;
- b) flu – 204 times;
- c) cancer – 73 times;
- d) diabetes – 67 times;
- e) others – 62 times.

3. The word "disease" in the meaning of "wrong attitude, bad behaviour" was used 122 times.

In conclusion, apart from stereotypical norms of speech behaviour in language consciousness of any ethnic group we may find a lexical formula reflecting the interpretative field of universal concept of "disease" in English. Social situation is strongly connected with the concept of "disease" in the modern English language.

The concept has widened, on the one hand, covering a great number of words that did not use to be associated with the topic (isolation, face masks, social distancing, lockdown and others), whereas, on the other hand, the word “disease” itself has narrowed to the meaning of one particular illness: COVID-19.

In the communication process the contemporary collective value system of the language, traditions and all kinds of changes taking place in society are taken into account and reflected in the English language.

The concept of “disease” in the naive English language picture of the world forms a conceptual space. The core of this conceptual space is a state of physical or mental disorder, behaviour and attitude to health. To obtain a more complete representation of the structure of the conceptual part of the concept of “disease” the data on more detailed analysis of the language elements of contemporary mass media sources in all their diversity should be considered and studied.

References:

- [1] Borbot'ko, V. H. (1998). *Zahal'na teoriya dyskursu (pryntsyvy formuvannyata smysloporodzhennya)*: PhD thesis: specialty 10.02.01. Kyiv: KubHU.
- [2] Van Deyk, T. A. & Kinch, V. *Strategii rozumynnya zv'yaznogo tekstu. Nove v zarubizhniy lingvistitsi. Kognitivni aspekti movi*. Kyiv: Nauka, Issue № 23. P. 153 – 211 (*in Ukrainian*)
- [3] <https://dictionary.cambridge.org/ru/>
- [4] <https://www.merriam-webster.com/dictionaryhttps://>
- [5] <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/>
- [6] <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/>
- [7] <https://www.theguardian.com/international>
- [8] <https://observer.com/https://observer.com/>
- [9] <https://www.thetimes.co.uk/>

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.04

ENGLISH LANGUAGE AND INTERCULTURAL COMMUNICATION

Геворгян Ашот Варданович

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

ORCID ID: 0000-0002-7140-0314

Хаджи Анна Юрїївна

Старший викладач кафедри соціально гуманітарних дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

УКРАЇНА

The concept of teaching a foreign language at NTUU is focused on the formation of a creative active personality. Communicative approach to learning is fundamental in the implementation of this task. Intercultural communication as a special type of communication involves communication between speakers of different languages and different cultures. The comparison of languages and cultures reveals not only the general, universal, but specific, national, original, due to differences in the history of peoples. Intercultural communication deals with understanding and comprehension, which means: to understand someone else and at the same time to be understood by communicating in a foreign language.

Intercultural communication is a social phenomenon, the essence of which is a constructive or destructive interaction between representatives of different cultures (national and ethnic), subcultures within a clearly defined spatio-temporal continuum. At the center of cultural interactions is man, as the bearer of universal and cultural characteristics. [1].

Some caveats should be considered, namely: group characteristics should not be applied to individuals. And just because a person comes from the United States does not mean that he is individualistic, aggressive and cool. The benefits of these dimensions of society, which spoke about prof. Hofstede, not to describe individuals, but to understand the cultures in which we operate. If Prof. Hofstede's ideas are used incorrectly, it can lead to complex stereotypes. But awareness of intercultural differences can be useful in setting up new organizations, such as a joint venture or as part of the integration period of companies after a merger or acquisition. [3]

The formation of intercultural communicative competence is an integral and necessary component of the educational process of training future managers, economists, marketers. The need for such knowledge about the modern business world can be confirmed by some examples.

One example is some of the results of the 2007 report on the efficiency of the European Union's economy made for the European Commission. The results were significant. The report showed a clear link between language skills and export deliveries. Among the 2,000 small and medium-sized enterprises selected, 11% said they had lost their contracts due to a lack of language skills. In most European Union countries, 10% said they had lost their contracts due to insufficient intercultural skills. Some of these contracts were worth more than € 1 million, while regular contracts are worth € 345,000. The total number of lost contracts for the European Union economy

due to the lack of linguistic and intercultural competence for small and medium-sized businesses amounted to about € 100 million per year. [2].

Of course, it can be shown that the high level of inter-cultural competence, as an integral part of language learning, has a very important impact on the training of future professionals in economics and business. Learning intercultural communication makes business English lessons more diverse and interesting, which leads to increased learning motivation and perception of the true picture of the world around us.

References:

- [1] Бацевич, Ф.С. (2004) *Основи комунікативної лінгвістики*: Підручник. Київ: Видавничий центр «Академія».
- [2] Кучмій, О.П. (2003) Міжкультурні комунікації: структура і динаміка процесів. *Культура народів Причорномор'я*.
- [3] Hofstede, G.(1991) *Cultures and Organisations*. McGraw-Hill.

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.06

INDEPENDENCE AND LITERATURE

Sabirova Zebo Zokirovna

Independent researcher,

Teacher of the Department of "Theory and Practice of Translation"

Tashkent State University of Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoi

REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Abstract: *This article gives a brief overview of the Uzbek poetry of the independence period and the mood of the poet of the period. In poetry, the nature of the image, its meaning understood in the individuality inherent in it, the feature carrying a certain meaning, the degree to which it is comprehensible to the mind of the reader. At a time of rapid change, there have been some changes in the relationship between time and man, and this process has not gone unnoticed. Simultaneously with the development of science and technology, the rise and fall of socio-economic life, the renewal of culture and the shallowness of the spiritual world, detached from the values, influenced the creative world of the artist.*

XX аср сўнги чораги ва XXI чининг илк босқичида шоирнинг ижодий кайфияти билан бирга образ яратиш услуби ҳам бир қадар янгиланди, энди шеърда учрайдиган ҳар бир деталдан тортиб, ҳар бир унсури муболағанинг бўрттирилишида эмас, унинг реаллик ва фалсафийлик, бир қадар мушоҳадакорликка чорлайдиган вазифа бажарди.

Образ табиатига хос бўлган индивидуалликдан англашилган маъно алоҳида хусусият касб этиб, маълум бир маъно ташувчи, уни ўқувчи тафаккурига англашарли даражада етказувчи ва айти дамда теран фикрлашни талаб қилди. Адабиётшунослар томонидан лирикага фалсафийликнинг кириб келиши 60-йиллар билан боғлиқлиги таъкидланади. Албатта, бу давргача бўлган бадиий адабиёт ҳам асос вазифасини бажарган. Илдамлаб бораётган бир даврда замон ва инсон муносабатларида ҳам бир қадар ўзгаришлар содир бўлиб, бу жараён ўз таъсирини кўрсатмай қолмади. Фан-техника тараққиёти билан бир даврда ижтимоий-иқтисодий ҳаётнинг гоҳ баланд, гоҳ паст келиши, маданиятнинг янгилана бориши ва маънавий оламнинг қадриятлардан узилган ҳолда саёзлашуви ижодкорнинг тафаккур дунёсига таъсир қилди.

Бу жараёнда ижодкордан одатий ҳолатдан ноодатий ҳолатга кўчиш, яъни ифодани содда ва осон йўл билан эмас, бир қадар теранроқ ва тағмаъно кучайтирган ҳолатда ифодалашни талаб қилди. Токи ўқувчи бадиий ижод билан танишар экан, шоирнинг нимани истаётганлигини ва лирик қаҳрамон тили билан ўқувчига нимани аниқламоқчилиги ўзи тушунсин, ижтимоий ҳаётдан ажралган ҳолда руҳий оламига, кўнглига қулоқ тута билсин. Дунёнинг кўзни қамаштирувчи ялтираб кўринишига учмасдан, ички дунёси ҳақида ўзи бир дақиқага бўлсада бош қотирсин, тушинишга уринсин [1,2]. Айти дамда ижодкорнинг ўзида ҳам теран мушоҳада касб этувчи руҳий тафаккурнинг юксаклиги, бадиий-фалсафий ифоданинг ўзига хос индивидуаллашган услубни яратиш талаб этилади.

Фалсафий қарашларнинг янгича ифодалар билан талқин этилиши модернистик шеърнинг асосини ташкил этади. Фикр ва туйғу ифодаси қанчалик чуқур бўлса, ўқувчида бадиий ижодга бўлган қизиқиш орта боради. "Бадиий

асарда маънавийлик билан ҳиссийлик уйғунлашмоғи керак”¹, деганда Гегел адашмаган эди. Фалсафанинг бош мақсади ҳаётни теран англаш бўлгани, модернистик шеърда фалсафий қарашларнинг акс эттирилишида ҳам туйғу фикр билан ифодаланишини ёки фикрнинг ўзи сабаб-натига сифатида етакчилик қилишини кўришимиз мумкин.

Адабиёт инсоннинг кўнглини, кайфиятини акс эттирар экан, албатта, у ўзига мақсад қилиб олган бош ғоясини инсон қалбига жо айламоғи ҳамда ўзининг эзгулиги билан ҳар қандай ёвузликдан устун эканлигини англашмоғи керак. Алоҳида-алоҳида инсон руҳини ўзида шакллантирган ҳолдабашариятнинг ўтмиши, бугуни ва келажагини боғлаб турувчи кўприк сифатида талқин қилиш мумкин. Сўз қудратини ўзида мужассам этиб, инсон ижодий жараёнининг маҳсули бўлган адабиёт инсонга мақсадига элтувчи йўл деб қаралса, у олиб борувчи манзил эзгулик, эркинлик, эҳтиёжлари учун макон ва замон ҳам бўла олади.

Мустақиллик даврида миллий адабиёт миллат аҳлининг кўнглини, руҳиятини тасвирлашга эътибор қаратди. Бунинг натижасида Инсон асосий бадий қадриятга айланди. Истиқлол даври ўзбек шеъриятининг ютуқлари сифатида бадий тафаккур табиатидаги сифат ўзгаришларни, шеърий жанрларининг етакчи тамойиллари, эстетик мезонларнинг янгиланиши, мустақиллик даври тарихини яратишда фаоллик кўрсатаётган шоирларнинг бадий-эстетик изланишларини санаб ўтиш мумкин [3-4]. Янги шеъриятимизда сўз асарнинг тугал фикр англаувчи парчасига айланиб, алоҳида олинган ҳолга нисбатан янада кенг маъно қирраларини касб этадиган бўлди. Ижодкор моддий истаклардан биров тийилиб, ўзига – кўнглига қулоқ солди. Энди ижодкор озодлик адабиётга юклайдиган масъулиятни ҳис қилиши, англаши гали келди. Демак, янгиланиш, руҳан тозаришга чорлаш бу мустақиллик даври шеъриятининг вазифасидир.

Мустақиллик даври шеъриятида фалсафий қарашларнинг янгича талқинлари асосида қуйидаги хулосаларга келиш мумкин: а) моҳият – ҳамма нарсанинг асоси. Борлиқ ва Йўқликнинг ҳам ўзаро моҳияти мавжуд. Инсон ҳам ўз ҳаётдан маъно излаб яшайди ва уни топади ҳам. Буни унга ҳеч ким ўргатмайди. Айнан мана шу тушуниш моҳиятнинг моҳиятини очади. Адабиёт эса мана шу моҳиятдан иборат. Унинг ягона ҳаққоний англагани ҳам – Инсон. Давр даврлардан фарқланганидек, унда яшовчи инсон ҳам фарқлидир. Унинг тушуниши ва тушунмаслиги, яқин ва йироқлиги ҳам фарқлидир. Замон янгиланса, муҳит янгиланади, муҳит янгиланиши ўз-ўзидан дунё ва қараш янгиланишини тақозо этди. Фикрлар ўзгаради ва тўйинади. Демак, янгилликка ташна инсон руҳи бундан рағбатланади; б) мустақиллик даври, юқорида таъкидланганидек, янгиланишга эҳтиёж қаратган экан, инсон ўзлигича қолди, аммо руҳнинг озуқаси янгиллик эҳтиёжи билан ёнди. Токи унга бу озуқани адабиёт – сўз етказиб бера олсин. Ҳақ ва ҳақиқат масаласи, ҳаёт мазмуни, тириклик маънисини ўзлигича қайтарилди. Унинг пайдо бўлиши ҳам аслида шундай; д) лирикада услуб шоир дастхати вазифасини бажариб, ҳар бир шоирнинг индивидуал ёндашиши, образ яратишда оригиналлик, инсон руҳий оламини чуқур тафтиш қилиб, унинг фалсафий дунёсига таъсир кучайди. Натига инсоннинг ботиний, яширин дунёси ҳар бир одамда – ижодкорда ўзгача намоён бўла бошлади; е) истиқлол даври адабиётига назар соладиган бўлсак, “озод руҳ”, “озод сўз”, “руҳнинг ҳурлиги”, “шахс эркинлиги” каби ибораларни кўп учратиш мумкин [5]. Бу даврда етакчи хусусият касб этган фалсафий-рамзий

¹ Gegel V.F. *Estetika yohud san'at falsafasi yohud badiiy ijod falsafasi. Jild 1. – Toshkent. 2011. B-34.*

образлик фикрлашни чархлаган ҳолда бадиий умумлашмалар таҳайюли образлилик даражасини оширди.

Қониқмаслик ҳамма ва ҳамма вақт янги сафарларни келтириб чиқаради. Натижада янги шеърятга асос қўювчи янги шоирлар туғилади, намоён бўлади. Хуллас, истиқлол даври шеърятда бадиий тафаккур янгиланди, инсон ақли билан еча олмаган муаммолар қалб измига топширилди ва у теран мушоҳада, фалсафийлик нуқтайи назарида ҳал этилди. Шеърятда мавзулар ранг-баранглиги кузатилиб, сўзни аяш кўзга ташланди. Бу эса ҳар қачонгидан ҳам сўзга масъулият юкини янада оширди. Бу давр шеърятини анъана билан янгича фалсафий қарашларнинг синтезига айланган янги шеърят десак арзирлидир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

- [1] Раҳижонов Н. (1979). Давр ва ўзбек лирикаси. Тошкент: Фан.
- [2] Йўлдошев Қ. (2013). Ўзгаришлар давомийлиги. Шарқ юлдузи. 3-сон.
- [3] Ҳамдамов У. (2007). Янгиланиш эҳтиёжи. Тошкент: Фан.
- [4] Ҳамдамов У. (2012). Янги ўзбек шеърятини. Тошкент: Адиб.
- [5] Gegel V.F. (2011). Estetika yohud san'at falsafasi yohud badiiy ijod falsafasi. Jild 1. Toshkent.

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.07

PARTICIPATION OF LANGUAGES OF OTHER SYSTEMS IN THE FORMATION OF THE UZBEK LITERARY LANGUAGE

Khashimova Khurshida Djorakhanovna

Teacher of native language and literature
academic lyceum NamMTI, Namangan

Kuziev Umidjon Yandashalievich

PhD, Head of the Department of Uzbek Language and Literature,
Namangan State University

REPUBLIC OF UZBEKISTAN

If we look at the historical development of the Uzbek literary language, neighbouring words and forms arose in different periods for different social reasons. Words in the dictionary of the Uzbek literary language are historically unique not only for the Turkic languages but also for the Persian language through the Persian-Tajik, Arabic, Mongolian, Russian, Uyghur languages.

There is no language in the world whose vocabulary consists only of its own words. Words derived from other languages either retain their form in that language as they are, or adapt to its nature, grammatical structure, word formation, spelling and pronunciation.

Words that have entered the Uzbek literary language and dialects from other languages are still learned through the spoken language and the biblical language.

If we apply this idea to Arabic words, we will see that Arabic words entered our literary language more through the biblical language and the Persian-Tajik language, as well as through oral speech. The Uzbek dialects were represented mainly through oral communication[1-3].

Some of the words we have learned are so ingrained in our language that it is very difficult to determine which language they are from. Difficult However, the words learned in the dictionary of the Uzbek literary language can be conditionally divided into the following groups.

1. Tajik words.
2. Arabic words.
3. Mongolian words
4. Chinese words
5. Russian-European words

The dictionary of the Uzbek literary language also contains words borrowed from the Arabic language. The process of assimilating these words is associated with the actions of the Arabs. In the 7th century, the Arabs, led by the Caliph Abu Bakr, an associate of the Prophet Muhammad, conquered the Arabian Peninsula, the Near and Middle East, North Africa, Spain, Central Asia and the Caucasus under the banner of Islam. they put. This caliphate was ruled by the Mongols until 1258. The Caliphate is difficult to govern because it unites a vast territory of different ethnic groups. Islam has spread over such a large area. Arabic, the language of religion, has become the language of science [4-6]. Thus, in addition to the Arabs, non-Arab peoples also played an important role in the formation and development of the culture known throughout the world as Arab culture.

Along with Islam, which was introduced by the Arabs, the Arabic script gained popularity, and the role of the Arabic language in schools, madrassas and religious affairs increased. After the arrival of the Arabs in Central Asia, the local Turkic, Runic, Uyghur, Khorezm and Sogdian scripts were suppressed, and the Arabic script was used instead. This further expanded the sphere of influence of the Arabic language and writing. The peoples of Central Asia were forced to continue living under the influence of their literature and culture. The Arabic language became the language of science, in this language Khorezmi, Beruni, Farabi, Ibn Sino, Kashgari wrote their works.

Alisher Navoi in his book “Muhokamat ul-lugatayn” described the features of the Arabic language as follows: “Of all these languages, the Arabic language is distinguished by its elegance and wonder with its decoration, which does not have a cure for any language ...”. The Arabic language belongs to the southern branch of the Sami language. The peoples who speak this language live in Egypt, Syria, Iraq, Lebanon, Tunisia, Libya, Algeria, Saudi Arabia, Sudan, Yemen, Morocco. Historically, the Arabic language is divided into three periods;

- 1) Old Arabic;
- 2) classical Arabic (classical);
- 3) new Arabi

The most developed period of the classical Arabic language, which influenced the languages of the peoples of Central Asia, was the 8th-9th centuries when many scientific and artistic works were created in this language, but now it is no longer used. According to S. Usmanov: “Just as Latin was once the international language of science in Europe, the Arabic language has occupied a similar position in Asia for three hundred years. The role of Uzbek and Tajik scholars writers is very important in this ... through religion through the Tajik language ”. According to some experts, 20-25 years ago, Arabic words in the modern Uzbek literary language accounted for 13% to 20% of the vocabulary. The Arabic words used in the Uzbek language belong to different fields and are used phonetically, morphologically and semantically in accordance with the Uzbek language.

The Arabs, like other sciences, studied linguistics. The creation of Arabic linguistics is also associated with the existence of written literature. Because without careful phonetics and grammar, it is impossible to create perfect writing rules. The achievements of other peoples, including the peoples of Central Asia and many other peoples, also contributed to linguistics and its development. Arabic linguistics has influenced all areas of Uzbek linguistics. In particular, this led to significant changes in lexicology. The following important factors led to the introduction of the Arabic language into the Uzbek language. Arabic was the state language, the official language. This factor increased the influence of the Arabic language on the speech of the local population [7-9]. Officially, Arabic was the language of fiction. Reading Arabic literature is one of the factors that influenced the influence of this language on the Turkic languages.

The Arabic language became the language of science and culture for the peoples of Central Asia and the East. Scientific works, brochures and collections on science and culture were written in Arabic. Arabic was the language of the day. Arabic was the predominant language, the official obligatory language. Arabic was the language of religion and sharia. The Arabic and Turkish settings contradicted each other. The Arabic language has dominated for nearly 300 years.

For the above reasons, many Arabic words appeared in the Uzbek language. For example, the socio-political system, the words of the law, in particular, in the

works of our great poet Navoi, we can observe Arabic terms. Yuldashev's article, entitled "The terms of fiqh in the works of Alisher Navoi," discusses a number of legal terms such as akida, muazzin, bolig, mu'takid, muazza. Words related to the concepts of literature and art, gazelle, dream, literature, story, weight, etc.

Terms related to religious concepts are also fully mastered in the Uzbek language. Under the influence of Arabic linguistics, Uzbek lexicography achieved great success, many rare works were created. Mahmud Kashgari is the founder of the science of lexicography. Back in the 11th century, he created an annotated dictionary of the Turkic languages, based on the traditions of Arab linguists.

He studied the secrets of the Arabic language in Baghdad, Nishapur, Merv and Samarkand and used them in his work. According to the scientist, the book is divided into eight sections in the form of nouns and verbs. For understanding, he uses Arabic terms in the play. He used the order of Khalil ibn Ahmad Kitab ul-Ain. In addition, dictionaries based on the works of Navoi were created under the influence of the traditions of Arabic lexicography. For example: "Abushka" begins with the traditional "Bismillahir-rahmanir-rahim". The Book of Atrocities Dictionary is based on the Arabic alphabet and includes the letters p, g, ch, k with specific terms. ... Sanglo discusses Arabic and Turkish [6-10].

Arabic lexicography has dictionaries that are dictionaries of synonyms for a specific subject (M: five hundred words for a sword, five hundred words for a lion) based on the last letter. Under the influence of these dictionaries, thematic dictionaries were created in the history of Uzbek linguistics.

Arabic linguistics, like all branches of linguistics, influenced grammar. Words related to nouns and verbs were memorized from Arabic to Uzbek: discipline (horse), notebook (horse), discovery, science and so on. Several grammatical features learned from Arabic to Uzbek, including -iy, -viy, -ot, -an, etc., are used in the same way as words in the same language. animal, ability, etc.

Syntactically, the Arabic language also influenced the history of the Uzbek literary language. Take, for example, the article by M. Abzalova "The Use of Syntactic Arabicisms in A. Navoi's Prose."

Arabic phrases are used after a preposition and with a conjunction. " And Abu Usman al-Qiri praised him, saying: "All Ahl al-Mashaya belong to the Aryan nafs and ofati-la-mali." According to the Navoi tradition, syntactic Arabicisms were also used effectively, and such expressions enriched his work. Together with the phrases, they formed a compound sentence followed by a sentence that, in particular, complements the sentence. Such scenes can be found in many other works, such as "Boburnoma", "Shajaray Turk", "Shajaray Tarokima".

Lexicography is a combination of the Greek words lexikos (associated with a word, related) and grapho (I write), a term meaning "to write, describe, describe words." Collecting and describing words is not only a practical process but also requires a lot of scientific research and analysis, so lexicography, in turn, is applied to practical lexicography (lexicography) and theoretical lexicography (lexicology). divided into Lexicography as the work of compiling a dictionary arose in the early stages of the development of writing among different peoples as a result of the need to know the meaning of an obscure word (outdated, dialectal, special or foreign). Lexicography is both a practical and theoretical area based on lexicography, methodology, phonetics, as well as the history of the language, the study of the grammatical structure of the language. For example, the Annotated Dictionary of the Uzbek Language explains many Arabic words, of which the word ABJAD is explained as follows:

1. The name of the first of eight words and a set of these eight words, composed of the letters of the ancient Arabic alphabet and designed to memorize the numerical value of each letter from one to a thousand and the order of the ancient Arabic alphabet.

2. The ABC of elementary education is taught in old-fashioned schools.

In short, under the influence of Arabic linguistics, there have been great changes in the grammatical department.

The Arabic language has been in contact with Turkish for many years. He not only learned words from the Arabic language but also voiced many words from Uzbek to an infinite number of Arabic words. It is known that many rare works in the history of linguistics are based on Arabic traditions and language. However, some of our talents, such as Zamakhshari and Ibn Sina, do world-class work in Arabic grammar and Arabic phonetics. According to Kashgari, "like two goats," these languages have always developed in a unique way, with their beauty and richness.

References:

- [1] "Explanatory Dictionary of the Uzbek Language" edited by A.Madvaliev Tashkent. 2020.
- [2] Mahmud Kashgari. (1960). "Cabinet of Turkish Words". Tashkent.
- [3] N. Ulugov. (2001). "Introduction to Turkish Philology" Namangan.
- [4] A. Madvaliev. (2017). "Problems of Uzbek terminology and lexicography" Tashkent.
- [5] A. Nurmanov. N. Makhmudov. (2000). "History of Uzbek linguistics". Part 1 Tashkent.
- [6] A.Aliyev. K. Sodikov. "From the history of the Uzbek literary language." Tashkent-1994.
- [7] F. Abdurakhmanov. (1973). Sh. Shukurov. "Historical grammar of the Uzbek language". Teacher.
- [8] UzFA. (1981). "Lexicology of the Uzbek language", Tashkent.
- [9] M. Abzalova. (2000). "On the use of syntactic Arabicisms in A. Navoi's prose." Journal of the Uzbek language and literature. (6). p. 53.
- [10] D. Khakimov. (2001). "Modern Uzbek literary language and literature."

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.08

ДІАЛЕКТИ БРИТАНСЬКОГО ВАРІАНТУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Євтушенко С. К.

студентка II курсу юридичного факультету
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ORCID ID: 0000-0002-7140-0314

Хаджи Анна Юріївна

старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

УКРАЇНА

Великобританія не є однорідною державою. До її складу входять: Англія, Шотландія, Уельс та Північна Ірландія. Історична доля цих князівств чи королівств складалася по-різному. Завойовники англо-сакси принесли з півночі континентальної Європи свою мову у V-VI століттях нашої ери і успішно запровадили її серед місцевого кельтського населення сучасної Англії, нижньої частини Шотландії, північної Ірландії та східного Уельсу. З численних діалектів-завойовників (англів, саксів, ютів та фризів) й утворилася сучасна літературна англійська мова (на базі лондонського діалекту) та такі її діалектні варіанти як шотландська, валлійська та ірландська англійська, оскільки мова англо-саксів підпала у даних регіонах під величезний вплив місцевих кельтських мов, що і стало причиною подальших розбіжностей [1: 12].

Дослідженню діалектів приділяли увагу багато вчених, а саме: Г. Б. Антрушина, О. Р. Афанасьева, Л. Г. Верба, Ю. П. Костюченко, В. М. Жирмунский, А. А. Брагіна. У своїх роботах вони висвітлювали питання особливостей діалектів англійської мови у різний період. Різні аспекти територіальної варіативності англійської мови Великобританії вивчалися такими лінгвістами, як М. М. Гухман, М. М. Маковський Д. А. Шахбагова, О. І. Бродович та ін.

Історію розвитку англійської мови можна умовно розділити на три етапи, які мають такі назви: давньоанглійський період, середньоанглійський період, період сучасної англійської мови.

Англійська мова бере свій початок від мови давньогерманських племен (англів, саксів і ютів), що переселилися в V-VI століттях з континенту в Британію. Складна взаємодія давньогерманських племінних діалектів, принесених у Британію, населену кельтськими племенами (бритами і галами), та англійської народності, призвело до утворення територіальних діалектів на старій племінній основі. У давньоанглійський період (VI-XI ст.) мова представлена чотирма діалектами: нортумбрійським, мерсійським, усекським і кентським [1: 19].

У своєму складі давньоанглійська мова мала запозичення з латинської та кельтської мов. Серед запозичень з латинської розрізняють два шари:

1) найдавніший шар – слова, запозичені германськими племенами у римлян до переселення в Британію, і після переселення – у кельтів. Це слова, пов'язані з предметами матеріальної культури, торгівлі та сільського господарства. Наприклад: win “вино” (від лат. vinum), weall “стіна” (від vallum), milln “млин” (від molinum), plante “рослина” (від planta) та ін.

2) другий шар – слова, що відносяться до релігії і пов'язані з введенням християнства, започаткованим у 597 році, наприклад: *biscop* “єпископ” (від *episcopus*), *cleric* “духовна особа” (від *clericus*), *candel* “свічка” (від *candela*) та ін [2: 145].

Поповнення лексики англійської мови відбувалося не тільки за рахунок асиміляції слів, що означали вже відомі поняття, але і внаслідок проникнення в англійську дійсність нових рис життя. Так, в англійській мові з'явилися французькі слова *manor* (феодалний маєток), *peasant* (селянин), *government* (уряд), *council* (королівський рада), *people* (народ). Були запозичені деякі слова, пов'язані з релігією і юриспруденцією: *religion*, *saint*, *pray*, *judge*, *crime*, *prison*; військові терміни: *army*, *soldier*, *captain*, *officer*, *battle*; деякі афікси: *-ment*, *-ess*, *-age*, *-able*, *-ible*, *-ance*, *-re*, *-en*, *-dis* [3: 269].

Класифікація сучасних англійських територіальних діалектів становить серйозні труднощі, оскільки їх межі відрізняються великою хиткістю, а мовний стандарт все більше і більше втручається в область поширення діалектної мови. Одна з найбільш серйозних спроб була зроблена А. Еллісом. Хоча ця класифікація і не позбавлена недоліків, вона в цілому досить точно відображає діалектну карту сучасної Великобританії і прийнята за основу багатьма діалектологами. У загальних рисах, спираючись на схему А. Елліса, сучасні англійські територіальні діалекти можна класифікувати таким чином: північні діалекти, середні діалекти, східні діалекти, західні діалекти, південні діалекти.

Однією з основних особливостей сучасних англійських територіальних діалектів (як і діалектів інших мов) є їх консерватизм. Ті чи інші відхилення від літературного стандарту обумовлені в своїй більшості не еволюцією, а саме відсутністю еволюції: у діалектах зберігаються багато мовних явищ різних періодів історії мови, а також різного роду іншомовні нашарування – скандинавські, норманські та ін.

Соціальні діалекти включають в себе цілий ряд генетично, функціонально і структурно різноманітних явищ.

Професійні діалекти, або жаргони (арго) – це різновид соціального діалекту, що об'єднує людей однієї професії чи одного роду занять. Складаються з більш-менш довільно обраних, видозмінних і сполучуваних елементів однієї або кількох природних мов та вживаної (зазвичай в усному спілкуванні) окремою соціальною групою з метою мовного відокремлення, відділення від інших частин цієї мовної спільності, іноді в якості таємних мов [4: 205].

Цілком особливу позицію серед соціальних діалектів в англійській мові займає так званий сленг. Під це поняття нерідко підводяться найрізноманітніші явища лексичного і стилістичного плану. Найбільший дослідник англійського сленгу Е. Партрідж і його послідовники визначають сленг як існуючі в розмовній сфері вельми неміцні, нестійкі, ніяк не кодифіковані, а часто і зовсім безладні і випадкові сукупності лексем, що відображають суспільну свідомість людей, що належать до певного соціального або професійного середовища. Сленг розглядається як свідоме, навмисне вживання елементів загальнолітературного словника в розмовній мові в чисто стилістичних цілях: для створення ефекту новизни, незвичайності, відмінності від визнаних зразків, для передачі певного настрою мовця, для додання висловленню конкретності, жвавості, виразності, точності, а також, щоб уникнути штампів та кліше [4: 301].

Сучасна англійська мова має велику кількість регіональних діалектів. Їх різноманітність у Великобританії значно більша, ніж в інших англійських

країнах. У Великобританії існують шотландський діалект, група північних, центральних (східно-центральної, західно-центральної), середніх, південних і південно-західних діалектів, які класифікуються наступним чином: кокні (Cockney) – термін для ряду історичних діалектів районів і ремісничих цехів Лондона; скауз (Scouse) – діалект жителів Ліверпуля; джорді (Geordie) – діалект жителів Нортумберленда, зокрема, Ньюкасла; East Anglia (Східна Англія); Birmingham (Brummy, Brummie) (Бруммі); South Wales (південний Уельс); Edinburgh (Едінбург) – також вважається діалектом мови Lowland Scots; Belfast (Белфаст) Cornwall (Корнуолл); Cumberland (Камберленд); Central Cumberland (Центральний Камберленд); Devonshire (Девоншир); East Devonshire (Східний Девоншир); Dorset (Дорсет); Durham (Дарем); North Lancashire (Північний Ланкашир); Northumberland (Нортумберленд) [5: 101] .

Для діалекту кокні характерна особлива вимова, неправильність мовлення, а також римований сленг. Деякі англійські актори для комічного ефекту використовують у своїй мові фальшивий акцент, схожий на кокні, який іноді часто називають мокні (mockney).

Уельські діалекти англійської мови (Welsh English, або Wenglish) – не збігаються зі стандартними формами англійської мови, якими користується населення Уельсу (і частини емігранти з Уельсу, які живуть в інших частинах Великобританії). Своїми типовими особливостями уельські діалекти зобов'язані, з одного боку, своєму тісному зв'язку з діалектами Західної Англії, а з іншого – субстратним впливом валлійської мови.

Шотландська англійська мова. Статус цієї говірки досі не визначений.

Деякі лінгвісти вважають її національним варіантом, деякі – діалектом. У Шотландії англійською говорять стільки ж, скільки в самій Англії. У районах високогір'я і островів північної і західної Шотландії вона є рідною мовою тисяч носіїв. Стандартизована форма цієї мови під назвою “шотландський діалект” (Scots) використовувалася при дворі і в літературі аж до приходу періоду Реформації. Потім англійська поступово її витіснила [6: 132].

Отже, сучасна англійська мова являє собою результат довгого історичного розвитку. Всі зміни в області її звукового, граматичного та лексичного складу відбувалися в силу внутрішніх законів її розвитку і зовнішніх впливів, обумовлених історією англійського народу. Але і сучасний стан мови не є чимось остаточним, адже людство не стоїть на місці. Мова буде розвиватися одночасно з розвитком людства [7: 327] .

Список використаних джерел:

- [1] Залеская, Л. Д. (1981). *Пособие по истории английского языка* /Д. А. Матвеева.: Высшая школа.
- [2] Брагина, А. А. (1981). *Лексика языка и культура страны* / Высшая школа.
- [3] Смирницкий, А. И. (2000). *Лекции по истории английского языка* /Добросвет.
- [4] Маковский, М. М.(2002). *Английские социальные диалекты*. Высшая школа.
- [5] Ощепкова, В. В. Великобритания (2000): *страна, люди, традиции* . Высшая школа.
- [6] Жирмунский, В. М.(1936). *Национальный язык и социальные диалекты*. Л.: Высшая школа.
- [7] Ільш, Б. А.(1968). *Історія англійської мови*. Вища школа.

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.09

ДО ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ПОЕЗІЙ В. СТУСА

ORCID ID: 0000-0002-4458-7654

Петрик Олена Михайлівна

канд. філол. наук, доцент кафедри слов'янської філології,
компаративістики та перекладу
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Горджевіч Діана Османівна

магістрантка 2 курсу ННІ філології, перекладу та журналістики
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

УКРАЇНА

Поезія В. Стуса належить до вершинних здобутків української літератури ХХ ст. Вона є складною, ущільненою, сконденсованою, тому дуже важко піддається перекладу, позаяк і інша поезія великого митця. Надвимогливий до себе, Василь Стус стає вимогливим і до свого інтерпретатора.

Мова творів В. Стуса звертала на себе увагу найперших дослідників його доробку (А. Шум, Ю. Шевельов та ін.). Пізніше його тексти були цікавими з літературознавчого та філософського боку (М. Коцюбинська, Д. Стус, Ю. Бедрик, І. Онікієнко, В. Біляцька, Л. Нартова, О. Рарицький, В. Мельник-Андрущук та ін.). Із 2000-х років тема мовного аспекту творчості поета активно розробляється лінгвістами (А. Бондаренко, Л. Оліфіренко). Проте особливості перекладу російською поезій В. Стуса предметом розгляду ще не були.

У передмові до перекладів Василя Стуса О. Кругленко вказує, що «перекладати поезію Стуса – важко. Вона образна й багатогранна, його мова настільки могутня, що не завжди під силу звичайному перекладачеві. Але перекладати його потрібно. Так хотілося б, щоб його могли прочитати в тій же Росії, де він залишив своє життя» [1].

На наше глибоке переконання, займатися перекладом поетичних текстів саме Василя Стуса неможливо без ґрунтовного вивчення його творчого доробку, розуміння умов життя поета, усвідомлення його філософії. Крім того, перекладачеві потрібно мати споріднену душу, так би мовити точки зіткнення. Такою ми бачимо Марлену Рахліну, філолога, поета, перекладача.

На думку К. Москальця та Є. Захарова, перекладаючи «Палімпсести», М. Рахліна напрочуд успішно виконала важке й відповідальне завдання: «Голос, що звучить у ретельно виконаних нею перекладах, інтонації та неповторний смисл вірша передані абсолютно достовірно» [2]. Майже в усіх перекладах збережено не тільки таку важливу умову розуміння творчого замислу поета, як розмір поезії, а й спосіб римування та кількість рядків. В аналізованому прикладі:

*Народжень дибиться громаддя
з торосів вікових страстей –
і знов синодиком смертей
утверджується **самовладдя** [2];
Рождений дыбятся напасти,
торосы вековых страстей,
под долгим перечнем смертей
вновь утвердится **самовластье** [2] –*

В. Стус говорить про те, що, хоча й відбувається процес народження (людей, ідей, речей), проте одна річ залишається незмінною – самовладдя утверджується численними смертями. Ключовою одиницею виступає композит *самовладдя* – «форма правління державою, за якою верховна влада зосереджена необмежено в руках однієї особи – самодержця», що маніфестує собою політичний, економічний і соціальний стан тодішньої держави. У перекладному тексті всі ключові одиниці обов'язково повинні бути відтворені. М. Рахліна не суперечить цьому принципові й застосовує еквівалент *самовластье*. Саме така чотирискладова форма відповідника (суфікс -j- надає розмовності), а не *самовластие*, п'ятискладова (-иј- книжний варіант), використана перекладачем для збереження віршового розміру та римування поезії.

Під час перекладу М. Рахліна активно використовує українізми, напр.:

*Темене, почезай,
де він, мій рідний край,
мій **русокосий** рай?
Радосте, не ридай [2];
Тьма, скорей исчезай!
Где он, родимый край,
мой **русокосый** рай?
Радость моя, не рыдай! [2].*

Автор згадує свою Батьківщину, за якою під час перебування за ґратами сумує і ні на хвилину не забуває про неї. Поет жене від себе сумні думки, ту «темінь» тюремної камери. В. Стус порівнює Україну з русокосим раєм, де акцентним елементом, який вибудовує асоціацію в читача з Україною, виступає складний прикметник *русокосий*. Його важливо зберегти у друготворі, оскільки він виступає образотворчим елементом: Україна постає в образі красивої дівчини з довгою русою косою. М. Рахліна передає композит за допомогою еквівалента *русокосый* (хоча існує вживаніший російський варіант *русоволосый*), що зберігає задум автора, його образ і трагічні думки.

Максимально зберігаючи оригінальну лексику Василя Стуса, М. Рахліна відтворює самобутні оказіоналізми поета, що слугують урізноманітненню викладу, надають думці свіжості, неординарності, дохідливості напр.:

***Кривокрилий** птах: коротке –
рідне, довге – що чужинне.
Спробуй – спекайся мороки:
за крайсвіту – Україна! [2];
Ворон кривокрыл: короче
то, свое, чужое – длинно.
Ну-ка, вылечись от порчи:
там, за краем, Украина! [2].*

Ліричний герой знаходиться далеко від рідного краю, він закритий і відчужений, не може звільнитися й сумує за Україною. Образ птаха увиразнює поезію, а перший компонент складного власне авторського епітета *кривокрилий* (кривий – який характеризується несиметричністю; перекошений, викривлений) посилює трагізм ситуації, оскільки через фізичну ваду птах (ліричний герой) не

може повернутися з чужини. М. Рахліна зберігає епітет, калькуючи його, але конкретизує образ – вводить лексему ворон. Таке перекладацьке рішення саме в цій поезії є доречним і виправданим, оскільки лексема *ворон* за допомогою семи «гнездящийся обычно в уединённых местах» додатково указує на відчуженість, віддаленість від рідного дому.

Унікальність та експресивність оказіональних утворень зумовлює їх активне продукування й у тексті друготвору. Заради збереження аури В. Стуса в іншомовній стихії М. Рахліна створює оригінальні композити, що є яскравим прикладом додавань, напр.:

*І я беру – крізь ці слова облудні,
бо йде тут бій, бо тут – передова,
де всі твої бійці – одні слова.
Та сіють зраду спогади марудні [2];
І я бреду сквозь те **слова-обманы**,
я здесь, в бою, я на передовой,
и лишь **слова-бойцы** всегда со мной,
но могут нас предать воспоминанья [2].*

У перекладі маємо два новотвори-композити **слова-обманы**, **слова-бойцы**, які допомагають свіжо й нешаблонно відтворити ситуацію: ліричний герой бореться зі словами, що можуть вбити, словами, що можуть возвеличити. Перекладацькі оказіоналізми довершують образність поезії, роблять її сприйняття емоційнішим.

Отже, М. Рахліна максимально зберігає оригінальну лексику Василя Стуса, часто засновану на діалектах, архаїчних і рідковживаних формах, сміливо відтворює самобутні оказіоналізми поета. Інтерпретуючи вірші російською мовою, перекладач створює образи, близькі Стусові, які не суперечать тому, що відчував і переживав автор.

Досягти високого рівня майстерності в перекладі можливо за умови, коли твір, який інтерпретується, є частинкою власної поезії, коли перекладач розуміє автора, а розуміти для Стуса – це означає усвідомити у творчості самого себе і тільки потім – представити думку автора.

Список використаних джерел:

- [1] *Верлибры и другое: Василь Стус. Стихи (перевод Александрины Кругленко)*. Извлечено из <https://verlibr.blogspot.com/2013/11/blog-post.html> [in Russian].
- [2] Стус, В. С. (2010). Палимпсесты = Палимпсести (М. Рахліна, пер. з укр.). Харків: Фоліо.

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.10

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ ФУНКЦІЇ КІЛЬКІСНО-ВИДІЛЬНИХ ПАРТИКУЛЯТИВІВ

ORCID ID: 0000-0003-3995

Педченко Світлана Олександрівна

канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри української мови
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

УКРАЇНА

Кількісно-видільні партикули (**ледве не, трохи не, мало не, чи не, майже** та ін.) займають периферійне місце в системі реалізаторів субкатегорійних модальних значень. Питання про їхній частиномовний статус і сьогодні залишається відкритим. У різних наукових та лексикографічних джерелах ці частки кваліфікують то як прислівники [1], то як гібридний тип прислівників-часток [2]. Деякі вчені запевняють, що це омонімічні до адвербіальних лексем партикули, морфемно нечленовані, позбавлені самостійного вживання неповнозначні слова, які служать засобом увиразнення висловлення [3]. О. Стародумова відзначає, що розглядані частки [рос. **почти, чуть не, едва не**] за синтагматичними властивостями належать до одновалентних, оскільки змінюють модальний зміст не всього висловлення, а лише правого маркованого ними компонента [4], напр.: *Дід лежав майже без духу, вишептавши поквапом, уривано оце оповідання* (І. Франко). Справді, вирізнені лексеми зберігають генетичний та семантико-синтаксичний зв'язок з адвербативами зі значенням міри і ступеня, проте, на відміну від останніх, оцінний компонент у них переважає над означальним або й зовсім витісняє його, пор.: 1) Суп **зовсім** охолов – 2) *Надворі зовсім весна*. У першому реченні прислівник **зовсім** позначає ступінь вияву ознаки (пор.: *дуже охолов, ледве охолов*), тоді як у другому частка **зовсім** реалізує лише аксіологічне суб'єктивно-модальне значення: підкреслює повноту вияву якоїсь дії, стану тощо (пор.: *дуже весна, ледве весна*). Отже, для кількісно-видільних часток релевантними є такі характеристики: 1) співвідносність із прислівниками; 2) ідентифікувальна сема – оцінка міри вияву ознаки; 3) детермінована «одновалентністю» контекстуальна незалежність.

Оцінку реалізації ознаки як неповної, часткової, репрезентує найуживаніша, стилістично нейтральна лексема **майже**, що являє собою партикульований дериват, який не має однозвучного прислівникового відповідника. А. Вежбицька називає російську частку **почти** текстовим оператором, з допомогою якого мовець визначає дистанцію стосовно окремих реченнєвих елементів. «*Пришли почти все*» – 1) *Думаю, что можно сказать: «все»*; 2) *Знай, что пришли все*; 3) *Думаю, что ты понимаешь, что меньше* [5]. Конденсовані часткою **майже** потенційні модальні значення пов'язані з її синтагматичними особливостями: сполучаючись зі словами на позначення кількості, аналізоване слово відображає об'єктивну інформацію (1), в інших випадках – оцінку її (інформації) суб'єктивно-епістемічного сприйняття. Напр.: 1) *Всю свою трудову діяльність, а це майже двадцять років, пропрацювала листоношею в Красноокнянському відділенні зв'язку* (Одеські вісті, 18 червня 2009); 2) *Перш ніж зникнути в парадному, рука в білій рукавичці потріпотіла в повітрі з теплотою і приворожливостю, пальчики, віддаляючись, кілька разів*

ворухнулись в якомусь **майже інтимному жесті** (О. Гончар). Підкреслюючи крайній вияв ознаки на тлі інших, однорідних, менш «сильних», партикула, метафоризуючись, зливається з модифікованим компонентом у єдине ціле: *Доріжка була обсаджена чорнобривцями, що переливались від гарячо-жовтого до червоного, майже чорного* (І. Вільде).

Аналізована частка сполучається лише зі словами, що містять сему граничності: означальними, заперечними займенниками, результативними дієсловами, означальними прислівниками, іменниками з якісною семантикою тощо: *Кожен вірш його для мене на якийсь час ставав майже молитвою* (О. Сизоненко) = молитва – найвищий вияв досконалості, художньої майстерності.

Іноді спостерігаємо функціонування стилістично обмежених «книжних» лексем **практично, приблизно** тощо в ролі об'єктивних індикаторів неповноти вияву ознаки: *Наприклад, за даними словників, префікс не- вживається приблизно у трьох тисячах іменників, прикметників, дієприкметників із значенням заперечення, відсутності тощо...* (В. Горпинич). Для вирізнених партикул характерний вужчий, порівняно з **майже**, семантичний діапазон та «валентні можливості». Вони з певною обережністю стверджують граничний прояв досягнення межі та сполучуються здебільшого із займенниковими словами, заперечними вербативами (**практично**) або лексемами з кількісним значенням (**приблизно**).

Семантику значеннєво споріднених часток **ледве не, мало не (замало не), трохи не** формують різні змістові компоненти, а саме: об'єктивні й суб'єктивні. До об'єктивних слід віднести 1) характеристику дії як такої, що була близькою до здійснення, та 2) констатацію того, що дія не відбулася. Суб'єктивними необхідно вважати 1) оцінку мовцем дії як небажаної, 2) кваліфікацію її як неконтрольованої, епістемічно не категоричної [6]. Небажаність дії виявляється в її заперечному характері: *Наталка ледве не переривається, так старається. І пісню підтягає тоненьким голосочком* (П. Панч). Якщо ж функційне ядро реалізує «позитивну» семантику, прогнозованою є неочікуваність наслідків позначеної ним ситуації: *Маючи звичку гаряче і щиро братися за всяку справу, він [Г. Квітка-Основ'яненко] до того захопився театром, що навіть мало не одружився з однією з його актрис* (Д. Чалий). Неконтрольованість продукованої основним носієм валентності ознаки простежено в імплікованій семі проблематичної достовірності, тобто невпевненості мовця-продуцента в повідомлюваній інформації, що дає змогу подеколи кваліфікувати аналізовані частки як еліміновані варіанти гіпотетичних **трохи (чи) не, ледве (чи) не, мало (чи) не**, пор.: *В Кованька згоріли свічкарні, і він трохи (чи) не збанкрутував* (І. Нечуй-Левицький); *Турбай вибіг із хати й так від радості затряс грузина, що в того ледве (чи) не потріскалися ребра* (М. Руденко). Типовим для розгляданих партикул є сполучуваність з дієсловом-предикатом доконаного виду минулого часу (*мало не втопився, ледве не вбило, трохи не крикнув*), хоча можливі й інші зв'язки: а) з дієсловами недоконаного виду на позначення найвищого вияву якоїсь дії або стану: *І Пазя в безсилій люті трохи не плакала* (Л. Мартович); б) з ядерними дієприслівниками в згорнених предикативних частинах неелементарних простих речень: *Ми знову притислися до стіни, мало не завмираючи від хвилювання* (Л. Смілянський); в) з адвербативами: *«Краще б таки було піти за гуртом...» ледве не вголос картався думкою, приховуючись між вербами та калиновими кущами* (І. Ле); г) з іменними

компонентами – заповнювачами різних семантико-синтаксичних позицій: *Десь збоку корова парко диха мало не в саме лице* (К. Гордієнко).

Отже, основну модальну функцію кількісно-видільних часток можна кваліфікувати як комунікативно-прагматичну, що полягає у формуванні об'єктивного значення маркованого компонента та реалізації епістемічно-модального ставлення суб'єкта оцінки до дійсності.

Список використаних джерел:

- [1] *Словник української мови* : в 11 т. (1970–1980). (Т. 7). К.: Наукова думка.
- [2] *Сучасна українська літературна мова: Морфологія* (1969). К.: Наукова думка.
- [3] Кушлик, О. П. (2000). *Омонімія незмінних класів слів* (автореф. дис. ... канд. філолог. Наук). Львів, Україна.
- [4] Стародумова, Е. А. (2002). *Частицы русского языка: (Разноаспектное описание)*. Владивосток: Изд. Дальневост. ун-та.
- [5] Вежбицкая, А. (1978) *Метатекст в тексте. Новое в зарубежной лингвистике*, (8), 402–421. М.: Прогресс.
- [6] Степаненко, М. & Педченко, С. (2019). *Семантика і функціонування модальних часток у сучасній українській літературній мові*. Полтава: ПП «Астроя». ISBN 978-617-7669-25-7

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.11

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СПЕЦИФІЧНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ВІЙСЬКОВОГО СЛЕНГУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Левін Євген Давидович

старший викладач каф. іноземних мов,
Харківський національний технічний університет (НТУ «ХПІ»)

ORCID ID 0000-0002-5435-4010

Карлюк Сергій Володимирович

старший викладач каф. іноземних мов
Харківський національний технічний університет (НТУ «ХПІ»)

УКРАЇНА

Це дослідження вивчає переклад військового сленгу з англійської мови. Ми розглянемо і проаналізуємо переклад сленгізмів з англійської мови на українську. Безперечно, для цього потрібні глибокі знання обох мов. Проведені дослідження показують, що для успішного виконання цього завдання перекладач має бути не тільки повноцінно володіти обома мовами, але й бути обізнаним із військовою сферою, з реальною військовою практикою, зокрема орієнтуватися у неформальному сленгу військовиків. Ось чому переклад військового сленгу є чи не найважчим завданням у царині військового перекладу.

Військовий сленг охоплює майже всі сфери армійського життя: число лексичних одиниць тут дуже велике. Майже всі терміни, назви військового устаткування, частин зброї тощо – все це має як офіційні літературні назви, так і їхні сленгові еквіваленти. Це впливає з потреби коротко описати кожне явище, річ та відносини в армії специфічною, популярною і неформальною назвою; такі назви стихійно закріплюються в мові як аналоги офіційних літературних термінів.

Словотвір військового сленгу підпорядковується загальним тенденціям словотвору. Відповідно, тут теж є декілька відомих способів словотворення, серед яких можна назвати:

- лексико-семантичне словотворення;
- морфологічне словотворення;
- стихійна поява фразеологічної одиниці;
- запозичення з іноземної мови;
- запозичення з того чи іншого територіального діалекту.

Розгляньмо кілька прикладів формування сленгізмів сучасної військової англійської мови.

- Лексико-семантичне формування слова: *bird* (дослівно «птаха») – гелікоптер, літак; *rat* (дослівно «щур») – казармений щур (тилова людина); *pig* (дослівно «свиня») – кулемет; *juice* (дослівно «сік») – паливо. На всіх цих прикладах ми бачимо переосмислення початкового значення слова і формування нової семми.

- Морфологічне формування: *fighter cop* – авіадиспетчер.
- Афіксація: *ate-up* – сумнівний.
- Скорочення і аббревіація: *heli* – гелікоптер; *hot LZ* – посадочна смуга під

обстрілом; *BZ* – чудово!; *S2* – начальник розвідки батальйону; *G2* – начальник розвідки дивізії.

- Конверсія: *locked and loaded* – у повній бойовій готовності.
- Стихійна поява фразеологічної одиниці: *gong show* – вихід з-під контролю; *to goon up* – завалити справу.
- Запозичення з іноземних мов: *fauji* – військовик; *habib* – друг.

Отже, знання військового сленгу є для військового перекладача необхідним. Абсолютно всі військові тексти переповнені специфічними військовими термінами, фразеологічними зворотами та ідіомами. Більшість цих слів має різні значення і конотацію – залежно від контексту. Під час перекладу військового сленгу перекладач має спиратися як на видані лексикографічні (словникові) джерела, так і на свій практичний досвід та інтуїцію.

Як приклади специфічних сленгізмів можна навести ще такі терміни, як *rodney* – офіцер; *snake* – гелікоптер вогневої підтримки з повітря; *slick* – гелікоптер без зброї; *dustoff* – санітарний гелікоптер; *mattel* – літак M16.

Ще одним викликом для військового перекладача, причому викликом доволі серйозним, є військові скорочення та аббревіатури. Однак якщо ви у своїй роботі постійно стикаєтеся зі скороченнями, які побутують у певному роді військ чи в конкретній сфері армійського життя, ви можете самі створити невеликий тлумачний словничок для цих скорочень. У пригоді стануть і великі військові словники, і підручники з різних військових дисциплін. Ці джерела стануть корисними молодим військовим перекладачам та викладачам військового перекладу.

Мета цього дослідження полягає в тому, щоб вивчити і проаналізувати як сам англійський військовий сленг, так і особливості його перекладу українською та іншими спорідненими мовами. Головна ідея статті вказує на потребу систематичного вивчення цього феномену із залученням неформального словникового матеріалу, який ще не зафіксований письмово науковцями, але який вже став комунікативним стандартом у реальному армійському житті англомовних країн.

Методологія

Термін «сленг» має декілька різних конотацій. Сленг є лексичним маркером, який позначає все те, що наразі перебуває поза межами формальної літературної мови і має експресивне та емоційне забарвлення. Під терміном «англійський військовий сленг» ми розуміємо ту частину загального англомовного сленгу, яка виражає певні військові, армійські поняття, речі і явища і якою послуговуються у збройних силах США та Великої Британії. Тут варто зазначити, що існує помітна різниця в значеннях сленгових лексем у різних англомовних країнах та їхніх арміях. Таким чином, військовий сленг є частиною мовного масиву, що проявляється у формі термінів, скорочень чи фразеологічних оборотів та ідіом на основі військової термінології країн НАТО, який використовується професійним військовим персоналом і фактично пов'язаний з усіма аспектами армійського життя і служби в англомовних країнах.

Вітчизняні і закордонні дослідники мають певний досвід дослідження та фіксації змін військової термінології і сленгу: це можна простежити за публікаціями наукових робіт і словників, які стають у пригоді військовим перекладачам і лінгвістам у їхній діяльності. За приклад таких досліджень може служити робота В. Шевчука. Ця праця є унікальною роботою в цій царині за останні десятиліття в слов'янських країнах. Було б корисно зробити порівняльне дослідження військової термінології російською та українською мовою: адже

більшість старших за званням і віком офіцерів вивчали військову професію російською мовою і використовували в повсякденному армійському житті переважно російські команди, накази, статuti тощо. Відповідно, під час зустрічі з англомовною термінологією в їхній свідомості зринають еквіваленти російською мовою, з якої вони вже намагаються робити переклад на українську.

Однак за останні десятиліття відбувся помітний науково-технічний прогрес у виробництві та використанні ультрасучасних комп'ютерних технологій у царині озброєння, і відповідні терміни, найімовірніше, ще не мають своїх еквівалентів у російській мові, тому українські перекладачі й науковці не зможуть отримати потрібну інформацію з російськомовних джерел. Це дає нашим військовим перекладачам шанс стати піонерами у перекладі сучасних військових термінів та сленгізмів, які швидко з'являються й міняються в нашому швидкоплинному світі. Відтак, є нагальна потреба в українському військовому словнику, де були б зафіксовані зразки перекладу англійських військових термінів, сленгізмів та аббревіатур за стандартами НАТО. Але доки такої виданої фундаментальної лексикографічної праці немає, доводиться використовувати російськомовні тексти, включно з військовими словниками та довідниками, на зразок згаданого довідника В.Шевчука, та власні напрацювання і персональні словнички, які можуть самостійно робити практикуючі військові перекладачі з англійської мови або викладачі військових навчальних закладів, академій та училищ: адже кожен сумлінний фахівець бажає залишатися в курсі термінологічних оновлень, дотичних до його професійної спеціалізації і потрібних у його повсякденній праці.

Рекомендації

Висновки, зроблені в цій статті, можна використовувати як практичні поради для перекладачів військових текстів, у яких трапляються і сленгові лексичні одиниці.

- Військові перекладачі мають бути ознайомлені з військовим сленгом, який використовується в різних сферах армійського життя, включно з його останніми оновленнями, а також бути в курсі останніх подій у глобальному масштабі з використанням військових сил та регулярних армій.

- Військові перекладачі мають підвищувати свою компетентність як міжкультурні посередники для успішної передачі змісту іномовних повідомлень і пошуку точних еквівалентів у своїй рідній мові.

- Військові перекладачі можуть і мають здійснювати власні дослідження і вивчати ті зразки сленгу, з яким вони стикаються під час перекладацької роботи.

- Вже надруковані словники військової термінології та сленгу не можуть бути єдиним джерелом для військових перекладачів.

Висновки

Ця робота має конкретне практичне значення для військових перекладачів та військовослужбовців, які спілкуються на службі з англомовними колегами або стикаються з текстами, написаними англійською мовою. Перекладач, який орієнтується у сленгу, може бути вільнішим у спілкуванні з іноземцями та перекладі військових текстів, спираючись як на стандартний літературний лексикон, так і на неформальний масив ідіом і особливих понять, які функціонують поки що переважно усно і не зафіксовані в текстах. Цей факт доводить необхідність включення теми сленгу до курсу підготовки військових перекладачів, які обов'язково матимуть справу зі сленгом у своїй майбутній роботі.

Отож, не боячись бути надто категоричними, можна впевнено заявити:

кожен військовий перекладач має бути обізнаним з військовим сленгом. Навіть формальний текст може містити специфічні військові терміни та скорочення, що вимагають доброго знайомства з темою і лексикою. Таким чином, знання сленгу дасть кожному перекладачеві змогу значно підвищити якість своїх усних та письмових перекладів. Адже переклад – не механічна передача значень усіх слів з іноземної мови на рідну, а пошук адекватних шляхів передання ідей, смислу і самого буття іншомовного середовища.

Список використаних джерел:

- [1] Yegorshina, N.V. (1995). Compound terms in the military sub-language Onomasiological aspect. (Candidate of sciences dissertation). Moscow.
- [2] Shevchuk, V. (2016) Military translator's guide. St. Petersburg: "Rus". Retrieved from http://www.shevchuk-vn.ru/files/MilitaryHandbook_block_press.pdf
- [3] "AAP-15" (2016). NATO Glossary of Abbreviations Used in NATO Documents and Publications English and French. (*Allied Administrative Publication*). Retrieved from www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Other_Pubs/aap15.pdf
- [4] Maynard D., Anoniadou S (1995) Identifying Contextual Information for Multi-Word Term Extraction. *5th International Congress on Terminology and Knowledge Engineering (TKE99)*. 212–221.
- [5] Military slang (2019). Retrieved from www.howlingpixel.com
- [6] Translating military slang terms from English. (2016). *Research on Humanities and Social sciences*. 6 (24). 52-62.

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.12

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ СУБ'ЄКТА ОЦІНКИ В ЩОДЕННИКОВОМУ ДИСКУРСІ О. ЯВОРСЬКОЇ

ORCID ID: 0000-0003-1593-1337

Дейна Людмила Володимирівна

канд. філолог. наук, асистент кафедри української мови

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

УКРАЇНА

Традиційно структуру категорії оцінки позиціонують як модальну рамку, що накладається на висловлення й не збігається з його синтаксичним та логіко-семантичним ладом. Лінгвістична структура оцінки базується на таких запозичених із логіки компонентних інтерпретантах: 1) суб'єкт оцінки – той, хто наділяє цінністю певний предмет / особу / явище / властивість; 2) об'єкт оцінки – предмет / особа / явище / властивість, якому надають певної цінності; 3) сама оцінка, абсолютна або порівняльна; 4) підстава – те, з погляду чого здійснено оцінювання (див.: [5]). Крім названих конститuentів, мовознавці вирізняють ще аксіологічний предикат, оцінні стереотипи, шкалу оцінок (О. Вольф [3], В. Телія [9]), оцінні модуси, оцінні мотивації (О. Вольф [3], В. Карасик [6], В. Телія [9]), реципієнта (Н. Арутюнова [1], Р. Мурясов, А. Самігулліна, А. Федорова [8]) тощо. Отже, структура оцінки інтегрує в собі облігаторні компоненти, виражені експліцитно чи навіть імпліцитно (суб'єкт, об'єкт оцінки, аксіологічний предикат, підстава оцінки, стереотип, шкала оцінок і реципієнт), а також периферійні елементи (класифікатори, інтенсифікатори, деінтенсифікатори, мотиватори та ін.).

В основу категорії оцінки покладено загальноприйнятую логічну формулу $A r B$, де A – суб'єкт оцінки, B – її об'єкт, r – оцінний предикат із загальним значенням “добре / погано”, “хороший / поганий”. До того ж, предикатові r властива низка ознак, які відображають специфіку оцінного ставлення суб'єкта до об'єкта (“емотивність”, “емоційність / раціональність”, “афективність” та ін.).

Суб'єкт оцінки – це особа чи соціум, що оцінює або з погляду якого автор подає оцінку в тексті. Суб'єктом може бути не лише індивід, а й соціальна група, суспільство, нація й навіть людство. О. Вольф докладно характеризує суб'єкт оцінки і слушно зауважує, що він відрізняється від суб'єкта висловлення й суб'єкта мовлення [3]. Оцінка може бути подана, по-перше, від однієї конкретної особи (індивідуальна) або від суспільної думки, тобто групи осіб зі спільними стереотипами, по-друге, як така, що не має суб'єкта і є істинною в реальному світі. Особливе місце у структурі оцінки займає суб'єкт – автор тексту, який подеколи ніби відмежовується від сказаного. Це відмежування засвідчують конструкції зі словами *славитися, здаватися, мати славу* та ін. Такої думки тримається й Н. Арутюнова. Вона вияскравлює особливу роль мовця або групи мовців, чийми “інтересами, поглядами (соціальними, етичними, естетичними)” детермінована оцінка, “і тільки стосовно них оцінне висловлення може розглядатися як істинне або неістинне. Воно позбавлене параметра об'єктивної істинності” [1]. Проте з останнім твердженням (відсутність параметра об'єктивної істинності) не можемо безапеляційно погодитися. Переконливішим видається погляд тих лінгвістів (Ш. Баллі [2], А. Загнітко [4], О. Івін [5], О. Кунін [7] та ін.), які, класифікуючи оцінні значення, виділяють з-поміж інших типів об'єктивні оцінки.

Експліцитно суб'єкт оцінки може бути виражений за допомогою:

– прямої вказівки на особу: *конкретне найменування особи, я (ти, ми, ви, він, вони), мій (твій, наш, ваш, його, їхній), по-моєму (по-твоєму, по-нашому, по-вашому, по-їхньому), на мою (твою, нашу, вашу, його, їхню) думку, на мій (твій, наш, ваш, його, їхній) погляд;*

– пропозиційних дієслів *здається, думаю, відчуваю, вважаю, радію* тощо;

– лексем на кшталт *наче, безумовно, безперечно, ймовірно, зрозуміло* тощо.

У діаріюші Ольги Яворської «Щоденник болю і тривоги» [10] суб'єкт експлікується всіма зазначеними вище засобами: **Кримські татари й українці півострова негативно ставляться до таких звинувачень; Священик у церкві сказав, що у всіх, хто голосував за Януковича, руки в крові; Студенти-філологи читали в гуртожитку вірші Степана Будного, а я, закохана в поезію, слухала, затамувавши подих...; Мені дуже страшно; Коли описую огидні вчинки своїх героїв, відчуваю опісля такий дискомфорт у душі, начебто сама вчинила щось мізерне й підле.** Однак найчастіше в діаріюші автор як суб'єкт оцінки постає імпліцитно, що спричинене нарративною специфікою аналізованих записів. Характерним для щоденникового дискурсу є й те, що чужі оцінки автори супроводжують власним оцінним коментарем: *Читаючи [«На роздоріжжі» В. Погорецького. – Л. Д.], зігріла душу, відчула тепло великого серця, що прагне порятунку для світу. «Читати о. Василя Погорецького – радісно і корисно...», – написав письменник Петро Сорока у передмові до книжки.*

У щоденниковому дискурсі, текстову основу якого становить Его-центричний жанр щоденника, безперечно, домінує суб'єкт-автор, оскільки саме його мовленнєва діяльність, його почуття, ставлення, враження, погляди, емоції формують канву цього різновиду дискурсу. Проте діаріюш Ольги Яворської – це не просто нотатки, писані гарячими слідами, а справжня «мозаїка щоденникових записів, поетичних замальовок, витяги з листів друзів та одностудентів» [10], а отже, поряд із суб'єктом-авторкою майже на рівних нарративних правах на сторінках щоденника постають інші суб'єкти оцінювання – ті, кого цитує письменниця, наприклад: **Данило Кононенко телефоном з Криму: «Морально дуже важко переживати все це. Газету "Кримська світлиця" видаємо підпільно. Надіємось тільки на Бога»;** **Микола Малахута телефоном з Луганська: «Війна. Живу, як у гетто, немає ніякого перемир'я. Я ізольований від України».**

Отже, у щоденниковому дискурсі Ольги Яворської абсолютним структурним ядром оцінки є суб'єкт, який постає як імпліцитно, так і експліцитно, репрезентуючись і класичними засобами, і в тісній змістовій сув'язі з суб'єктами цитованих оцінок.

Список використаних джерел:

- [1] Арутюнова, Н. (1988) Типы языковых значений. Оценка. Событие. Факт. М. : Наука.
- [2] Балли, Ш. (1955) Общая лингвистика и вопросы французского языка. М. : Изд-во иностран. лит.
- [3] Вольф, Е. (2002) Функциональная семантика оценки. М. : Наука.
- [4] Загнітко, А. (2011) Засоби актуалізації поетичного змісту в ліричних текстах (с. 583–598). Загнітко А. П. *Український синтаксис : навч.-практ. комплекс.* Донецьк ; Слов'янськ.
- [5] Ивин, А. (1970) Основание логики оценок. М. : Изд-во Моск. ун-та.
- [6] Карасик, В. (1994) Оценочная мотивировка, статус лица и словарная личность (с. 2–7). *Филология – Philologica.* – Краснодар. Вып. 3.
- [7] Кунин, А. (1996) Курс фразеологии современного английского языка. М. : Феникс.
- [8] Мурашов, Р., Самигуллина, А., Федорова, А. (2004) Опыт анализа оценочного высказывания (с. 68–78). *Вопросы языкознания.* № 5.
- [9] Телия, В. (1981) Типы языковых значений. М. : Наука.
- [10] Яворська, О. (2016) Щоденник болю і тривоги. Львів : Апріорі.

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.13

РОЗВИТОК МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА

Макуха Ігор Олегович

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

ORCID ID: 0000-0002-7140-0314

Хаджи Анна Юріївна

старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

УКРАЇНА

Мовленнєвий розвиток мовної особистості студентів є надзвичайно актуальною темою і безпосередньо пов'язаний з проблемами культури мовлення. Дослідження феномену самореалізації (самоактуалізації) особистості майбутнього студента здійснювалися або на рівні узагальненому (в цілому) [1, с. 4], або лише з боку особистісного. Аспект професійної самореалізації студентів вищого закладу, сучасна соціальна криза змушує задуматися про значення мови у житті суспільства, у формуванні молодого покоління.

Мова будь-якої нації спочатку передбачає об'єднуючий принцип і, як дзеркало, відображає моральний стан своїх носіїв. Способом реалізації мови є мовлення. У мовленнєвій діяльності виявляється сутність людини, її думки, слова, почуття, вчинки. Розвиток мовленнєвої діяльності серед студентів та відсутність належного рівня мовленнєвої культури роблять цю проблему особливо значущою. Розвиток мовлення набуває особливої гостроти в підлітковому віку – одному з найскладніших психологічних етапів у житті людини та у студентські роки. Цікаву модель розвитку діяльності і особистості студентів запропонував Г.В.Ікрін [2, с. 77]. Відповідно до трьох етапів (початковий, основний, заключний) професійного навчання, він виділяє три провідні діяльності: учбово-пізнавальну, учбово-дослідницьку, учбово-професійну. Ці види діяльності студентів характеризуються специфічними цілями, завданнями, способами виконання діяльності є діяльністю спілкування, надзвичайно важливою для формування особистості, оскільки саме в спілкуванні студенти оволодівають нормами соціальної поведінки, нормами моралі. Іноді виникає гіпертрофована потреба в незалежності, що виражається в прагненні звільнитися від догляду та контролю дорослих. Все життя підлітків пронизане спілкуванням, накладаючи відбиток на навчання, і непросвітницьку діяльність, і стосунки з батьками. У цей час особисте спілкування особливо важливо. Їх коло не обмежується близькими друзями, навпаки, воно стає набагато ширшим, ніж у попередньому віці. У студентів багато знайомих, і, що ще важливіше, неформальні групи та компанії формуються на основі спільноти інтересів та розваг. Відповідно, розширюється і мовний простір, в якому проживає член такої групи. Відомо, що однією з яскравих особливостей є особиста нестабільність. Це проявляється насамперед у частих перепадах настрою, афективній «вибуховості». Більшість студентів дотримуються норм для того, щоб відповідати очікуванням значущих для них людей, отримати їх схвалення. Оскільки вони шукать референтні групи серед своїх однолітків і потребує

близьких друзів, часто думка останнього стає для нього вирішальною і штовхає його на такі дії (включаючи мовлення), на які він би не наважився зробити самостійно і які він згодом пошкодує. Ефективність спілкування залежить від мовленнєвого розвитку, мовленнєвої поведінки, індивідуальних рис особистості. У процесі розвитку особистості відбувається перетин цих характеристик особистості й на емпіричному рівні вивчення становлення особистісної самореалізації майбутнього вчителя має зв'язок із дослідженням особливостей соціально-професійної діяльності [3].

Студент є практичним користувачем мови. Розглядаючи мовленнєві завдання, які стоять перед ним, занурений у мовний простір, повинен знайти справжню структуру мови та навчитися вживати це слово у простому тексті, в контексті мовної культури та реальних стосунків. Виявлено вплив комунікативного простору на мовленнєвий розвиток людини. Основною причиною, яка створює бар'єр для розуміння культури мовлення серед студентів, є навмисне спотворення мови, мовна гра, використання сленгу, що призводить до закриття у соціальному, інтелектуальному, мовленнєвому розвитку. Роботи Л.А.Рудкевич і Є.Ф.Рибалко, вказують на те, що «творча самореалізація залежить від мотиваційної сфери особистості, від того, у якій мірі її спрямованість на творчість є домінуючою у структурі мотивів» [4].

Але засвоєння такої програми представляє значні труднощі. Основною причиною, яка створює бар'єр для розуміння справжньої культури мови, культури мовлення, є вікова мовленнєва залежність. Через специфіку віку (орієнтація на однолітків, конформізм) можуть змінювати своє мовлення відповідно до стилю спілкування особистості співрозмовника або засвоювати або привласнювати особливості його мовлення, манеру спілкування та поведінки. Стосунки пов'язані з особливостями організації професійного середовища, професіоналізмом, якістю управління системою. З позиції системної методології можна структурувати їх на іншій підставі, виділяючи загальні, особливі, одиничні, – зазначає Л.Хабасєва [5]. Як правило, відокремлені від інших вікових груп, особливо дорослих, що відображається на їх мовленнєвій поведінці. Дуже часто вони здійснюють спілкування на основі мовної гри, яка полягає у порушенні мовленнєвих норм, свідомому спотворенні мови та використанні сленгу.

Термін сленг (від англійського сленг) вперше з'явився в лінгвістичній літературі в середині 18 століття і означав «вульгарну мову». Пізніше під сленгом стали розуміти розмовну мову, що стоїть поза межами літературної мови, що складається з неологізмів, від слів, що вживаються в особливому значенні. З часом цей термін стає загальноновизнаним позначенням «неформальної» розмовної мови. Жаргон «як периферійний лексичний шар, що лежить як за межами літературної розмовної мови, так і за межами діалектів національної мови». Особливістю сленгу є те, що він включає, з одного боку, шар спеціальної лексики та фразеології, а з іншого боку, шар поширеної експресивної лексики та фразеології нелітературного мовлення. Жаргонна мова – це своєрідний знак, що свідчить про належність до певної групи. Користувачі сприймають сленг як навмисний виклик загальноновизнаним законам, і, отже, сам по собі його використання «звільняє» учасників спілкування від дотримання правил мовного етикету. З огляду на проблему мовленнєвої залежності студентів, не викликає сумнівів, що багато в їх спілкуванні визначається оточенням, мовним простором. Водночас слід зазначити, що діапазон орієнтації у спілкуванні здавалося б, досить багатовимірний: оточення

друзів, сім'ї, популярної культури, університету, класичної літератури тощо. Мовний простір, в який занурений студент, студент першого курсу, виглядає дуже монотонно: близько половини – це молодіжний сленг.

Отже мовленнєвий розвиток мовної особистості студентів є надзвичайно важливим та пов'язаний з проблемами культури мови і мовлення. Феномен самореалізації особистості майбутнього студента здійснювалися на рівні його оточення, кругозору та з особистісного боку. Аспект професійної самореалізації студентів вищого закладу, сучасна соціальна криза змушує задуматися про значення мови у житті суспільства, у формуванні молодого покоління. Мова будь-якої нації спочатку передбачає об'єднуючий принцип і, як дзеркало, відображає моральний стан та інтелектуальність своїх носіїв. Способом реалізації мови є мовлення. У мовленнєвій діяльності виявляється сутність людини, її думки, слова, почуття, вчинки. Розвиток мовленнєвої діяльності серед студентів та досягнення ними високого рівня культури мовлення буде свідчити про високу інтелектуальність суспільства. Студенти є носіями професійної та повсякденної мови. Тож з підвищенням рівня культури мови серед студентів можна підвищити рівень культури мови у суспільстві.

Список використаних джерел:

- [1] Андреева, Т. В. (2009) Самореализация личности представителей творческих профессий. 203–216. Вилучено з :<https://www.disserscat.com/content/natsionalno-psikhologicheskie-osobennosti-samorealizatsii-lichnosti-rossiiskikh-i-kitaiskikh>.
- [2] Икрин, Г. В. (1998) Особенности учебной деятельности и профессиональное развитие личности студента. 20 с. Вилучено з :<https://www.disserscat.com/content/osobennosti-uchebnoi-deyatelnosti-i-professionalnoe-razvitie-lichnosti-studenta>.
- [3] Психологические исследования проблемы формирования личности профессионала. Вилучено з :<http://chuguevcpal.ptu.org.ua/wp-content/uploads/2014/12>.
- [4] Рибалка, В. В. (2006) Психологія праці особистості. 76 с. Вилучено з: http://ipood.com.ua/data/NDR/Psychology/2013_Rybalka_posibnyk.pdf.
- [5] Хабаева, Л.М. (2002) Психолого-акмеологические условия и факторы формирования профессиональной мотивации в структуре профессионального самовоспитания личности студента вуза. Вилучено з:<http://www.viu-online.ru/science/publ/bulletin7/page8.html>.

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.14

СИЛА: ВИКОРИСТАННЯ ТЕРМІНІВ «STRENGTH» ТА «FORCE» В ІДІОМАХ

Мальована Вікторія Вікторівна

викладач кафедри іноземних мов професійного спрямування
Національний університет харчових технологій

УКРАЇНА

У сучасному світі іноді буває тяжко знайти доцільний еквівалент до певного терміну, особливо якщо ви працюєте зі студентами технічних ВУЗів, для яких один термін має чітке значення. Кожен майбутній інженер-технолог не раз зустрічався з таким поняттям, як “сила”. Сила — фізична величина, що характеризує ступінь взаємодії тіл. Якщо на дане тіло діють інші тіла, то ця дія (взаємодія) проявляється в збереженні стану відносної рівноваги тіла, у зміні форми і розмірів тіла (тіло деформується), або/та у зміні швидкості тіла (тіло рухається з прискоренням) [1]. Студенти-механіки в свою чергу наведуть приклад, що сили бувають такі як : вага, сила пружності, сила тертя, сила тяжіння, сила реакції опори, сила Архімеда та інші зумовлені двома фундаментальними взаємодіями — гравітаційними та електромагнітними [1].

Який же все таки правильний англомовний аналог терміну “сила”? Англійсько – український словник дає нам широкий вибір коректного перекладу разом із контекстом, проте мою увагу привернули лише “strength” та “force” [3]. Чим же відрізняються ці два поняття? “Force” – це сила чи енергія тіла чи розуму; активна потужність; бадьорість; здатність здійснювати вплив чи виробляти ефект, а “strength” – якість або ступінь міцності [5].

Проте не важливий сам дослівний переклад цих понять, а лише їх вживання в англомовних ідіомах, які часто мають не дослівний переклад. Сучасний словник іншомовних слів пояснює ідіому як “стійкий зворот, властивий тільки у цій мові” [2]. Проте не варто забувати, що зміст ідіоми не залежить від буквального значення окремих її слів. Наведемо декілька прикладів саме українсько - англійського варіанту з перекладом, а саме, коли в обох варіантах ми зустрічаємо слово “сила”:

- щосили = with all one's strength (She hit the ball with all her strength).
- в силу звички = by force of habit (Such preferences are not only based on pricing, location or other factors, such as the force of habit...).
- в силу обставин = owing to the force of circumstances
- в силу чогось = on the strength of (She considerably improved her relations with her neighbors on the strength of her kind attitude to them).

Наведемо приклади ідіом, в яких ми лише в одному варіанті зустрічаємо слово “сила”, а саме “strength”, які можна знайти на сайті “The Free Dictionary”, в розділі “Idioms” [4]:

- покращуватися, постійно зростати = go from strength to strength (You go from strength to strength).
- опора, захисник = tower of strength (You've both been a tower of strength).
- група людей, яка може більше, аніж один = union is strength (We cannot allow our opponents to divide us. Union is strength).

Перейдемо до ідіом зі словом “force”[4]:

- нав'язувати кому-небудь, примушувати, підштовхувати =

a. force someone's hand (I am not willing to force your hand to sell your small business).

b. force (something) down (someone's) throat (I was forced to agree to his conditions because he literally shoved them down my throat).

c. force (someone or something) off (of) (something) (Now that we know Fred's involved in the scandal too, we need to force him off the board).

Таким чином, можемо підсумувати, що в україномовних ідіомах “force” частіше використовується як аналог до слова “сила”, а вже в англійськомовних лише як показник морального тиску на особу. В свою чергу “strength” в україномовних ідіомах використовується як аналог сили рідше, а в англійськомовних має різні значення.

Список використаних джерел:

- [1] *Сила*. ID сторінки - 26359. Вилучено з Матеріалів з Вікіпедії — вільної енциклопедії. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Сила>
 - [2] Семенюк, О.П. (2008). *Сучасний словник іншомовних слів* (с.194). Веста: видавництво “Ранок”. ISBN 978-966-08-1507-1.
 - [3] В.Бусел (під.заг.ред.) (2010). *Англійсько-український словник. Українсько-англійський словник : 250 000 + 250 0000 : два в одному томі* (с. 1418). Ірпінь: ВТФ “Перун”. ISBN 978-966-569-270-6
 - [4] *The Farlex Dictionary of Idioms*. Вилучено з <https://idioms.thefreedictionary.com>
 - [5] *Force vs Strength - What's the difference?* Вилучено з <https://wikidiff.com/force/strength>
-

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.15

СПЕЦИФІКА РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО ТИПАЖУ «БРУТАЛЬНИЙ ЧОЛОВІК» У КІНОТЕКСТАХ БОЙОВИКІВ

Ткачик Олена Володимирівна

канд. філол. наук, доцент кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови
*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»*

Матвійчук Аліна Вікторівна

магістрантка факультету лінгвістики
*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»*

УКРАЇНА

Анотація: У статті розглянуто лінгвокультурний типаж «брутальний чоловік» та основні аспекти його репрезентації у кінотекстах жанру бойовик. Феномен типізованої особистості досліджено з позиції антропоцентричної парадигми, яка зосереджує свою увагу на явищі людини в мові, з урахуванням лінгвокультурного та лінгвокогнітивного підходів. Особливу увагу приділено визначенню фреймів в межах досліджуваного типажу, а також їх мікроконцептів, які дозволяють повною мірою простежити специфіку брутального персонажа.

Одним із провідних напрямів досліджень у лінгвістиці наразі виступає антропоцентричний підхід. Його метою є вивчення взаємодії таких явищ, як «мова», «культура» та «особистість». Превалювання у лінгвістиці ідеї «людини у мові» дозволило здійснювати аналіз мови більш масштабно, простежуючи зв'язок людини з її свідомістю, мисленням, світоглядом, духовною діяльністю та культурним середовищем [1].

Мета статті полягає у вивченні теоретичних засад дослідження лінгвокультурного типажу та його методології, а також в аналізі відтворення характерних рис лінгвокультурного типажу «брутальний чоловік» на прикладі кінотекстів бойовиків.

Теорія лінгвокультурних типажів (далі – ЛКТ) сформувалася з теорії мовної особистості в рамках саме науки лінгвокультурології, яка узагальнює знання лінгвістики, культурології, літературознавства, соціології, психології тощо.

Найбільш детально та системно поняття мовної особистості було окреслено дослідником Ю.М. Карауловим. Він розглядає мовну особистість як індивідуальне чи типізоване утворення в динамічному або статистичному аспектах [2]. Розвиток мовної особистості відбувається в певному мовно-культурному та соціальному середовищі, тому вона переймає його досвід. Соціоетнічні та культурномовні аспекти є головними у процесі становлення мовної особистості [3].

О.А. Ярмахова дотримується думки, що типізована мовна особистість в культурологічному аспекті вважається ЛКТ – узагальненим уявленням про людину, яке базується на певних об'єктивних соціально важливих та специфічних рисах її поведінки [3]. Основою типажів є асоціації, вони існують у

суспільній свідомості. ЛКТ зберігає потенціал мовної свідомості культури, для якої він є звичним [4].

Під поняттям ЛКТ розуміємо стереотипне уявлення про специфіку мови певної соціальної групи, яка існує в конкретній лінгвокультурі у будь-який проміжок її історичного розвитку. Інтенсивне розширення дослідницької парадигми щодо вивчення поняття ЛКТ обумовлює появу великої кількості праць, присвячених аналізу цього явища. Приміром, І.В. Змієва охарактеризувала типаж «маклер» та звернула увагу на соціальний статус такої людини, її мовні, поведінкові та ціннісні ознаки; А.В. Олянич виділив лінгвосоціотичні та дискурсивні презентаційні характеристики комунікативного типу «піжон»; М.В. Мироненко вивчила комунікативну поведінку «блазня»; Є.О. Клименко розглянула комунікативний типаж «менеджер»; І.І. Дубініна описала типаж «начальник»; М.Р. Желтухіна — типаж «політик»; О.В. Лутовинова — лінгвокультурний типаж «ламер»; В.І. Шестерніна — лінгвокультурний типаж «веб-дизайнер».

Вважаємо доречним звернути особливу увагу на зв'язок понять ЛКТ та концепту. Сучасна лінгвістика не надає чіткого та єдиного визначення поняття концепту, оскільки воно належить до різних, хоча доволі часто суміжних, наукових дисциплін. Як слушно зауважує Ю.С. Степанов, концепти є «фактами культури», і стають вони такими завдяки цілому спектру розумінь, поглядів, термінів, які охоплюють зміст концептів, концепт відчувається та «переживається» як «предмет емоцій, симпатій та антипатій» [5].

Лінгвокультурні концепти вирізняють з-поміж інших концептів як «оцінно-насичені, культурно-марковані смисли, зафіксовані у вигляді мовних одиниць, комунікативних патернів, прецедентних феноменів» [6]. Спираючись на визначення В.І. Карасика, розуміємо культурний концепт як «багатовимірне, культурно значуще утворення у свідомості соціуму, яке має своє вираження у мові».

Варто звернути увагу на те, що одними з найосновніших понять лінгвокультурології є терміни «культурний (лінгвокультурний) концепт» та «лінгвокультурний типаж». Причиною появи окремого виду концепту – концепту типізованої особистості – стали досягнення та відкриття лінгвоконцептології, а також становлення нового напрямку лінгвістики – теорії ЛКТ [7].

Ми повністю погоджуємося із твердженням В.І. Карасика та О.О. Дмитрієвої про те, що ЛКТ є особливим типом лінгвокультурних концептів, найважливіші характеристики якого полягають у типізованості особистості, її важливості для певної мовної культури. Вчені звертають особливу увагу на культурно-діагностичну значущість типізованої особистості, оскільки вона дозволяє зрозуміти аспекти певної культури, а також на дослідження такої особистості з точки зору лінгвістичної науки, зауважуючи позначення, вираження та опис відповідного концепту, який виражено у мові [8].

Цікаво, що сьогодні у термінологічному апараті когнітивної лінгвістики поряд із поняттями «концепт» та «лінгвокультурний концепт» існують такі явища, як «фрейми». Сучасні дослідники (зокрема, Д. Таннен, С.В. Козак, О.О. Коляденко, М.В. Піменова, Ж.В. Никонова, Л.О. Ніжегородцева-Кириченко, Е. Гофман, У.О. Карпенко) розуміють фрейм як «когнітивно мотивований та формально визначений засіб, що допомагає відтворювати знання про об'єкти і категорії за допомогою різноманітних атрибутів та їх значень. Фрейми дають зручний та яскравий спосіб репрезентації різного роду концептів у мові, філософії та науці на різних стадіях деталізації, обробки та подачі мовного

матеріалу» [9].

Дослідники О.В. Тишко та Л.М. Коцюк зазначають, що у процесі вербалізації когнітивної структури її зміст та об'єм зосереджуються у фреймі як змістовому каркасі майбутнього висловлювання. Дослідники підтримують думку про те, що суть багатовимірної одиниці зберігається в «слотах», так званих вузлах фрейму як проміжній структурі. Сам фрейм є сукупністю вузлів змісту вербальної структури, яка пізніше з'єднується з когнітивною структурою [3].

ЛКТ являють собою базові концепти, у межах яких формуються чітко визначені та помітні фрейми – одиниці знань, зосереджені навколо концепту, які містять фундаментальні знання, уявлення, погляди та оцінки в межах певної культури [3]. У складі фреймів, що мають відношення до тих чи інших типажів, зазвичай доволі легко можна виокремити слоти, які позначають ситуативні та тематичні знання.

Нами було вирішено взяти за основу дослідження лінгвокультурний типаж «брутальний чоловік», а саме дослідити відтворення його характерних ознак у кінотекстах фільмів жанру бойовик. Типаж «брутальний чоловік» є добре відомим та широко розповсюдженим образом в англійській культурі в цілому та кінематографі зокрема. Більше того, лінгвокультурний аналіз ЛКТ брутального чоловіка вперше знаходиться у фокусі лінгвістичного дослідження та дозволяє простежити особливості його репрезентації у свідомості англійського глядача. Задля здійснення детального та структурованого моделювання представленого типуажу, було застосовано фреймовий аналіз. Саме дослідження виконано в рамках антропоцентричної парадигми та за використання лінгвокогнітивного та лінгвокультурологічного підходів.

Пропонуємо продемонструвати специфіку відтворення ЛКТ «брутальний чоловік» у контексті екшн-фільму на прикладах, здійснивши короткий опис притаманних йому характеристик.

Фрейм «Зовнішні характеристики». Слот «Портретні риси».

– Сильне спортивне тіло.

У більшості кінострічок брутальний чоловік постає перед нами, як сильна та витривала людина у хорошій фізичній формі. Часто це зрозуміло з реплік інших персонажів, які описують такого героя або ремарок автора кінотексту.

– All I see is back.

– It's a hot back! I'm sensing Seattle and he plays a guitar [10].

– Мужня зовнішність.

Широкі плечі, вольове підборіддя, вузька талія та впевнений погляд – ці характеристики є невід'ємною частиною загального образу такого персонажа. Риси обличчя часто бувають грубими, міміка – скупю. Волосся, як правило, виглядає неохайно, «по-розбишацьки», інколи герой взагалі лисий. Погляд героя завжди прямий, впевнений, пронизуючий, іноді лінивий, оцінюючий.

Брутального чоловіка не можна назвати красенем, але він володіє своєрідним шармом, харизмою, привабливістю та магнетизмом.

Stefan, some girls don't need my persuasion. Some girls just can't resist my good looks, my style, my charm... and my unflinching ability to listen to Taylor Swift [10].

Фрейм «Внутрішні характеристики». Слот «Риси характеру».

У кінотекстах бойовиків досить яскраво простежуються риси характеру брутального чоловіка. Зважаючи на його комунікативну поведінку та реакцію оточуючих людей на ті чи інші репліки персонажа, можна виокремити декілька основних ознак такого типуажу.

– **Грубість.**

Часто брутальний чоловік спілкується зі своїми співрозмовниками грубо та неввічливо, безпричинно насміхаючись над ними та намагаючись вказати на їх недоліки.

You may not know it now, but someday you're going to be a real pain-in-the-ass [11].

В наступному прикладі брутальний герой навіть не вважає за потрібним запам'ятати ім'я свого співрозмовника, що вкотре підтверджує його недбале ставлення до оточуючих:

– Hey! You! – Uh, I have a name... – Yeah, I don't care [10].

– **Жорстокість.**

Не менш яскравою характеристикою брутального чоловіка, який є частиною екшн-фільму, виступає жорстокість. Він з легкістю давить на болючі місця людей навколо, погрожує розправою, і часто робить це не тільки на словах.

I promised you an eternity of misery, so I'm just keeping my word [10].

I will shove this ring so far up your ass, you'll really have something to choke on [10].

– **Схильність до вживання алкогольних напоїв.**

Справжній брутальний герой полюбляє алкогольні напої, незважаючи на те, що його зовнішній вигляд та фігура говорять про здоровий спосіб життя. Часто він вживає дорогі елітні напої, здебільшого саме віскі. Аналізуючи кінотексти бойовиків, ми помітили, що переважно його вибір зупиняється на бурбоні.

Can I get you anything to drink? Coffee? Bourbon? Bourbon in your coffee? [10].

Цікаво, що в українській мові існує така застаріла лексема, як «бурбон» – 1) брутальний, зарозумілий, неосвічений правитель; 2) взагалі брутальна, некультурна людина. Раніше слово вживалося у розмовній мові і є досить символічним у контексті нашого дослідження.

– **Безстрашність.**

Брутальний чоловік завжди виступає перед глядачем людиною, яка готова боротися із будь-якими проблемами та йти на все, аби досягти успіху.

But I won't give up. It's not in my nature. I don't ever give up (a faint smile) [11].

Що стосується наступної репліки, то тут яскраво проявляється сміливість чоловіка, який розуміє безвихідність своєї ситуації, водночас із завше притаманним йому сарказмом:

Cancer's only in my liver, lungs, prostate and brain. All things I can live without [12].

– **Самовпевненість.**

Цікаво, що ця риса характеру проявляється досить часто і переважно має форму жарту або саркастичного висловлювання. Герой ніби вихваляється та доводить свою бездоганність та кмітливість.

– My job is to keep you out of harm's way.

– Shit, motherfucker. I am harm's way [12].

Вислів “harm's way” означає небезпечну чи проблемну ситуацію. За сюжетом фільму, із якого взято цей приклад, один із героїв тілоохоронець, а інший – його клієнт. Перший пояснює, що його робота полягає у тому, щоб врятувати чоловіка від проблем. Натомість, брутальний чоловік каже, що він сам і є проблема.

– **Специфічне ставлення до жінок.**

– I know your type. – I'm not so sure. – Yes, I've been with the girls like you [12].

Подібне висловлювання свідчить про намагання брутального чоловіка вказати жінці на те, що вона така ж, як і інші. Більше того, він підкреслює, що до неї у нього вже було багато жінок, цим самим принижуючи дівчину.

Ставлення брутального героя до жінки пронизане зневажливістю та неповагою. Він переконаний, що жінки меркантильні та будуть виконувати будь-які його бажання:

– And what must I do?

– For two pounds, you'll do what I ask you to do [11].

Більше того, для нього жінка є нижчою, ніж чоловік у суспільстві. Вона існує, аби задовольняти його потреби. Почуття ж самої жінки його не цікавлять:

I have to go to exploit some women in the name of grief [10].

Проте, коли брутальний чоловік дійсно захоплений кимось, його ставлення та мова набувають зовсім іншого вигляду. Таким чином, можемо припустити можливість виокремлення наступного мікроконцепту:

– **Здатність кохати.**

Брутальний чоловік може бути турботливим та здатним відчувати прекрасне, особливо, коли він намагається справити про себе враження та показати себе з найкращого боку. Окрім того, брутальний чоловік готовий жертвувати собою заради кохання:

– How does a so-called expert assassin get busted by Interpol?

– Love, baby. Straight-up love [12].

Превалювання жорстокості у його ставленні до жіночої статі можна пояснити нерозділеним коханням чи серйозною втратою у минулому. Зазвичай, брутальний герой мав невдалий досвід у стосунках, що пояснює його перетворення у цинічного та зухвалого чоловіка. Часто у кінотекстах можемо простежити репліки, які дають глядачеві це зрозуміти:

I've been in love. It's painful and pointless and overrated [10].

Фрейм «Мовні характеристики».

– **Вживання нецензурної лексики.**

Мова брутального чоловіка переповнена просторіччями та ненормативною лексикою. Він завжди говорить те, що думає, проявляючи свою невихованість, нетерпимість, а іноді й неосвіченість.

Noooo! You son-of-a-bitch!!! [11].

Don't even think about answering that fucking phone! [12].

Використання іронії, чорного гумору та сарказму у мові є характерною рисою бойовика як кіножанру. Важко уявити собі справжнього брутального чоловіка, який не вміє влучно та гостро коментувати ситуації або спілкуватися із співрозмовником. У комунікативних епізодах ця характеристика проявляється по-різному. Наприклад, герой використовує зменшено-пестливі конструкції, коли звертається до свого ворога:

Waiting for me, Sammy? [11].

Please, Dirky, just let's kill each other! [12].

– **Вживання ідіом та образних висловлювань.**

Мова брутального чоловіка багата на різноманітні метафори, ідіоми та образні вирази, що неабияк підкреслює його саркастичні висловлювання та постійне насміхання над ситуацією і співрозмовником.

I like this. You, walking on eggshells around me because you think I'm gonna explode. It's very suspenseful [12].

Cambridge Dictionary дає наступне тлумачення ідіоматичного виразу "to walk on eggshells" – to be very careful not to offend someone or do anything wrong.

У цьому випадку брутальний герой використовує цю фразу, аби вивести співрозмовника з себе і показати, що він читає його наміри, як розгорнуту книгу.

Висновки. Проведений фреймовий аналіз лінгвокультурного типу «брутальний чоловік» та визначення мікроконцептів кожного фрейму дозволив простежити специфічні риси, які є основою стереотипного образу. Важливим джерелом розкриття ЛКТ «брутальний чоловік» стали його внутрішні характеристики, які продемонстрували, що цей типаж є доволі дискусійним. Важко зрозуміти, що більше переважає у ньому: позитивне чи негативне, «чорне» чи «біле». Будучи людиною, яка не вміє контролювати свої емоції та завжди поводить себе грубо і жорстоко з оточуючими, він все ж здатен на сильні почуття та готовий відстоювати і захищати те, що йому важливо.

Вважаємо перспективним подальше дослідження представленого типуажу з урахуванням перекладознавчого аспекту. Моделювання типуажу брутального чоловіка в україномовній лінгвокультурі та наступне його зіставлення з вище описаним типажем є доцільним, оскільки дозволить встановити як схожості, так і відмінності актуалізації цього образу, що в свою чергу дасть змогу порівняти різні лінгвокультури.

Список використаних джерел:

- [1] Ставина Н.А. (2008). Концепт Persönlichkeit и его актуализация в немецком языковом сознании (автореф. Дисс. На соискание учен. степени канд. филол. наук). Иркутск.
- [2] Караулов Ю.Н. (1987). Русский язык и языковая личность. Москва : Наука.
- [3] Сукаленко Т. М. (2019). Лінгвокультурні типажі українського художнього дискурсу XIX ст. (дисертація на здобуття ступеня д. філол. н.). Київ.
- [4] Левченко О.П. (2003). Лінгвокультурологія та її термінна система. Вісник національного університету «Львівська політехніка». Львів, 105-113.
- [5] Степанов Ю. С. (1997). Константы: Словарь русской культуры. Москва : Языки русской культуры.
- [6] Карасик В. И., Ярмахова Е. А. (2006). Лингвокультурный типаж «английский чужак». Москва : Гнозис.
- [7] Бондаренко Т. В. (2009). Лингвокультурный типаж «английский дворецкий» (диссертация ... к. филол. н.). Волгоград.
- [8] Карасик В. И., Дмитриева О. А. (2005). Лингвокультурный типаж: к определению понятия. Аксиологическая лингвистика: лингвокультурные типажи. Волгоград: Парадигма, 5-25.
- [9] Th. Gamerschlag, D. Gerland, R. Osswald. (2014). Frames and Concept types. Applications in Language and Philosophy. Cham, Heidelberg, New York, Dordrecht, London.
- [10] Vampire Diaries. 1st season (2009).
- [11] Hell Boy (2019).
- [12] The Hitman's Bodyguard (2017).

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.16

СПОСОБИ ТА ПРИЙОМИ ПЕРЕКЛАДУ ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Кобякова Ірина Карпівна

канд. філол. наук, професор, завідувач кафедри германської філології
Сумський державний університет

Лебедка Сергій Миколайович

канд. техн. наук, старший викладач
Сумський державний університет

УКРАЇНА

Найхарактернішою ознакою науково-технічної літератури є насиченість тексту термінами і термінологічними словосполученнями. Науково-технічна термінологія піддається постійному збагаченню і змінам, зумовленими уніфікацією термінології в певній галузі знання [1].

Термін – це слово або словосполучення, мовний знак якого поєднаний з одним поняттям або об'єктом (або декількома однаковими об'єктами) в системі понять даної науки. Виділяють загальні властивості терміну незалежно від мови:

- однозначність в межах одного семантичного поля;
- номінативну функцію;
- стилістичну нейтральність;
- співвіднесеність лише з одним поняттям;
- системність термінів.

Поняттю або об'єкту одночасно з назвою у вигляді терміну дається визначення (опис), в якому вказуються відмітні ознаки відображеного в даному понятті предмета або явища. Технічні терміни називають конкретні об'єкти дійсності, поняття про які в різних мовах не завжди повністю збігаються. Системна обумовленість – ієрархічна підпорядкованість термінів за будь-якою ознакою. Важливими властивостями є максимальна точність і стислість; в межах однієї конкретної галузі знань терміни однозначні.

У німецькій термінології в області електротехніки віддієслівний іменник з суфіксом -ung і субстантивований інфінітив можуть позначати один і той же термін. Наприклад: Anstellen, Anstellung (установка, регулювання), Ausleuchten, Ausleuchtung (освітлення, підсвічування), Messen, Messung (вимірювання, вимір), Schalten, Schaltung (комутація, з'єднання).

Віддієслівний іменник з суфіксом -ung позначає незавершену дію або процес, субстантивований інфінітив – закінчену дію.

Деякі терміни легко переводяться через їх звукову і графічну схожість з українською мовою: Isolator (ізолятор), Induktor (індуктор), Potential (потенціал).

Однак слід враховувати, що псевдоінтернаціональні терміни можуть не повністю або взагалі не збігатися за своїм значенням з українськими еквівалентами: Motor (електродвигун, а не тільки мотор), Produkt (добуток, а не тільки продукт), Factor (коефіцієнт, а не тільки фактор), Grad (ступінь, а не тільки градус), Funktion (функціонування, а не тільки функція), spezifische Leistung (питома потужність, а не специфічна), effekt (діючий, а не тільки ефективний), normal (стандартний, а не тільки нормальний), Norm (стандарт, а не тільки норма), Platte (пластина, а не тільки плата).

Німецькі терміни частіше за все утворюються за допомогою суфіксів і словоскладанням. Знання семантики словотвірних елементів і словотворчих моделей значною мірою полегшує пошук відповідного еквівалента.

Найбільш поширеними засобами утворення німецькомовних термінів-іменників є суфікси -ung, -e, -tion, -ion, -er, -or, -heit, -tät, -keit, -enz, -anz.

Суфікси -ung, -e, -tion, -ion мають значення процес дії, результат, стан і відповідають українським еквівалентам -ня, -ість, -ія: Schwingung (коливання), Spannung (напруженість), Windung (виток, обмотка), Wiedergabe (відтворення), Induction (індукція), Emission (емісія).

Суфікси -heit, -keit, -tät, -enz, -anz мають значення якості (властивість), стан, фізичне явище і відповідають українським еквівалентам -ість, -ія: Tragheit (інерція), Empfindlichkeit (чутливість), Kapazität (ємність), Frequenz (частота), Impedanz (повний опір).

Суфікси -er, -or, -e (з дієслівної основою) є суфіксами чоловічого роду зі значеннями: прилад, пристрій; частина механізму, машини. Суфікс -or латинського походження має український еквівалент суфікс -тор, суфікс -e відповідає українському суфіксу -ник, наприклад: Transistor (транзистор), Leuchte (світильник).

Суфікс -er перекладається за допомогою суфіксів -тор, -ач: Anzeiger (індикатор), Ständer (статор), Erzeuger (генератор), Umspanner (трансформатор), Verstärker (підсилювач) Empfänger (приймач), Umformer (перетворювач), Verbraucher (електроприймач), Sender (передавач).

Серед термінів-прикметників досить значну групу в електротехніці складають прикметники з суфіксами -reich, -voll, -arm, -frei, -leer, -los, -bar, -fest, -sicher, -förmig, -artig.

Прикметники з суфіксами -reich, -voll мають значення «такий, що відрізняється надлишком ознаки», наприклад umfangreich (обширний), geräuschvoll (шумний). Прикметники із суфіксом -arm, навпаки, мають значення «такий, що відрізняється браком (нестачею) ознаки», наприклад verlustarm (з мінімальними втратами). В свою чергу, прикметники з суфіксами -frei, -leer, -los мають значення «такий, що відрізняється повною відсутністю ознаки (показника)», наприклад störfrei (безвідмовний), luftleer (вакуумний), leistungslos (без споживання потужності).

Прикметники із суфіксом -bar мають значення «такий, над яким необхідно або можна провести дію», наприклад übertragbar (той, що передається або можна передати). Прикметники з суфіксами -förmig, -artig мають значення «подібний до чогось, відповідний чомусь», наприклад bogenförmig (дугоподібний), wellenartig (хвилеподібний).

Суфікси -fest, -sicher в електротехнічних термінах втрачають при перекладі значення «стійкий, сталий» і набувають нових значень: «нерухомий, стаціонарний, надійний», наприклад: ortsfester Empfänger (стаціонарний приймач), betriebssichere Kraftanlage (надійна в експлуатації установка).

Для термінології з електротехніки, як і для німецької мови в цілому, характерна наявність великої кількості складних слів, що складаються з двох, трьох і більше компонентів. Для складних слів, незалежно від числа компонентів, застосовується двочленна структура: один компонент – основний, інший – той, що визначається [2].

Перший компонент може виражатися різними способами: прикметником, прислівником, дієслівної основою або окремою літерою. Складні терміни підлягають лексичному прийому перекладу – калькуванню, тобто передачі

комбінаторного складу слова, коли складові частини слова (морфеми) переводяться відповідними елементами мови перекладу.

Найбільш поширеним способом перекладу складних термінів є конструкції «прикметник + іменник», «іменник + іменник в родовому відмінку як визначення».

Переклад другого компонента здійснюється в деяких випадках прикметником. Компоненти складного іменника ніби міняються місцями: другий компонент передається прикметником-визначенням, а першому відповідає іменник, наприклад: Frequenzdurchlässigkeit (пропускна смуга частот), Belastungsvermögen (допустиме навантаження), Leistungsdichte (питома потужність).

Можливий також переклад складним або однокомпонентним іменником, наприклад: Wechselstrom (змінний струм), Außenspannung (зовнішня напруга), Stromverbraucher (споживач струму), Frequenzband (діапазон частот), Gleichrichter (випрямляч), Bürstenhalter (щіткотримач).

До знаходження термінологічного еквівалента в галузевих словниках або довідниках вдаються, якщо перекладному терміну відповідає спеціальний термін, який не є ні калькою, ні дослівним перекладом. Якщо ж термін не можна перевести ні калькою, ні термінологічним еквівалентом, то його передають описово [3]. Описовий спосіб передачі значення термінознака можливий тільки шляхом розкриття і додаткового пояснення змісту нових термінологічних одиниць, наприклад: Breitbandverstärker (підсилювач з широким діапазоном частот), Regeltechnik (техніка автоматичного регулювання), Netzanschlussgerät (прилад з живленням від мережі), Hauptschlusswicklung (обмотка в колі основного струму), Nebenschlussrelais (реле з магнітним шунтом) .

При вивченні іноземної мови кожен фахівець повинен оволодіти певною кількістю термінів, що позначають основні поняття його галузі знань. Крім того, він повинен засвоїти і деякі найбільш важливі вузькоспеціальні терміни. Значення термінів дозволяє правильно перевести похідні терміни. Назвати переклад терміну правильним можна тільки в тому випадку, якщо знайдений еквівалент, що точно відповідає змісту оригіналу.

Список використаних джерел:

- [1] Стегалюк, А.В. (2014). Особливості перекладу українською мовою професійної термінології текстів науково-технічного спрямування. *Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві*, (5), 216-225. Вилучено з: http://sbornik.college.ks.ua/downloads/sbornik5_10/pdf/25.pdf.
- [2] Чепурна, З.В., Лисенко, Г.Л. (2015). Особливості функціонування німецьких військових термінів та їх переклад українською мовою. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*, (54), 306-308. Вилучено з: <https://core.ac.uk/download/pdf/32258767.pdf>.
- [3] Гречина, Л.Б. (2011). До проблеми лексичних труднощів перекладу науково-технічної літератури. *Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки*, (57), 166-169. Вилучено з: http://eprints.zu.edu.ua/5272/1/vip_57_35.pdf.

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.17

СТРАТЕГИИ ЭЛИМИНАЦИИ ЛАКУН

Абдуразакова Шахида Рахимовна

Гулистанский государственный университет

РЕСПУБЛИКА УЗБЕКИСТАН

Рассмотрим некоторые способы элиминации социокультурных лакун. Слово или выражение, при помощи которого лакуна фиксируется, обозначают термином «компенсатор» – т.е. языковая единица, словосочетание, описание и т.д., которые используются для компенсации отсутствующего в системе языка слова. В результате компенсации лакуна не устраняется, а остается, сопровождаемая особым пояснением – компенсатором. Для обозначения «заполненного места», «антилакуны», которые являются результатом элиминирования, используется термин пленус (от лат. plenus – полный). Существует несколько разновидностей пленусов в зависимости от переводческого приема, используемого для компенсации или заполнения лакуны. Существуют следующие способы перевода лексических лакун:

1. *Транскрипция или транслитерация.* Данные приемы состоят в создании слов, воспроизводящих в языке перевода форму иноязычного слова. Пленусы, полученные в результате транскрипции или транслитерации подразделяются на три группы:

а) Пленусы, которые вследствие широкого распространения и в результате этнических контактов превратились в интеркультурные, закрепились в языке перевода и регулярно используются для перевода соответствующих слов (sputnik, vodka).

б) Пленусы, которые, хотя и ощущаются в языке как иноязычные, понятны носителям иной культуры и не требуют дополнительного разъяснения (borzoi). В обоих вышеуказанных случаях происходит заполнение лакуны.

с) Пленусы, которые ощущаются в языке как экзотизмы и в большинстве случаев остаются непонятными для широкого круга носителей языка, в котором обнаруживается лакуна, и требуют дополнительного объяснения. Например, катюша – katyusha (a multi-rail rocket projector). В данном случае имеет место процесс компенсации лакун, а не их заполнения: лакуны продолжают ощущаться, их содержание раскрыто дополнительно на уровне синтаксической объективации, т.е. описательным способом [1-4].

2. *Калькирование,* т.е. воспроизведение морфемного состава слова или составных частей устойчивого словосочетания. Пленусы, полученные в результате калькирования делятся на:

а) Калькированные пленусы, которые широко распространяются в переводческой практике, а затем начинают использоваться и в непереводаемых материалах на языке перевода. В результате соответствующие единицы исходного языка выходят из разряда лакунарных, приобретая постоянные соответствия. (Например, backbencher – заднескамеечник). В данном случае происходит заполнение лакуны.

б) Квазипленусы. Квазипленус – это заполнение лакуны таким языковым материалом, который не отражает сущности понятия исходного языка, искажает его или вызывает ложные ассоциации. Появление квазипленусов особенно распространено при заполнении мотивированных и ассоциативных

лакун. Это обусловлено не только лингвистическими особенностями различных языковых систем, но и рядом социальных факторов и различиями в образе мышления представителей различных культур. Квазипленусы появляются в результате неадекватного заполнения лакун средствами другого языка.

3. Описательный перевод. Описательный перевод предполагает использование описания, раскрывающего значение безэквивалентной единицы при помощи развернутого словосочетания (например, landslide – по- беда на выборах подавляющим большинством голосов, brinkmanship – искусство проведения политики на грани войны). Описательный перевод является способом компенсации лакуны, в результате которого появляется пленус-объяснительная перифраза [5-9].

4. Создание соответствий-аналогов, путем подыскания ближайшей по значению единицы языка перевода для безэквивалентной единицы исходного языка (например, drugstore – аптека, witchhunter – мракобес, fancy meeting you! – какими судьбами!). Близость значений эквивалентных единиц в оригинале и переводе в этом случае далеко не полная, и подобный перевод применим лишь в определенном контексте. В этом случае в результате заполнения лакуны образуется пленус-аналог. Аналоги – это неразложимые единицы языка, которые по своему значению приближаются к значению единиц исходного языка и функционируют в аналогичной речевой ситуации. 5. Конкретизация или генерализация. Существует несколько случаев применения конкретизации или генерализации:

а) Для заполнения лакуны в качестве пленуса используется гипоним вместо гиперонима и наоборот (нога – foot, leg).

б) Исходный язык может содержать слова, различные по значению, но состоящие друг с другом в различных ассоциативных связях. Их значение инкорпорируется в общую для них лексическую единицу. Для заполнения лакуны в качестве пленуса используется слово с общим значением (огонь, пожар – fire; чашка, кубок – cup).

в) Наряду с этим исходный язык может содержать слова, которые являются семантически равнозначными, но могут различаться по происхождению. В этом случае лакуна заполняется присутствующей в языке перевода лексической единицей с соответствующим значением (wood, forest – лес; tin, can – консервная банка).

6. Нейтрализация или эмфаза. При синонимии различных типов паре слов в одном языке соответствует пленус с общим значением в другом языке. В этом случае происходит заполнение лакуны и наблюдается отношение: стилистическая лакуна – нейтрально окрашенный пленус. Например, hearty, cordial – сердечной, sunny, solar – солнечный.

Можно привести примеры из культурных традиций узбеков и других народов Центральной Азии, исповедующих ислам и имеющих свои обрядовые традиции, связанные с доисламскими религиями, но привнесенными в ислам. Примером может быть празднование Навруза. Например, чтобы передать на английский следующий текст «*21 mart kuni O'zbekistonda Navro'z bayrami nishonlanmoqda. Hamma joylarda an'anaviy taom Sumalak tayyorlanmoqda*» необходимо элиминировать Навруз и Сумалак. Особенности узбекской культуры, выраженные вербальными знаками могут быть неадекватно интерпретированы реципиентом, либо не поняты (реципиент не может дать никакой интерпретации), либо вовсе не замечены именно в силу ее специфичности. Все, что в инокультурном тексте реципиент заметил, но не

понимает, что кажется ему странным и требующим интерпретации, служит сигналом присутствия в тексте национально-специфических элементов культуры, в которой создан текст, а именно наличие социокультурных лакун.

Следовательно, основными приемами, позволяющим достигать наибольшего эффективного понимания чужой культуры, особенно при работе с аутентичным текстом, является транслитерация, лингвострановедческий комментарий как заполнение и компенсация. Заполнение социокультурной лакуны – это процесс раскрытия некоторого понятия, принадлежащего чужой для реципиента культуре. Заполнение может быть различной глубины, что зависит от характера социокультурной лакуны, от типа текста, в котором она существует, а также от особенностей реципиента, которому адресован текст. А компенсация выступает средством фиксации лакуны, начальный этап элиминирования, вслед за которым в некоторых случаях происходит, а в некоторых – не происходит заполнение семантической пустоты. В случаях, когда элиминирование лакуны заканчивается на стадии компенсации, мы получаем расчлененное описание реалии или лакуны [11-16].

Транслитерацию необходимо комбинировать с другими методами элиминации – заполнением или компенсацией, т.е. лингвострановедческим комментарием. Различного рода описания, разъяснения, комментарии и другие способы обращения к культурному контексту, позволяют более адекватно понимать иноязычный текст.

Объективным будет, если процесс элиминации поведенческих социокультурных лакун рассматривать с позиции ситуативности модели **уровней эквивалентности** [7-9]. Последняя предполагает пять иерархически взаимосвязанных уровней: (1) уровень цели коммуникации; (2) уровень описания ситуации; (3) уровень способа описания ситуации; (4) уровень структуры высказывания; (5) уровень лексико-семантического соответствия. Считаем это обоснованным, поскольку, как мы уже отмечали, ситуативные реалии соотносятся с высказываниями, которые, в отличие от слов, связаны не с отдельным предметом действительности (статический денотат), а с предметной ситуацией (динамический денотат), обусловленной с культурными обычаями и традициями. Например, ситуативная лакуна для узбеков "Giving present" в англоязычной культуре (у нас не принято сразу открывать подарки, что принято в англоязычной культуре). В данном случае мы используем описание ситуации и лингвострановедческий комментарий, или же конкретизация. Конкретизация широко используется в случаях описаний ситуативных лакун. Тем не менее, для понимания ситуативных социокультурных лакун необходимо сформировать фреймы в когнитивной базе обучаемых.

Учитывая отмеченные выше классификации социокультурных лакун, следует научить студентов идентифицировать лакуны посредством сопоставления семантически близких единиц языка и поведения и определять эквивалент этих единиц.

Практика межкультурного общения свидетельствует о существовании разнообразных способов преодоления трудностей создаваемых национально-специфическими и языковыми различиями контактирующих культур. Преодоление этих трудностей и называется элиминированием социокультурных лакун, которые осуществляется отмеченными выше стратегиями.

Список использованных источников:

- [1] Алефиренко, Н. Ф. (2010). Лингвокультурология: ценностно-смысловое пространство языка. 224 с.
- [2] Антипов, Г. А., Донских, О. А., Марковина, И. Ю., & Сорокин, Ю. А. (1989). *Текст как явление культуры* (pp. 197-197). Новосибирское отделение издательства "Наука".
- [3] Арестова, А. А. (2003). Количество лагун в переводном тексте как один из критериев адекватности перевода. *VII Федоровские чтения. Тезисы*, 44-47.
- [4] Абдуразакова, Ш. Р. (2012). Межязыковые лагуны и способы их перевода. In *Филология и лингвистика в современном обществе* (pp. 97-99).
- [5] Абдуразакова, Ш. Р. (2016). К проблеме перевода социокультурных лагун. *Проблемы современной науки и образования*, (5 (47)).
- [6] Евтюхина, Н. Я. (2014). Роль лексики в формировании языковой картины мира. In *Язык: категории, функции, речевое действие* (pp. 57-61).
- [7] Бобро, Т. А. (2005). Активизация учебно-познавательной деятельности учащихся ССУЗов на основе концепции глобального образования. 41-48.
- [8] Богин, Г. И. (1986). Типология понимания текста. 86 с.
- [9] Богин, Г. И. (1975). Уровни и компоненты речевой способности: учеб. пособие. *Калинин: КГУ*, 3.
- [10] Widdowson, H. G. (1979). *Explorations in applied linguistics* (Vol. 1). Oxford University Press, USA.
- [11] https://studme.org/90293/kulturologiya/kartina_mira_opredelenie_priznaki.
- [12] Mason, J. M., Bewell, D., & Vogt, M. (1991). *Responses to Literature*.—IRA.
- [13] Makhkamova G.T. (2018). Significance of mental knowledge in discourse organization. Лингвистикада антропоцентрик парадигма: Назарий ва методологик муаммолар: Сб. материалов Республиканской научно-практической конференции. —Т.: УзГУМЯ., —С. 42-44.
- [14] Abdurazakova Sh.R (2020). Teaching authentic texts of linguocultural content at the initial stage of teaching a foreign language. *International Journal of Advanced Science and Technology*.
- [15] Абдуразакова, Ш. Р. (2012). Межязыковые лагуны и способы их перевода. In *Филология и лингвистика в современном обществе* (pp. 97-99).
- [16] Botirovna, K. V. (2020). Methods of using oral folk creativity to shape the thinking of preschool children. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 10(5), 608-612.

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.18

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІДІОМАТИЧНИХ ОДИНИЦЬ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Овчаренко Вікторія Вікторівна

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

ORCID ID: 0000-0002-7140-0314

Хаджи Анна Юріївна

старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

УКРАЇНА

У вітчизняній лінгвістиці ХХ століття вивчення ідіоматичності як одного з найважливіших властивостей мовних одиниць проводилося головним чином на матеріалі фразеології. Однак А.І. Смирницький, А.А. Реформатський, В.ІІ. Архангельський і І.Є. Анічков справедливо вказували на те, що ідіоматичність властива і багатьом лексичним одиницям. Проте, цей напрям досліджень в області ідіоматики розробляється в малій мірі: ідіоматичність, будучи детально вивчена на матеріалі фразеологізмів, недостатньо досліджена на матеріалі окремих слів. Тим часом, лексична ідіоматичність грає важливу роль в здійсненні процесів мовного мислення та спілкування і вимагає подальшого аналізу. Цим обумовлена актуальність цього дослідження.

Об'єктом дослідження є англійські складні і складнопохідні іменники, які мають властивість ідіоматичності, що розуміється як неповна виводимість їх значень зі значень морфем, значення словотворчої структури і елементарних фонових знань.

Практична цінність роботи полягає в тому, що вона може бути використана при розробці лекційних курсів з англійської лексикології, стилістики англійської мови, спецкурсів і спецсеминарів з англійської фразеології, лексичної семантиці, загальної теорії ідіоматики, а також при підготовці курсових і дипломних робіт, доповідей і рефератів.

Ідіоми завжди привертали увагу дослідників, так як фразеологічні мовні одиниці мають велике значення в будь-якій мовній системі. Проте нові підходи в лексичних дослідженнях висвітлюють ідіоматичні вирази з різних точок зору. Ідіоматичні словосполучення часто зустрічаються в журналах, газетах, фільмах, також широко використовуються в повсякденній мові і становлять вагомую частину цінностей культури. Різні мови мають відмінності у структурі та змісті ідіом.

Поняття "ідіома" та "ідіоматичність" до сих пір точно не визначені вченими. У різних працях вони трактуються по-різному. З одного боку, ідіому визначають як національно-лінгвістичне та національно-культурно-специфічне мовне утворення, яке в силу своїх особливостей не може бути переведено буквально на інші мови. З іншого боку, ідіома визначається як стійке поєднання слів, чие загальне значення не відповідає сумі значень частин і не виводиться з неї.

Два згаданих значення терміна "ідіома" не випадково супроводжують один одного: давньогрецьке *idioma* означає "особливість", "своєрідність". В обох

випадках мова йде про своєрідність форми мовного вираження думки. У першому випадку своєрідність встановлюється по відношенню до іншої мови, а в другому - по відношенню до іншої підсистеми цієї ж мови.

Практично будь-яка одиниця мови має міжмовну ідіоматичність (принаймні, відносну). Відносність цієї властивості проявляється в тому, що її виявлення в одній мові може бути ізоморфним (неідіоматичним) по відношенню до свого аналогу у другій мові, але в той же час анізоморфним (ідіоматичним) по відношенню до свого аналогу в третій мові. Наприклад, французька одиниця *faire d'une mouche un elephant* ізоморфна російській фразеологічній одиниці *робити з мухи слона*, і так само німецькій *aus einer Mucke einen Elefanten machen*, але анізоморфним (ідіоматичним) по відношенню до англійської фразеологічній одиниці *to take out of a molehill* [1].

В.В. Виноградов виділяв три типи ідіоматичних одиниць: ідіоматичні сполучення, ідіоматичні єдності та ідіоматичні зрощення[2]. Ідіоматичні сполучення - обороти, в яких у одного з компонентів ідіоматично пов'язане значення, виявляється лише у зв'язку зі чітко визначеним колом понять і їх словесних позначень. Характерні ознаки ідіоматичних сполучень: 1) в них допустима варіантність одного з компонентів (*a bosom friend* - добрий друг, *a bosom buddy* - щирий приятель); 2) можлива синонімічна заміна стрижневого слова (*a pitched battle* - запекла сутичка, *a fierce battle* - люта сутичка); 3) допустима перестановка компонентів (*a Sisyphian's labor* - Сизіфа праця, *a labor of Sisyphus* - праця Сизіфа); 4) обов'язково вільне вживання одного з компонентів і пов'язане вживання іншого (*a bosom friend* - добрий друг: нерозлучним не може бути ворог або хто-небудь інший) [3].

Ідіоматичні єдності - це такі стійкі поєднання слів, в яких за наявності загального переносного значення чітко зберігаються ознаки семантичної роздільності компонентів. Характерні ознаки фразеологічних єдностей: 1) яскрава образність і впливаюча звідси можливість збігу з паралельно існуючими словосполученнями (*to throw dust into smb.'s eyes* - пускати пил в очі, *to burn one's fingers* - обпектися на чому-небудь, *to burn bridges* - спалювати мости); 2) збереження семантики окремих компонентів (*to put a spoke in smb.'s wheel* - вставляти палки в колеса комусь); 3) неможливість заміни одних компонентів іншими (*to hold one's cards close to one's chest* - тримати язик за зубами); 4) емоційно-експресивна забарвленість (*to throw dust into smb.'s eyes* - пускати пил в очі, *to paint the devil blacker than he is* - згущувати фарби); 5) здатність вступати в синонімічні відносини з окремими словами або іншими фразеологізмами (*to gild refined gold* - покривати позолотою чисте золото = *to paint the lily* - займатися марною справою) [4].

Ідіоматичні зрощення - абсолютно неподільні, ті, які не можна розкласти словосполучення, значення яких абсолютно незалежне від їх лексичного складу та від значення їх компонентів. Подібні стійкі словосполучення, що представляють собою семантично неподільне ціле, можна знайти і в англійському, наприклад: *to show the white feather* - вести себе як боягуз, *broken heart* - розбите серце, *lightning-fast* - блискавичний [5].

Фразеологія важлива для вивчення семантичних процесів, пов'язаних з розвитком значень слів, народження нових ознак процесів для підвищення нашої компетенції при вивченні функціонування мовної системи. Все це свідчить про важливість і необхідність вивчення цієї частини лексики. Розглядаючи різні типи фразеологічних одиниць, ми вивчаємо їх структуру, синтаксичний контекст. Широко розглядаються тематичні, синонімічні та антонімічні ряди в фразеології.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми тому подальше дослідження з метою виокремлення моделей ідіом з компонентами в окремих варіантах англійської мови в зіставному аспекті з українською є важливим етапом та перспективним напрямом в лінгвокогнітивному мовознавстві.

Список використаних джерел:

- [1] Гаманко, Р.С. (2008). *Структурно-семантические и функциональные свойства идиоматичных слов английского языка: диссертация кандидата филологических наук*. Самара. 008. [Место защиты: Сам. гос. пед. ун-т].
 - [2] Виноградов, В. В. (1986). *Об основных типах фразеологических единиц в русском языке*. М.: Наука.
 - [3] Idioms: 1500+ English Idioms from A-Z with Useful Examples. Вилучено із: <https://7esl.com/english-idioms/>.
 - [4] English Idioms & Idiomatic Expressions. Learn English Today. Вилучено із: <http://www.learn-english-today.com/idioms/idiom-categories/health/health1-bad-dogs>.
 - [5] Идиомы английского языка .Engmaster. Вилучено із: <http://engmaster.ru/idiom-letter-a>.
-

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.19

ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ХАРКІВСЬКОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ НА ПОЧАТКУ ХІХ СТОЛІТТЯ

ORCID ID: 0000-0002-4429-2020

Черниш Олег Олександрович

асистент кафедри журналістики та видавничої справи
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Луговенко Марина Миколаївна

здобувач вищої освіти факультету української філології
та соціальних комунікацій
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

УКРАЇНА

Харківська журналістика в контексті періодичної преси України відіграла особливу роль у формуванні національної самосвідомості, становленні громадянського суспільства та розвитку держави. Періодична преса на Харківщині була реальною силою, здатною формувати суспільну думку і погляди людей, впливати на низку важливих політичних, економічних та культурних питань.

Наразі спостерігається формування нового етапу інформаційного суспільства, зокрема швидке впровадження нових інформаційних технологій та електронних ресурсів. Це призводить до необхідності осмислення ролі й місця преси, трансформування її соціальних функцій в сучасному суспільстві.

Історичний аспект дослідження журналістики цікавив низку провідних вітчизняних учених. Так, наукові праці А. Животка присвячені історії української преси. У своїх працях науковець акцентував увагу на висвітленні особливостей харківської журналістики. Визначне місце серед праць дослідників української періодики належать О. Бочковському і С. Сірополку. Науковці досліджували проблеми впровадження пресової політики, діяльність «пресової агентури і бюро», комерціалізацію преси, особливості журналістської етики, склад редакційного апарату, а також визначення понять «преса», «часопис», «журнал».

Однак, недостатнє висвітлення у науковій літературі аспектів розвитку харківської журналістики у ХІХ ст. зумовило вибір теми нашої статті, мета якої розкрити основні тенденції розвитку харківської журналістики у період з 1812 до 1830-х років.

На початку ХІХ століття Харків став місцем зародження журналістики, і вирішальна роль у цьому належить Харківському національному університету імені В.Н. Каразіна, його викладачам та студентам. У 1812 році професори Й. Лангер та К. Нельдеген видавали газету «Харьковский еженедельник». У першому номері зазначалося, що завданням газети є «загальнокорисні знання з економіки і технології, засновані на досвіді славних мужів, а також важливі комерційні повідомлення і, наостанок, предмети, що служать для приємної бесіди, як-от: невеликі вірші, анекдоти» [4, с.37]

«Харьковский еженедельник» мав великий читацький успіх, виходив тиражом 600 примірників, що було значним показником на той час. Проте після появи 12 номерів, публікацію припинили за розпорядженням влади.

На виданні «Харьковского еженедельника» ентузіазм харківської творчої інтелігенції не вщухав. Через чотири роки в Харкові з'явилися відразу два журнали: «Харьковский Демокрит» і «Украинский вестник».

На території України, яка на той час входила до складу Російської імперії, журналістика почала розвиватися саме в Харкові. Це пов'язано з тим, що саме в Харкові склалися найкращі передумови для цього.

Цензурний дозвіл на перше число журналу «Харьковский Демокрит» датований 7 січня 1816 року. Видавцем періодичного журналу виступив Василь Маслович, студент Харківського університету, який закінчував навчання.

«Харьковский Демокрит» продовжував свою діяльність недовго. Причиною цього стала слабкість літературного таланту видавця та нерозвиненість літературного життя в харківській глибинці, відсутність широкої громадської, а головне творчої підтримки журналу подібного гумористичного напрямку. З оригінальними творами (переважно віршами) в часописі виступали О. Сомов, І. Срезневський, Д. Ярославський; широко друкувалися твори майстра жанру байки й сатиричного вірша Я. Рахімова, перекладача Р. Гонорського. Але головним автором журналу був сам його видавець В. Маслович [6].

«Харьковский Демокрит» був першим часописом, який надрукував українські літературні твори, започаткувавши тим самим традицію, підхоплену пізніше «Украинским вестником» і «Вестником Европы» [10, с.109]

Припинена від'їздом до Петербургу журналістська праця В. Масловича мала все ж велике значення як перша (і на тривалий час єдина) спроба видавати в Україні сатирико-гумористичний журнал, згуртувати літературні сили, надати їм трибуну для систематичних виступів. Видавець «Харьковского Демокрита» сміливо заявив про поважні наміри до творення власного літературного життя в провінції, засвідчив продуктивність місцевої естетичної окремішності та бодай прихованого пародіювання естетичних канонів імперського столичного центру [8, с.37].

Першим на території України, яка входила до складу Російської імперії, літературно-мистецьким, науковим і громадсько-політичним місячником став «Украинский вестник». Ініціатива створення в Харкові поважного часопису загального типу для реалізації літературних талантів краю належала професорові університету І. Срезневському. Редагування журналу узяли на себе Є. Філомафітський, Р. Гонорський та Г. Квітка [9].

«Украинский вестник» можна вважати зачинателем української театральної критики. У 1817 році в дванадцятому номері журналу було розміщено статтю «Харківський театр», а в 1819 році в першому номері – «Театр».

Офіційно Російська імперія була незадоволена пробудженням активного духовного життя в провінційних містах величезної держави. У 1819 році тричі цензурний комітет висловлював зауваження харківському часопису. Тож, долю журналу було вирішено: цензура припинила його видання.

Завершуючи розгляд часопису «Украинский вестник», слід зазначити, що він став блискучим зачином вітчизняної журналістики. Часопис сприяв утвердженню Харкова як столиці українського культурного руху та помітно вплинув на формування та розвиток наукового, літературного та громадсько-політичного середовища Наддніпрянщини, а отже, й на національне відродження українців [8, с.60].

У 1817 році в Харкові зароджується й галузева журналістика. Її первістком став журнал «Украинский домовод», але лише два номери його (у січні і в

лютому) були надруковані. Видавав його професор Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Федір Пільгер, а сам часопис був присвячений проблемам ветеринарії. Видавець сподівався на популярність свого видання, адже худоба на той час правила за мірило достатку й заможності як поміщицьких, так і селянських господарств, а відтак на Харківщині мало б виявитися достатньо читачів, які повинні були зацікавитися його журналом. Через цензурні обмеження діяльність журналу «Украинский домовод» було негайно припинено.

Після початку видавництва «Харьковского еженедельника» свою діяльність розпочала газета «Харьковские известия», що виходила в 1817-1823 роках в Харкові та була єдиною на ті часи газетою в усій Україні, яка входила до складу Російської імперії. «Харьковские известия» були щотижневою газетою і виходили на чотирьох сторінках. Газета є цікавою пам'яткою духовного життя України, особливо на початку свого існування. Слобожанська еліта прагнула мати свій літературний часопис, використовувати його як майданчик для спілкування з читацькою аудиторією й формування громадської думки. Це прагнення було таким наполегливим, що через деякий час зреалізувалося.

У 1824 році тут починає виходити «Украинский журнал». Видання можна кваліфікувати як літературно-мистецький, науковий і громадсько-політичний двотижневик. Це був єдиний такого роду часопис, що видавався Харківським університетом. На його титульному листі стояли такі слова: «Украинский журнал, издаваемый Харьковским университетом» [5].

За два роки його існування (у 1824-1825 роках) вийшло 48 книжок, тобто стільки, скільки вийшло чисел «Украинского вестника» за чотири роки. Тираж часопису досяг 600 примірників, що було високим показником його популярності. «Украинский журнал» увібрав у себе усю складність переддекабристської доби, її духовні й політичні шукання. Відійшов у минуле ренесансний період перших років правління Олександра I [7, с.42], розкуту атмосферу якого ще можна бачити в «Харьковском Демокрите» й «Украинском вестнике». Міністерство освіти передане під контроль духовенства й перетворене на Міністерство Духовних Справ і Народної Освіти.

З припиненням діяльності «Украинского журнала» розпочинається занепад періодичних видань у Харкові. Крім того, видавнича справа ускладнюється внаслідок прийняття у 1826 р. «Цензурного уставу», який заборонив редакторам періодичних видань приймати до друку твори, де прямо або опосередковано засуджувався монархічний спосіб правління, а також твори, в яких послаблювалося або піддавалося сумнівам святе писання. Заборонялася вся логічна й філософська література, як така, що «наповнена безплідними й пагубними мудруваннями новітніх часів» [1, с.331].

Висновки. Друга половина XVIII ст. – перші десятиріччя XIX ст. в історії української журналістики визначаються створенням перших часописів і ствердженням наукового журналу як типу видання.

Видавництво «Харьковского еженедельника» безпосередньо пов'язане з першим в Україні університетом. На засадах досвіду перших російськомовних часописів – «Харьковській Демократъ» та «Украинский Вестник» – почали видаватися «Харьковскія Известія» (1816) та «Украинскій Журналь» (1824-1825), що вміщували матеріали українською мовою.

Аналізовані періодичні видання підготували основу для виникнення національних фахових видань, що стало можливим декількома десятиліттями пізніше.

Список використаних джерел:

- [1] Животко, А. (1999). *Історія української преси : навч. посіб. для студ. ф-тів журналістики вищ. закл. освіти* (с. 360). Київ: Наша культура і наука.
 - [2] Ігнатієнко, В. (1923). Історія української преси та її вивчення. *Бібліологічні вісті*, (3), 22–26.
 - [3] Ігнатієнко, В. (1926). *Українська преса (1816–1933): історико-бібліографічний етюд* (с. 78). Харків: Держ. вид-во України.
 - [4] Кравченко, В. В. (2013). *Харьковский Демокрит, журнал*. Смолій В.А. (ред.) *Енциклопедія історії України* (Т. 10). Київ: В-во «Наукова думка».
 - [5] Кравченко, В. В. *Украинский журнал (1824-1825)*. – Вилучено із: http://www.history.org.ua/?termin=Ukrainskyj_zhurnal_z
 - [6] Михайлин, І. Л. (2003). *Історія української журналістики ХІХ століття: Підручник*. Київ: Центр навчальної літератури.
 - [7] Федченко, П. М. (1959). *Из «Цензурного устава 1826 г»*. Матеріали з історії української журналістики. Київ: Наукова думка.
 - [8] Черниш, О., Манько, М. (2020). *Характерні особливості перевірки достовірності інформації в ЗМІ*. Матеріали шістнадцятої Всеукраїнської науково-практичної конференції «Журналістська освіта в Україні: світові професійні стандарти». Суми : Сумський державний університет.
-

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.20

ШИРОКОЗНАЧНІСТЬ ДІЄСЛОВА «РОБИТИ» У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

ORCID ID: 0000-0002-2294-7276

Галаздра Світлана Іванівна

викладач кафедри романської філології

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

УКРАЇНА

Вступ. У 60-70 роки минулого століття базовою категорією дослідження семантики була синонімія. Останніми ж десятиріччями увага лінгвістів прикута до таких лексико-семантичних категорій як: моносемія, полісемія. Саме активне і всебічне дослідження полісемії наштовхнуло науковців на феномен широкогозначності.

Вперше на існування широкогозначності звернула увагу Н.Н.Амосова. Під цим терміном вона розуміла «значение, содержащее максимальную степень обобщения, проявляющееся в чистом виде лишь в условиях изоляции слова из речи и получающее известное сужение и конкретизацию при употреблении данного слова в речи» [1]. Потім цією темою зацікавились такі науковці як: В.Г. Гак, В.Я. Плоткіна, Л.Я. Гросул, І. М. Василюк, К. О. Горшкова, С. Н. Дімова, Л. Л. Івченко та інші. Згодом був запропонован термін еврисемія (від давньогрецького *εὐρέϊα*, *εὐρύς* – широкий) [2].

На сучасному етапі тему широзначності досліджують такі вчені як: О.М. Малютина, М.Ф. Панкіна, Н.А. Ляшук, Н.В. Літвінова, С.С. Терещенко та інші.

С.С. Терещенко, який займається особливістю широкої семантики слів української мови на сучасному етапі, визначає, що широкогозначністю або еврисемією можна назвати «...лінгвістичне явище лексико-семантичного рівня, яке характеризується розширенням семантичного обсягу слова для позначення різноманітного кола денотатів» [3]. Вчений підкреслює думку Н.Н. Амосової про максимальну ступінь узагальненості значення слова, що конкретизується у мовленні [1].

Треба зазначити, що С.Н. Дімова, Г.І. Гурська не підтримують точку зору щодо автономності цієї семантичної категорії та її можливості протистояти багатозначності, залишаються проблеми чітких критеріїв розмежування багатозначності (полісемії) та широкогозначності (еврисемії). Вони розглядають широкогозначність як характеристику одного з лексико-семантичних варіантів багатозначного слова.

Ціль роботи. Розглянути семантичну варіативність дієслова «робити» у французькій мові.

Матеріали і методи. Головним матеріалом дослідження стали граматики та спеціальні дослідження як вітчизняних так і французьких вчених.

Результати та обговорення. Статус широкогозначності має один з фундаментальних дієслів в будь якій мові дієслово «робити» (*faire*). Ще Платон, порівнюючи іменник і дієслово, визначав, що « ... дієслово позначає дію і вчинок в самому широкому значенні» (« ... le verbe exprime un agir ou un faire au sens le plus large») [4].

Серед ознак значення цього дієслова визначимо такі:

- дієслово « робити» позначає дію, але не вказує на характер та спосіб дії.
- Можна сказати, що тут присутня абстрактність значення;
- йому притаманна направленість на результат дії;
 - в окремих синтаксичних умовах (перед інфінітивом іншого дієслова) може позначати « спонукання».

За словами С.С.Терещенко позначувані поняття «... лише зовні пов'язуються зі словом, з його фонетичною оболонкою, проте не входить до структури значення. Вони з'являються при функціонуванні слова у конкретних мовленнєвих контекстах і співвідносяться з єдиним узагальненим широким поняттям» [3].

В.Г. Шабаєв підкреслює цю думку і стверджує, що значення широкозначних дієслів розглядається зі значенням слів, які з ним поєднуються, оскільки вважається, що самі по собі дієслова не несуть практично ніякого значення [6].

Треба зазначити, що дієслово *faire* входить в склад статевого дієслівно-іменникових словосполучень, семантика яких передає здійснення деякої дії [2].

Н.В. Літвінова вважає, що семантичним центром таких словосполучень виступає іменник, « ... в то время как глагол, десемантизируясь, реализует так называемую глаголообразующую функцию или функцию вербализатора» [2].

Слід підкреслити, що такі словосполучення іноді мають свій однослівний еквівалент в українській мові (наприклад: *faire peur* - налякати), а інколи заміна неможлива (наприклад: *faire scandale* – вчинити скандал).

В конструкціях з іншим дієсловом *faire* має в мові односкладові еквіваленти. Наприклад: *faire tomber* – впустити, *faire rire* – розсмішити тощо.

Зазначимо, що таке словосполучення « *faire* + інфінітив» дуже часто вживається в так званих рестриктивних конструкціях. Наприклад: *Il ne fait que manger* – Він те й робить що їсть. В даному випадку дієслово *faire* виступає предикативним центром, а інфінітив визначає дію, яка знаходиться в рестрикції [2].

Висновки. Таким чином, аналіз матеріалу дозволив виявити високу ступінь широкозначності дієслова *faire*, розглянути його значення в системі мови та його функціонування в мовленні, визначаючи роль контексту при творенні відтінків значення.

Дієслово має одне, але широке значення, що надає право говорити про однопонятійність, яка, за словами С.С. Терещенко, є показником широкозначності, а поліпонятійність – багатозначності [3].

О.І. Малютіна стверджує, що широке значення – це свого роду трамплін, від якого утворюються всі інші значення, компоненти значення словосполучення, а не значення дієслова [5].

Тому, слід зазначити, що аналіз особливостей широкозначних одиниць мови передбачає звернення до проблеми співвідношення слова і речення, тобто лексичної одиниці та контексту [7].

З усього вищезазначеного зазначимо, що дієслово *faire* вживається в самих різноманітних контекстах і володіє високою поліденотативністю (яка характерна і для полісімії), утворюючи словосполучення з іншими словами. Поліденотативність з'являється при функціонуванні слова у конкретних мовленнєвих контекстах і співвідноситься з єдиним узагальненим широким поняттям, що характерно для еврисемії.

Список використаних джерел:

- [1] Амосова, Н. Н. (1963). Основы английской фразеологии. 10 – 56.
 - [2] Литвинова, Н. В. (2016). Семантический потенциал широкозначного глагола «делать» в языках различных групп // Известия Саратовского университета. 16 (4), 371-376 Вилучено з: <https://doi.org/10.18500/1817-7115-2016-16-4-371-375>
 - [3] Терещенко, С.С. (2006) Широкозначність та багатозначність в українській мові. Культура народів Причорномор'я. 82 (2). 177-179. Вилучено з: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/21756>
 - [4] Trépanier, E. (1961). Philosophes et grammairiens sur la définition du verbe. Laval théologique et philosophique, 17 (1), 87–99. Вилучено з: <https://doi.org/10.7202/1020003ar>
 - [5] Малютина, Е. И. (2007). Широкозначность против полисемии на уровне языка и речи. Вилучено з: <https://lib.herzen.spb.ru>
 - [6] Шабаяев, В.Г. (2014). Лексические и грамматические проблемы широкозначности. Вилучено з: https://www.gramota.net/articles/issn_1997-2911_2014_4-3_55.pdf
 - [7] Панкина, М.Ф. (2013) Широкозначность и полисемия. Вилучено з: <https://cyberleninka.ru/article/n/shirokoznochnost-i-polisemiya/viewer>
-

SECTION XVIII. GEOLOGY

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.21

АНАЛИЗ ГЕОЛОГО-ГЕОФИЗИЧЕСКИЙ ИЗУЧЕННОСТИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЧАСТИ БУХАРО-ХИВИНСКОГО РЕГИОНА

НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ГРУППА:

Хайитов Одилжон Гафурович

кандидат геолого-минералогических наук, доцент,
зав. кафедрой «Горное дело»

Ташкентский государственный технический университет

Умирзоков Азамат Абдурашидович

докторант

Ташкентский государственный технический университет

Усмонов Кувончбек Маннонович

ассистент

Каршинский инженерно-экономический институт

Эдилов Нуриддин

магистрант

Ташкентский государственный технический университет

РЕСПУБЛИКА УЗБЕКИСТАН

Аннотация. Геолого-геофизические исследования в рассматриваемом районе начались в 30-х годах и условно подразделяются на два этапа. На первом этапе (1948- 1964 гг.) работы носили региональный характер и заключались в проведении мелкомасштабных геологических, гидрогеологических, морфометрических съемок, аэромагнитных, гравиметрических, электроразведочных и сейсморазведочных работ. В Кашкадарьинском (Бухарская ступень БХР), Бешкентском (Чарджоуская ступень БХР) и Байсунском (СНГР) прогибах фундамент залегает на глубинах свыше 5-6 км и представлен и представлен осадочно-метаморфическими и магматическими сильно дислоцированными породами, характеризующимися $V_{пл}=6-6,4$ км/сек, $\delta_{пл}=3-3,4$ г/см³. Отражающий горизонт T_{IX} , приуроченный к поверхности фундамента, в большинстве случаев (из-за небольшой длины годографа) не прослеживается на временных разрезах поисковых профилей МОГТ.

Отражающий горизонт T_{VIII} , приурочен к кровле отложений палеозоя и достаточно уверенно прослеживается в региональном плане. Породы палеозоя представляют собой сложный литофациальный комплекс, состоящий из осадочных (гравелиты, конгломераты, песчаники, аргиллиты), осадочно-метаморфических (глинистые сланцы, слабометаморфизованные песчаники, мрамора и т.д.), эффузивных, эффузивно-осадочных (туфопесчаники, туфоалевролиты, туфоконгломераты и т.д.), и интрузивных (граниты,

гранодиориты и т.д.) пород. Часто в их кровельной части наблюдаются коры выветривания мощностью до 100м.

Эти породы обладают весьма разнообразными скоростными и плотностными характеристиками: $V_{пл}$ в них изменяется от 5-5,2км/сек до 5,8-6,2км/сек, $\delta_{пл}$ изменяется от 2,66-2,68г/см³ до 2,8-3,2г/см³. поэтому отражающая граница, связанная с поверхностью палеозоя хорошо следится на участках, где породы в кровле представлены неизменными литологическими разностями с низкими фильтрационно-емкостные свойства (ФЕС) (плотные породы), а перекрываются они либо рыхлыми песчано-глинистыми образованиями перм-триасового, юрского или мелового возраста [1-7].

Отражающий горизонт T_{VII} приурочен к кровле терригенных юрских отложений и является регионально следящейся отражающей границей, интенсивность отражения от которой обусловлена тем, что здесь наблюдается граница раздела двух сред с контрастными физическими свойствами:

- вышележащей толщей карбонатов, мощностью от 150м на севере и северо-западе Бухарской ступени до 800м в пределах рифовых построек, характеризующейся средними пластовыми скоростями 4,2-4,6км/сек и плотностями 2,85-2,75г/см³;

- подстилающей толщей песчано-глинистых пород нижней и средней юры, мощностью от десятков метров в районе Газлийского поднятия до 1000м в Бешкентском прогибе, характеризующейся пластовыми скоростями 3,6-4,2км/сек и плотностями 2,45-2,65г/см³.

Отражающий горизонт T_{VI} , приуроченный к кровле карбонатных отложений уверенно прослеживается на тех участках, где практически отсутствует толща сульфатно-галогенных пород кимеридж-титона (J_3) [8-22].

Там, где в разрезе присутствуют сульфатно-галогенные отложения J_3 , особенно в тех районах, где преобладают сульфатные отложения (северо-запад Чарджоуской ступени, Бухарская ступень), или где мощность пачки нижних ангидритов сульфатно-галогенной толщи высока (Бешкентский прогиб), отражения от кровли карбонатов практически не прослеживаются. Это обстоятельство объясняется близостью скоростных и плотностных характеристик ангидритов и плотных карбонатов ($V_{планг}=5,5-6км/сек$, $\delta_{пл.анг}=2,9-3г/см^3$, $V_{пл.плотн.изв.}=5,5-5,8км/сек$, $\delta_{пл}=2,7-2,9г/см^3$), что не позволяет разделить сигнал, идущий от кровли пачки нижних ангидритов и от кровли известняков [23-34].

В зонах развития рифовых построек за счет сокращения мощности пачки нижних ангидритов и появлением в толще карбонатов значительных объемов коллекторов, насыщенных газом, нефтью или водой, вследствие изменения свойств карбонатов (падение $V_{пл}$ до 4,5км/сек и $\delta_{пл}$ до 2,4г/см³) появляется отражение T_{VI} .

Перекрываются осадки САФ отложениями мела, в которых имеется региональный отражающий репер T_{II} , приуроченный к кровле XIII горизонта неокома, в котором распространены известняки и глинисто-ангидритовые включения, имеющие контрастные свойства по сравнению с выше- и нижележащими песчано-глинистыми толщами ($V_{плXIII}$ горизонта=3,8-4,2км/сек, $\delta_{XIII}=2,66-2,68г/см^3$, $V_{пл}$ верхней и нижней толщ глин и песчаников=3,2-3,6км/сек, $\delta_{пл}=2,6-2,64г/см^3$).

Отложения мела перекрываются пачкой известняков и мергелей палеогена (бухарские слои), к кровле которых приурочен также имеющий региональное распространение (исключая зоны размыва палеогеновых пород)

отражающий горизонт T_1 , также представляющий границу контрастного изменения плотностных и скоростных характеристик, т.к. вышележащая толща песчано-глинистых пород имеет $V_{пл}=2,6-2,8$ км/сек, $\delta_{пл}=2,62-2,64$ г/см³, а $V_{пл}$ бухарских слоев = $3,8-4$ км/сек, $\delta_{пл}=2,66-2,68$ г/см³.

На отдельных участках внутри толщ разделенных региональными реперами прослеживаются дополнительные отражения, связанные с локальными геологическими объектами, отличающимися величинами $V_{пл}$ и $\delta_{пл}$ от вмещающих их отложений [13-19]. Нами была изучена состояние геолого-геофизических фондов объектов, в том числе выявленных структур, подготовленных к глубокому бурению и находящихся в глубоком бурении для поисков нефти и газа.

В результате геолого-геофизического изучения (по состоянию на 01.01.2020г.) на исследуемой территории открыто всего 44 месторождений углеводородного сырья, что составляет 17% от общего количества выявленных месторождений Республики Узбекистан. В последние годы Бухаро-Хивинский регион является основным не только по ежегодной добыче, но и по приросту запасов углеводородов. Динамика показателей ежегодной подготовки объектов после 2007г. имеет достаточно стабильный вид. Показатели динамики ввода площадей в глубокое бурение - иные, что в свою очередь непосредственно влияет на показатели обеспеченности глубокого бурения подготовленными ловушками, т.е. увеличение показателя обеспеченности глубокого бурения подготовленными структурами в 2007-2019гг. В пределах хорошо изученного юго-восточной части Бухаро-Хивинского региона подтверждает такой показатель, как доля ожидаемых запасов углеводородов сконцентрированных в средних и мелких месторождениях целесообразность продолжения геологоразведочных работ.

Действительно, на 01.01.2020 г. по юго-восточной части БХР в форме 03-ГР числилась 91 из 163 перспективных площадей по всему Узбекистану, включая инвестиционные блоки, в целом (49,6 %) выявленных структур, 83 из 147 (56,4 %) - подготовленных, 96 из 181 (53 %) - находящихся в поисковом бурении, т.е. половина площадей из всех приходится на юго-восточной части БХР [35-39].

Таким образом, углубленный анализ всех материалов сейсморазведки, ГИС, бурения и испытания скважин на площадях, выведенных из поискового бурения с отрицательными результатами, позволяет определить целесообразность возобновления на этих площадях геологоразведочных работ с целью открытия новых месторождений нефти и газа.

Список использованных источников:

- [1] Акромов, Б. Ш., & Хайитов, О. Г. (2019). Инновации в разработке месторождений с трудноизвлекаемыми запасами. In *наука и инновации-современные концепции* (pp. 147-149).
- [2] Акромов, Б. Ш., Умедов, Ш. Х., Хайитов, О. Г., Нуриддинов, Ж. Ф. У., Хамроев, У., & Зияева, Н. (2019). Инновационная технология разработки нефтегазовых залежей. *Наука, техника и образование*, (1 (54)).
- [3] Хайитов, О. Г., Набиева, Н. К., & Махмудов, Ш. Н. (2013). Оценка степени влияния плотности сетки скважин на коэффициент нефтеизвлечения подгазовых нефтяных залежей. *Известия высших учебных заведений. Горный журнал*, (6), 46-50.
- [4] Shafievich, A. B., Gafurovich, K. O., & Charcoal, N. J. F. (2017). Oil displacement by water in an electric field. *Austrian Journal of Technical and Natural Sciences*, (3-4).
- [5] Акромов, Б. Ш., Умедов, Ш. Х., Хайитов, О. Г., Нуриддинов, Ж. Ф. У., & Мирзакулова, М. Н. К. (2019). Использование промысловых данных для определения запасов нефти залежей, разрабатываемых

- при водонапорном режиме. *Проблемы современной науки и образования*, (10 (143)).
- [6] Хайитов, О. Г., Каршиев, А. Х., & Хамраев, Б. Ш. (2018). Анализ эффективности бурения горизонтальных скважин на месторождении " южный кемачи". *Горный информационно-аналитический бюллетень (научно-технический журнал)*, (8).
- [7] Агзамов, А. А., Хайитов, О. Г., & Каршиев, А. Х. (2016). О степени влияния темпа отбора жидкости на темп отбора нефти на разных стадиях разработки залежей, представленных карбонатными коллекторами. *Известия высших учебных заведений. Горный журнал*, (4), 36-46.
- [8] Агзамов, А. А., & Хайитов, О. Г. (2016). Оценка степени влияния деформации коллектора на коэффициент продуктивности скважин месторождения Северный Уртабулак. *Горный информационно-аналитический бюллетень (научно-технический журнал)*, (9).
- [9] Хайитов, О. Г., & Агзамова, С. А. (2014). Прогноз конечного коэффициента нефтеизвлечения нефтяных залежей с малыми запасами на основе статистических моделей. *Известия высших учебных заведений. Горный журнал*, (7), 39-42.
- [10] Агзамов, А. А., & Хайитов, О. Г. (2010). Обоснование метода увеличения коэффициента извлечения нефти на основе обработки геологопромысловых данных. *Известия высших учебных заведений. Горный журнал*, (8), 47-51.
- [11] Акрамов, Б. Ш., Хайитов, О. Г., & Табылганов, М. К. (2010). Методы уточнения начальных и остаточных извлекаемых запасов нефти по данным разработки на поздней стадии. *Известия высших учебных заведений. Горный журнал*, (2), 20-24.
- [12] Бабаев, З. Н., Умирзоков, А. А., & Петросов, Ю. Э. (2020). Техничко-экономическое обоснование кондиций для подсчета запасов горючих сланцев месторождения сангрунтау. *Студенческий вестник*, (10-2), 18-20.
- [13] Nasirov, U. F. Ochilov Sh. A., Umirzoqov A. A. Analysis of Development of Low-Power and Man-Made Gold Deposits. *International Journal of Academic and Applied Research (IJAAR) ISSN*, 2643-9603.
- [14] Umirzoqov, A. A., & Jurayev, S. J. (2020). Karamanov A. N. Economic and mathematical modeling of rational development of small-scale and man-made gold deposits. *International Journal of Academic and Applied Research (IJAAR)*, 4(4), 75-77.
- [15] Hayitov, O. G., Umirzoqov, A. A., Iskandarov, J. R., & Suvanov, F. R. (2020). Prospects for the industrial use of coal in the world and its process of reproducing. *Novateur Publication's JOURNALNX-A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal*, 6(5), 240-247.
- [16] Kazakov, A. N., Umirzoqov, A. A., Radjabov Sh, K., & Miltiqov, Z. D. (2020). Assessment of the Stress-Strain State of a Mountain Range. *International Journal of Academic and Applied Research (IJAAR)*, 4(6), 17-21.
- [17] Nasirov, U. F. Ochilov Sh. A., Umirzoqov AA Theoretical Calculation of the Optimal Distance between Parallel-close Charges in the Explosion of High Ledges. *Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems-JARDCS*, 12, 2251-2257.
- [18] Umirzoqov, A. A. (2020). Karamanov A. N., Radjabov Sh. K. Study of the feasibility of using intermediate buffer temporary warehouses inside the working area of the Muruntau quarry. *International Journal of Engineering and Information Systems (IJEAIS)*, 4(8).
- [19] Sultonovich, M. M., Ogli, I. J. R., Abdurashidovich, U. A., & Sirozhevich, A. T. (2020). Technology Of Modified Sodium-Aluminum Catalysts For Nitrogen Gas Purification Systems. *The American Journal of Applied sciences*, 2(09), 154-163.
- [20] Djurayevich, K. K., Kxudoynazar O'g'li, E. U., Sirozhevich, A. T., & Abdurashidovich, U. A. (2020). Complex Processing Of Lead-Containing Technogenic Waste From Mining And Metallurgical Industries In The Urals. *The American Journal of Engineering and Technology*, 2(09), 102-108.
- [21] Хайитов, О., Умирзоков, А., & Равшанов, З. (2020). Анализ текущего состояния и пути повышения эффективности разработки нефтегазовых месторождений юго-восточной части бухаро-хивинского региона. *Матеріали конференцій МЦНД*, 8-11. Изъято из <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/mcnd/article/view/5677>.
- [22] Хайитов, О., Умирзоков, А., & Бекмуродов, А. (2020). О применении методов подсчета запасов газа в месторождении северный гузар. *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 56-59. Doi: <https://doi.org/10.36074/20.11.2020.v5.16>.
- [23] Акрамов, Б., Хайитов, О., & Жазыкбаев, К. (2010). Экспериментальное исследование химического выщелачивания нефти из нефтяных пластов. *Известия высших учебных заведений. Горный журнал*, (4), 25-28.

- [24] Агзамова, А. Х., Хайитова, О. Г., & Матниязова, О. П. (2017). Решение некоторых задач разработки газовых месторождений на основе оценки их запасов различными методами. *Узбекский журнал нефти и газа. Т.: НХК «Узбекнефтегаз», (4), 32-35.*
- [25] Хайитов, О. Г., & Агзамова, Х. А. (2011). Техничко-экономическая и экологическая эффективность утилизации попутного нефтяного газа. *Известия высших учебных заведений. Горный журнал, (1), 38-43.*
- [26] Хайитов, О. Г., Очиллов, Ш. А., Кадиоров, В. Р., & Бабаев, З. Н. (2020). Механизация горно-транспортных работ, персонал и потребляемые материальные ресурсы. In *Advanced Science* (pp. 46-49).
- [27] Хайитов, О. Г., Акрамов, Б. Ш., & Нуриддинов, Ж. Ф. (2020). Инновационный методы повышения нефтеотдачи пластов. *Евразийский союз ученых, (1-3), 15-20.*
- [28] Акрамов, Б. Ш., Хайитов, О. Г., Нуриддинов, Ж. Ф. У., Гафуров, Ш. О. У., & Джолдасов, Р. Б. У. (2020). Вопросы прогнозирования показателей разработки на месторождении чимион. *Глобус, (5 (51)).*
- [29] Акрамов, Б. Ш., Хайитов, О. Г., Нуриддинов, Ж. Ф. У., Гафуров, Ш. О. У., & Жанабоев, Д. Б. У. (2020). Влияние гидродинамического несовершенства на производительность скважин. *Глобус, (5 (51)).*
- [30] Khayitov, O. G. (2020). Evolution Of Petroleum Stratum Efficiency By-Multi-Factor Regression Analysis. *The American Journal of Engineering and Technology, 2(08), 79-84.*
- [31] Хайитов, О. Г., Джураев, С. Д., Бекмуродов, А. О. У., & Равшанов, З. Я. Ё. (2020). Особенности разработки пластового месторождения фосфоритов. *Глобус, (5 (51)).*
- [32] Петросов, Ю. Э., Хайитов, О. Г., & Петросова, Л. И. (2018). Интенсивное дробление руд на карьерах. *Рецензент: ЕА Лисица главный врач филиала Федерального бюджетного учреждения здравоохранения «Центр гигиены и эпидемиологии в Хабаровском крае, в городе Комсомольске-на-Амуре, Комсомольском районе» Редакционная коллегия, 115.*
- [33] G'afurovich, K. O. (2020). Current State And Ways To Improve The Efficiency Of Field Development In The South-Eastern Part Of The Bukhara-Khiva Region. *The American Journal of Applied sciences, 2(09), 194-206.*
- [34] G'afurovich, K. O. (2020). Modern State And Methods Of Enhancing The Productivity Of Field Progress In The South-Eastern Part Of Bukhara-Khiva Region. *The American Journal of Social Science and Education Innovations, 2(09), 423-432.*
- [35] G'afurovich, K. O., Abdurashidovich, U. A., & Ogli, B. A. O. (2020). Small Torch Progress In Prospects Gold Mining In Improving Countries. *The American Journal of Interdisciplinary Innovations and Research, 2(09), 65-72.*
- [36] Хайитов, О. Г., Каримов, Ш. В., & Караманов, А. Н. (2019). Применения новых буровзрывных технологий на благо производства. *ББК 1 А28, 119.*
- [37] Хайитов, О. Г., & Абдуназаров, С. (2018). Обоснование возможности оптимальных параметров и технологических схем применения циклично-поточной технологии на карьерах открытой добычи. *Рецензент: ЕА Лисица главный врач филиала Федерального бюджетного учреждения здравоохранения «Центр гигиены и эпидемиологии в Хабаровском крае, в городе Комсомольске-на-Амуре, Комсомольском районе» Редакционная коллегия, 118.*
- [38] Хайитов, О. Г., & Тожимирзаев, Б. Б. (2018). Влияние сейсмического воздействия на деформации приконтурного массива карьера кальмакир. *Рецензент: ЕА Лисица главный врач филиала Федерального бюджетного учреждения здравоохранения «Центр гигиены и эпидемиологии в Хабаровском крае, в городе Комсомольске-на-Амуре, Комсомольском районе» Редакционная коллегия, 262.*
- [39] G'ofurovich, K. O., Abdurashidovich, U. A., Ugli, M. U. F., & Ugli, A. A. X. (2020). Justification Of The Need For Selective Development Of The Phosphorite Reservoir By Horizontal Milling Combines. *The American Journal of Engineering and Technology, 2(11), 159-165.*
- [40] G'ofurovich, K. O., & Abdurashidovich, U. A. (2020). Justification of rational parameters of transshipment points from automobile conveyor to railway transport.

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.22

ГЕОМОРФОЛОГІЧНА СТРУКТУРА ВОДОЗБОРІВ РІЧОК ЛІВОБЕРЕЖНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Бондар Олександр Богданович

кандидат сільськогосподарських наук,
старший викладач кафедри біології, екології та методик їх навчання
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка

УКРАЇНА

У межах Лівобережного Лісостепу України водозбір Сули розташований на території Сумської, Полтавської, Чернігівської, Черкаської й Київської областей. Водозбір Псла і Ворскли розташований лише на території Сумської та Полтавської областей, а водозбір Сіверського Дінця – лише на території Харківської області.

Геоморфологічна структура водозборів Лівобережного Лісостепу України є різноманітною і характеризується своєрідними особливостями. Так, водозбори цих річок мають витoki із Середньоруської височини. Водозбори Сули, Псла та Ворскли нижче перетинають Придніпровську низовину, а водозбір Сіверського Дінця перетинає Донецький кряж.

Дослідження геоморфологічної будови водозборів річок проводилося на основі картографічного матеріалу Національного атласу України [1]. Усього на території дослідного об'єкта було виявлено 7 геоморфологічних структур (табл. 1).

Субгоризонтальна увалиста та горбисто-увалиста рівнина на крейдових, палеогенових і неогенових відкладах та перша і друга надзаплавні тераси трапляються на всіх водозборах Сули, Псла, Ворскли й Сіверського Дінця.

Східчаста горбисто-увалиста рівнина на крейдових і палеоген-неогенових відкладах, третя та четверта надзаплавні тераси поширені на водозборах Псла, Ворскли та Сіверського Дінця і відсутні на водозборі Сули.

Четверта та п'ята надзаплавні тераси трапляються лише на водозборах Сули й Псла, а п'ята, шоста й сьома надзаплавні тераси – лише на водозборах Ворскли та Сіверського Дінця.

Перша, друга, третя та четверта надзаплавні тераси трапляються лише на водозборах Псла і Сіверського Дінця.

Таблиця 1

Геоморфологічна структура водозборів річок

Геоморфологічна структура	Водозбір річки			
	Сула	Псел	Ворскла	Сів. Донець
Східчаста горбисто-увалиста рівнина на крейдових і палеоген-неогенових відкладах	–	+	+	+
Субгоризонтальна увалиста та горбисто-увалиста рівнина на крейдових, палеогенових і неогенових відкладах	+	+	+	+
Перша та друга надзаплавні тераси	+	+	+	+
Третя та четверта надзаплавні тераси	–	+	+	+
Перша, друга, третя та четверта надзаплавні тераси	–	+	–	+
Четверта та п'ята надзаплавні тераси	+	+	–	–
П'ята, шоста та сьома надзаплавні тераси	–	–	+	+

Примітка: + трапляються геоморфологічна структура, – не трапляються геоморфологічна структура

На водозборах Сули, Псла та Ворскли трапляються локальні (блокові та плікативні) структури, виражені у рельєфі за комплексом ознак.

Суфозійні западини, соляні куполи, виражені у рельєф трапляються лише на водозборах Псла та Ворскли, долини та улоговини стоку талих льодовикових вод – на водозборах Сули, Псла та Ворскли.

Гравітаційні зсуви, екзараційно-ерозійні зниження у підльодовиковому рельєфі трапляються лише на водозборі Сули.

Особливості геоморфологічної структури на водозборах Лівобережного Лісостепу впливають на формування типів лісорослинних умов, типів лісу [2], а також на динаміку лісівничо-таксаційних показників різних за складом насаджень.

Список використаних джерел:

- [1] Національний Атлас України [Карти] (2007). Київ. ДНВП «Картографія».
- [2] Бондар, О. Б. (2018) Лісистість і лісівничо-таксаційні особливості насаджень водозборів річок Лівобережного Лісостепу. Лісівництво і агролісомеліорація, (132), 13–24. DOI <https://doi.org/10.33220/1026-3365.132.2018.13>

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.05

ЭФФЕКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ИНТЕНСИФИКАЦИИ ДОБЫЧИ НЕФТИ МЕСТОРОЖДЕНИЙ СУРХАНДАРЬИ С ВЫСОКОВЯЗКОЙ НЕФТЬЮ

Акрамов Бахшилло Шафиевич

профессор

Филиал РГУ нефти и газа им. Губкина И.М. в г. Ташкенте

Хайитов Одилжон Гафурович

канд. геолого-минералогических наук, доцент, зав. кафедрой «Горное дело»

Ташкентский государственный технический университет

Нуритдинов Жалолиддин Фазлиддин угли

младший научный сотрудник

АО «Институт геологии и разведки нефтяных и газовых месторождений»

РЕСПУБЛИКА УЗБЕКИСТАН

Аннотация: Месторождения Сурхандарьи Республики Узбекистан характеризуются высокой плотностью (0,946 – 0,958) и содержат: серы 3,25 – 4,7%, акцизных смол 65-87%, парафина – 3,2 – 3,8%, асфальтенов 4,5 – 5,8%. Вязкость нефти в пластовых условиях изменяется от 80 до 200 Па*с, выход светлых фракций при 300°C 10-20%, газонасыщенность незначительная (от 1 – 5 м³/м). Залежи этих месторождений являются хорошими объектами для интенсификации добычи нефти в основном за счет тепловых методов воздействия. Основная технологическая идея тепловых методов воздействия заключается в резком воздействии уменьшении вязкости нефти при нагреве, что приводит к увеличению ее подвижности в пластовых условиях. Повышению производительности скважин в результате их термообработки способствует и очистка стволов скважин и призабойных зон от выпадающих парафинистых и асфальто-смолистых веществ.

На месторождениях Сурхандарьи были проведены обработки скважин паром, горячими нефтепродуктами, электроподогрев и термокислотные обработки.

Таблица 1

Вид обработки	Число обработок	Средний прирост на одну обработку, т.
Паром	57	57,4
Горячими нефтепродуктами	11	32,6
Электроподогрев	6	33,5
Термокислотная обработка	14	417

Как видно из таблицы наибольший эффект получен от термокислотной обработки за счет термохимической и кислотной обработки.

Термокислотная обработка сопровождается введением гранулированного магния в трещины призабойной зоны по схеме гидравлического разрыва пласта. При этом протекает бурная реакция магния с порциями раствора соляной кислоты непосредственно в пласте с выделением большого количества тепла и происходит нагревание пород около поверхности трещин каверн и каналов растворения более чем на 100 °С и расплавление

адсорбированных асфальто-смолистых веществ. Последующие порции активной кислоты, проходя через высокотемпературные участки призабойной зоны, нагреваются, и происходит ускоренное выщелачивание карбонатных включений пород в пласте с одновременным проникновением горячей кислоты через микротрещины в тупиковые поры из участков, ранее принимавших участие в работе пласта [1-7]. Все это приводит к резкому увеличению проницаемости призабойной зоны пласта с увеличением производительности скважин.

Недостаточный эффект за счет пароподогрева объясняется тем, что применяемые для обработки скважин ППУ-2 имеют низкую производительность. Кроме того, в зимний период эти установки в основном используют для обработки трубопроводов, коммуникаций и др.

По объектам Сурхандарьи за счет электроподогрева призабойной зоны скважин получен также относительно низкий эффект. Причиной этому является то, что максимальная температура, создаваемая самоходной установкой для электроподогрева СУЭПС-1200, доходит до температуры, что на 3° С больше температуры пласта, и это, естественно, снижает эффект данного мероприятия [8-13]. Для получения большей эффективности от подогрева электроподогрева призабойной зоны скважин следует подбирать такие агрегаты, которые бы нагревали призабойную зону достаточно хорошо. При этом нужно учитывать, что при повышении температуры возможно коксование смол нефти. Учитывая вышеизложенное, ниже произведен расчет необходимой мощности нагревателя и условия прогрева для рассматриваемых залежей [14-19].

Как известно, эффективность электроподогрева находится в прямой зависимости от максимальной температуры жидкости на забое скважины и продолжительного прогрева. Поэтому для установления режима прогрева необходимо определить оптимальные величины этих параметров [22-27]. При электроподогреве максимальная температура прогрева ограничивается температурой плавления асфальто-смолистых компонентов нефти. Для сокращения времени прогрева минимальная температура должна быть не менее 100°С. Максимальная температура ограничивается началом коксообразованием (200-225°С), а также технической характеристикой применяемого оборудования. Необходимая мощность электронагревателя для достижения оптимальной температуры на забое скважины определяется по формуле Ф.Трея [1-19]:

$$N_H = \frac{1}{860} * \frac{\Delta T_{max} * 2\pi h \lambda}{\ln\left(\frac{R_0}{r_c}\right) - 1 + \frac{r_c}{R_0}} * \frac{R_0 - r_c}{R_0} \quad (1)$$

где: N_H – мощность электронагревателя, кВт; K_0

$1/860$ – переводной коэффициент, для перевода ккал в кВт;

T_{max} – максимально допустимая температура прогрева пласта, °С;

T_{max} – максимальная температура жидкости на забое скважины, °С

$T_{пл}$ – температура пласта, °С;

h – высота столба жидкости, нагретой до заданной температуры, м;

λ – коэффициент теплопроводности породы, ккал/°С.м.час

r_c, R_0 – соответственно радиус скважины и теплового влияния, м

$$R_c = \sqrt{r_c^2 - \frac{4\lambda\tau}{c}} \quad (2)$$

где: c – объемная теплоемкость, ккал/м³ °С

τ – время прогрева, час

Исходные данные для расчета: $r_c = 0,065$ м; $h = 10$ м; $\lambda = 1,67$ ккал/м.час; $c = 700$ ккал/м³ °С.

Результаты расчета величины радиуса теплового влияния для различного времени приведены в таблице 2.

Таблица 2

Т час	48	96	244	192	240	288
R _{см}	0,68	0,96	1,17	1,35	1,52	1,66

Оптимальная температура жидкости на забое скважины достигается через 1,5-2 суток. Поэтому при расчете необходимой мощности электронагревателей N_H принято равным 0,68 м. Результаты расчетов величины необходимой мощности нагревателя по формуле (1) приведены в таблице 3.

Таблица 3

° C T _{max}	100	125	150	170
кВт N _H	5,9	7,8	9,8	11,3

При установлении оптимального режима электротепловой обработки особое внимание должно быть уделено определению времени прогрева. График изменения фронта нагретой зоны до температуры 50 °С в зависимости от максимальной температуры на забое скважины и времени прогрева представлены на рис 1., из которого видно, что темп роста этого фронта после 5-6 суток прогрева значительно снижается [30-37]. Характер изменения температуры на различных расстояниях от ствола скважины в зависимости от прогрева показан на рис. 2.

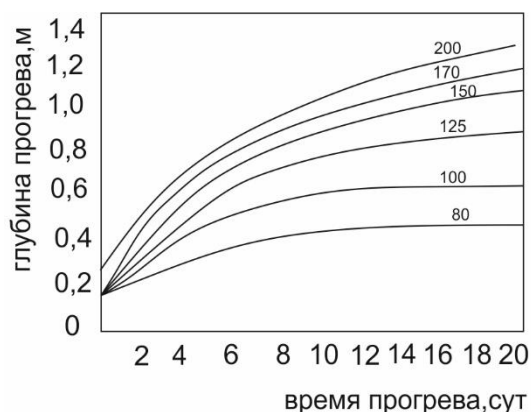

Рис.1.

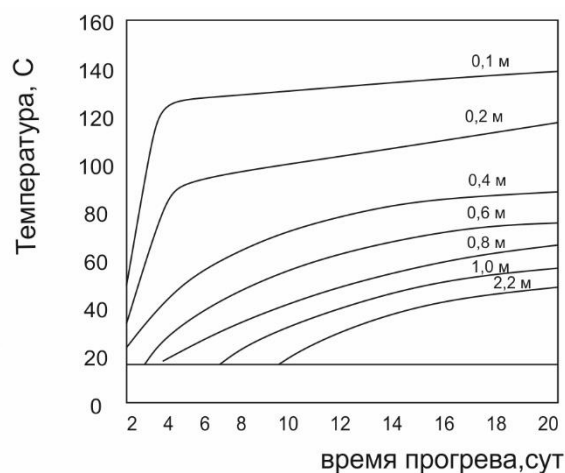

Рис.2.

Таким образом, результаты расчетов и анализ графиков показывают, что для месторождений Сурхандарьи оптимальным режимом электротепловой обработки является следующий:

1. Максимальная температура жидкости в забое 125-170 °С;
2. Потребляемая мощность электронагревателя 7,8-11,3 кВт;
3. Продолжительность прогрева 5-6 суток. При этом в пласт будет введено около 2-2,5 ккал.тепла[38-40].

В заключении отметим, что не весь фонд действующих скважин месторождений Сурхандарьи охвачен тепловыми методами воздействия на прибойную зону. Это является огромным резервом повышения отборов нефти из скважин и в конечном итоге увеличения коэффициента нефтеотдачи залежей.

Список використаних джерел:

- [1] Петросов, Ю. Э., Хайитов, О. Г., & Петросова, Л. И. (2018). Интенсивное дробление руд на карьерах. *Рецензент: ЕА Лисица главный врач филиала Федерального бюджетного учреждения здравоохранения «Центр гигиены и эпидемиологии в Хабаровском крае, в городе Комсомольске-на-Амуре, Комсомольском районе» Редакционная коллегия*, 115.
- [2] G'afurovich, K. O. (2020). Current State And Ways To Improve The Efficiency Of Field Development In The South-Eastern Part Of The Bukhara-Khiva Region. *The American Journal of Applied sciences*, 2(09), 194-206.
- [3] Хайитов, О. Г., & Тожимирзаев, Б. Б. (2018). Влияние сейсмического воздействия на деформации приконтурного массива карьера кальмакир. *Рецензент: ЕА Лисица главный врач филиала Федерального бюджетного учреждения здравоохранения «Центр гигиены и эпидемиологии в Хабаровском крае, в городе Комсомольске-на-Амуре, Комсомольском районе» Редакционная коллегия*, 262.
- [4] Акрамов, Б. Ш., Умедов, Ш. Х., Хайитов, О. Г., Нуриддинов, Ж. Ф. У., Хамроев, У., & Зияева, Н. (2019). Инновационная технология разработки нефтегазовых залежей. *Наука, техника и образование*, (1 (54)).
- [5] Хайитов, О. Г., Набиева, Н. К., & Махмудов, Ш. Н. (2013). Оценка степени влияния плотности сетки скважин на коэффициент нефтеизвлечения подгазовых нефтяных залежей. *Известия высших учебных заведений. Горный журнал*, (6), 46-50.
- [6] Umirzoqov, A. A. (2020). Karamanov A. N., Radjabov Sh. K. Study of the feasibility of using intermediate buffer temporary warehouses inside the working area of the Muruntau quarry. *International Journal of Engineering and Information Systems (IJEAIS)*, 4(8).
- [7] Sultonovich, M. M., Ogli, I. J. R., Abdurashidovich, U. A., & Sirozhevich, A. T. (2020). Technology Of Modified Sodium-Aluminum Catalysts For Nitrogen Gas Purification Systems. *The American Journal of Applied sciences*, 2(09), 154-163.
- [8] Djurayevich, K. K., Kxudoynazar O'g'li, E. U., Sirozhevich, A. T., & Abdurashidovich, U. A. (2020). Complex Processing Of Lead-Containing Technogenic Waste From Mining And Metallurgical Industries In The Urals. *The American Journal of Engineering and Technology*, 2(09), 102-108.
- [9] Khayitov, O. G. (2020). Evolution Of Petroleum Stratum Efficiency By-Multi-Factor Regression Analysis. *The American Journal of Engineering and Technology*, 2(08), 79-84.
- [10] Хайитов, О. Г., Джуряев, С. Д., Бекмуродов, А. О. У., & Равшанов, З. Я. Ё. (2020). Особенности разработки пластового месторождения фосфоритов. *Глобус*, (5 (51)).
- [11] Shafievich, A. B., Gafurovich, K. O., & Charcoal, N. J. F. (2017). Oil displacement by water in an electric field. *Austrian Journal of Technical and Natural Sciences*, (3-4).
- [12] G'ofurovich, K. O., Abdurashidovich, U. A., Ugli, M. U. F., & Ugli, A. A. X. (2020). Justification Of The Need For Selective Development Of The Phosphorite Reservoir By Horizontal Milling Combines. *The American Journal of Engineering and Technology*, 2(11), 159-165.
- [13] G'ofurovich, K. O., & Abdurashidovich, U. A. (2020). Justification of rational parameters of transshipment points from automobile conveyor to railway transport.
- [14] Акрамов, Б. Ш., & Хайитов, О. Г. (2019). Инновации в разработке месторождений с трудноизвлекаемыми запасами. In *наука и инновации-современные концепции* (pp. 147-149).
- [15] Агзамов, А. А., & Хайитов, О. Г. (2010). Обоснование метода увеличения коэффициента извлечения нефти на основе обработки геологопромысловых данных. *Известия высших учебных заведений. Горный журнал*, (8), 47-51.
- [16] Акрамов, Б. Ш., Хайитов, О. Г., & Табылганов, М. К. (2010). Методы уточнения начальных и остаточных извлекаемых запасов нефти по данным разработки на поздней стадии. *Известия высших учебных заведений. Горный журнал*, (2), 20-24.
- [17] Бабаев, З. Н., Умирзоков, А. А., & Петросов, Ю. Э. (2020). Техничко-экономическое обоснование кондиций для подсчета запасов горючих сланцев месторождения сангрунтау. *Студенческий вестник*, (10-2), 18-20.
- [18] Nasirov, U. F. Ochilov Sh. A., Umirzoqov A. A. Analysis of Development of Low-Power and Man-Made Gold Deposits. *International Journal of Academic and Applied Research (IJAAR) ISSN*, 2643-9603.
- [19] Umirzoqov, A. A., & Jurayev, S. J. (2020). Karamanov A. N. Economic and mathematical modeling of rational development of small-scale and man-made gold deposits. *International Journal of Academic and Applied Research (IJAAR)*, 4(4), 75-77.
- [20] Hayitov, O. G., Umirzoqov, A. A., Iskandarov, J. R., & Suvanov, F. R. (2020). Prospects for the industrial use of coal in the world and its process of reproducing. *Novateur Publication's JOURNALNX-A*

- Multidisciplinary Peer Reviewed Journal*, 6(5), 240-247.
- [21] Хайитов, О., Умирзоков, А., & Равшанов, З. (2020). Анализ текущего состояния и пути повышения эффективности разработки нефтегазовых месторождений юго-восточной части бухаро-хивинского региона. *Матеріали конференцій МЦНД*, 8-11. Изъято из <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/mcnd/article/view/5677>.
- [22] Хайитов, О., Умирзоков, А., & Бекмуродов, А. (2020). О применении методов подсчета запасов газа в месторождении северный гузар. *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 56-59. doi: <https://doi.org/10.36074/20.11.2020.v5.16>.
- [23] Акрамов, Б., Хайитов, О., & Жазыкбаев, К. (2010). Экспериментальное исследование химического выщелачивания нефти из нефтяных пластов. *Известия высших учебных заведений. Горный журнал*, (4), 25-28.
- [24] Агзамова, А. Х., Хайитова, О. Г., & Матниязова, О. П. (2017). Решение некоторых задач разработки газовых месторождений на основе оценки их запасов различными методами. *Узбекский журнал нефти и газа. Т.: НХК «Узбекнефтегаз*, (4), 32-35.
- [25] Хайитов, О. Г., & Агзамова, Х. А. (2011). Техничко-экономическая и экологическая эффективность утилизации попутного нефтяного газа. *Известия высших учебных заведений. Горный журнал*, (1), 38-43.
- [26] G'afurovich, K. O. (2020). Modern State And Methods Of Enhancing The Productivity Of Field Progress In The South-Eastern Part Of Bukhara-Khiva Region. *The American Journal of Social Science and Education Innovations*, 2(09), 423-432.
- [27] G'afurovich, K. O., Abdurashidovich, U. A., & Ogli, B. A. O. (2020). Small Torch Progress In Prospects Gold Mining In Improving Countries. *The American Journal of Interdisciplinary Innovations and Research*, 2(09), 65-72.
- [28] Хайитов, О. Г., Очиллов, Ш. А., Кадиров, В. Р., & Бабаев, З. Н. (2020). Механизация горно-транспортных работ, персонал и потребляемые материальные ресурсы. In *Advanced Science* (pp. 46-49).
- [29] Хайитов, О. Г., Акрамов, Б. Ш., & Нуриддинов, Ж. Ф. (2020). Инновационный методы повышения нефтеотдачи пластов. *Евразийский союз ученых*, (1-3), 15-20.
- [30] Акрамов, Б. Ш., Хайитов, О. Г., Нуриддинов, Ж. Ф. У., Гафуров, Ш. О. У., & Джолдасов, Р. Б. У. (2020). Вопросы прогнозирования показателей разработки на месторождении чимион. *Глобус*, (5 (51)).
- [31] Хайитов, О. Г., & Агзамова, С. А. (2014). Прогноз конечного коэффициента нефтеизвлечения нефтяных залежей с малыми запасами на основе статистических моделей. *Известия высших учебных заведений. Горный журнал*, (7), 39-42.
- [32] Хайитов, О. Г., Каримов, Ш. В., & Караманов, А. Н. (2019). Применения новых буровзрывных технологий на благо производства. *ББК 1 А28*, 119.
- [33] Акрамов, Б. Ш., Хайитов, О. Г., Нуриддинов, Ж. Ф. У., Гафуров, Ш. О. У., & Жанабоев, Д. Б. У. (2020). Влияние гидродинамического несовершенства на производительность скважин. *Глобус*, (5 (51)).
- [34] Хайитов, О. Г., & Абдуназаров, С. (2018). Обоснование возможности оптимальных параметров и технологических схем применения циклично-поточной технологии на карьерах открытой добычи. *Рецензент: ЕА Лисица главный врач филиала Федерального бюджетного учреждения здравоохранения «Центр гигиены и эпидемиологии в Хабаровском крае, в городе Комсомольске-на-Амуре, Комсомольском районе» Редакционная коллегия*, 118.
- [35] Kazakov, A. N., Umirzoqov, A. A., Radjabov Sh, K., & Miltiqov, Z. D. (2020). Assessment of the Stress-Strain State of a Mountain Range. *International Journal of Academic and Applied Research (IJAAAR)*, 4(6), 17-21.
- [36] Акрамов, Б. Ш., Умедов, Ш. Х., Хайитов, О. Г., Нуриддинов, Ж. Ф. У., & Мирзакулова, М. Н. К. (2019). Использование промысловых данных для определения запасов нефти залежей, разрабатываемых при водонапорном режиме. *Проблемы современной науки и образования*, (10 (143)).
- [37] Хайитов, О. Г., Каршиев, А. Х., & Хамраев, Б. Ш. (2018). Анализ эффективности бурения горизонтальных скважин на месторождении " южный кемачи". *Горный информационно-аналитический бюллетень (научно-технический журнал)*, (8).
- [38] Агзамов, А. А., Хайитов, О. Г., & Каршиев, А. Х. (2016). О степени влияния темпа отбора жидкости на темп отбора нефти на разных стадиях разработки залежей, представленных карбонатными коллекторами. *Известия высших учебных заведений. Горный журнал*, (4), 36-46.
- [39] Nasirov, U. F. Ochilov Sh. A., Umirzoqov AA Theoretical Calculation of the Optimal Distance between Parallel-close Charges in the Explosion of High Ledges. *Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems-JARDCS*, 12, 2251-2257.
- [40] Агзамов, А. А., & Хайитов, О. Г. (2016). Оценка степени влияния деформации коллектора на коэффициент продуктивности скважин месторождения Северный Уртабулак. *Горный информационно-аналитический бюллетень (научно-технический журнал)*, (9).

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.23

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ РАЗРАБОТКИ ГАЗОВЫХ И ГАЗОКОНДЕНСАТНЫХ МЕСТОРОЖДЕНИЙ НА ОСНОВЕ УТОЧНЕНИЯ НАЧАЛЬНЫХ И ОСТАТОЧНЫХ ЗАПАСОВ РАЗЛИЧНЫМИ МЕТОДАМИ

НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ГРУППА:

Хайитов Одилжон Гафурович

кандидат геолого-минералогических наук, доцент,

зав. кафедрой «Горное дело»

Ташкентский государственный технический университет

Акрамов Бахшилло Шафиевич

профессор

АО «Институт геологии и разведки нефтяных и газовых месторождений»,

Филиал РГУ нефти и газа им. Губкина И.М.

Гафуров Шухрат Одилжон угли

ассистент

Ташкентский государственный технический университет

Нуритдинов Жалолiddин Фазлиддин угли

младший научный сотрудник

АО «Институт геологии и разведки нефтяных и газовых месторождений»

РЕСПУБЛИКА УЗБЕКИСТАН

Величина запасов газа являются основой для принятия прогнозных показателей разработки и технологий их извлечения. Недостоверность этого параметра как в сторону уменьшения, так и в сторону его увеличения в процессе разработки приводит к изменениям ранее принятых технологических решений, неоправданному расходу материально-технических ресурсов и финансовым затратам, что снижает эффективность эксплуатации месторождений природного газ. Повышение степени достоверности подсчета запасов газа позволяет принимать обоснованные проектные решения, что, в конечном счете, приводит к повышению эффективности его извлечения, рациональному использованию материально-технических ресурсов, финансовых возможностей предприятия [1-7].

Применение методов подсчета запасов газа и их достоверность зависят от стадии изученности месторождения. В настоящее время в зависимости от стадии изученности месторождения для определения запасов газа широко используются объемный метод, метод материального баланса (по падению давления), статистические закономерности и геолого-математические модели [8-11].

Объемный метод подсчета запасов газа нашел наиболее широкое применение, т.к. этот метод применим на любой стадии разработки залежи и режимах проявления пластовой энергии.

К наиболее часто встречаемым факторам, влияющим на точность определения запасов газа объемным методом относятся: неоднородность

залежи по разрезу и площади; анизотропия пластов, наличие литологических экранов, положение контакта «газ-вода» или «газ-нефть» при наличии нефтяной оторочки, конфигурация площади газоносности, эффективная газонасыщенная толщина, насыщенность пористой среды газом, водой, нефтью; порог подвижности флюидов и т.д.

Недостатки объемного метода в основной заключается в том, что при подсчете запасов газа не только не учитываются фильтрационные параметры, но и исключаются из подсчета запасов низкопористые и низко проницаемые пропластки. Точность определения запасов газа методом материального баланса зависит от режима залежи. Высокую точность определения запасов газа этим методом можно гарантировать при полном вовлечении в разработку залежи, имеющей газовый режим и однородную по емкостным и фильтрационным параметрам [12-19]. Статистические зависимости - закономерности изменения отборов газа в период падающей добычи, устанавливаются в результате обобщения материалов по разработке месторождений на поздней стадии эксплуатации. Необходимым условием применения этого метода является отсутствие в рассматриваемый период времени (охватывающий фактический период изменения отборов и время экстраполяции) изменений в реализуемой системе разработки. Этот метод не может учитывать изменения, связанные с вводом дожимной компрессорной станции (ДКС) темпа - обводнения продукции скважин, флуктуациями технологического режима работы скважин по ограничению или увеличению дебитов последних и др. Подсчет запасов газа данного месторождения статистическим методом осуществлен по различным моделям. Проведенными численными экспериментами установлено, что наиболее высокие коэффициенты корреляции достигаются по четырем из них [20-31].

Проведенные расчеты зависимости логарифма накопленной добычи газа ($lg \Sigma Q_r$) от срока разработки (t) показывают, что данная зависимость достаточно хорошо (с коэффициентом корреляции $\gamma = 0,9475$) описывается математической моделью вида:

$$(lg \Sigma Q_r) = -0,0420 \cdot t^2 + 0,5218 \cdot t + 2,6361. \quad (1)$$

Подобной формулой, но с более высоким коэффициентом корреляции равной 0,9714, описывается зависимость годовой добычи газа от его накопленной добычи (ΣQ_r).

$$Q_r = -0,2841 \cdot \Sigma Q_r^2 + 0,9699 \cdot \Sigma Q_r + 0,0629. \quad (2)$$

Также описывается зависимость логарифма годовой добычи газа от срока разработки (с коэффициентом корреляции - 0,9292

$$lg Q_r = -0,0540 \cdot t^2 + 0,3838 \cdot t + 2,8891 \quad (3).$$

Наиболее высоким коэффициентом корреляции из всех рассмотренных статистических подходов выделяется модель предложенный А.В.Копытовым, в виде зависимости произведения накопленной добычи газа и времени разработки от времени разработки. Данная связь очень хорошо описывается линейной зависимостью с коэффициентом корреляции - 0,994%

$$Q_r \cdot t = 4,0449t - 5,041 \quad (4)$$

По всем этим вариантам осуществлен прогноз накопленной добычи газа за 10 летний период разработки месторождения. Из нее видно, что полученные величины накопленной добычи газа от 3450,9 до 3654,1 тыс. ТУТ очень близки, т.е. расхождение составляет всего 5,56 %.

При этом, среднее значение накопленной добычи газа меньше чем ее значение подсчитанное объемным методом на 6732,65 тыс. ТУТ, т.е.

составляет 34,58% его величины. Основной причиной такого большого расхождения величины запасов газа по этим двум методам является то, что в статистических моделях не учитываются возможные изменения в реализованной системе разработки, в частности ввод ДКС, изменения технологического режима работы скважин, бурение новых газодобывающих скважин и др. В описанных случаях статистические модели могут быть использованы для оценки эффективности проводимых на объекте изменений в реализованной системе разработки и геолого-технических мероприятий [32-40].

Решения и необходимость геолого-технических мероприятий повышения эффективности разработки газовых и газоконденсатных месторождений предложена осуществлять на основе сопоставления запасов газа подсчитанных статистическими, материального баланса и объемными методами. При этом на основе разницы запасов газа по подсчитанным статистическими и материального балансов методами оценивается технологический эффект (дополнительный добытый газ и конденсат) от проведенных геолого-технических мероприятий, а по разнице запасов газа подсчитанных материального баланса и объемными методами возможно обосновать необходимость проведения дополнительных геолого-технических мероприятий.

Список использованных источников:

- [1] Shafievich, A. B., Gafurovich, K. O., & Charcoal, N. J. F. (2017). Oil displacement by water in an electric field. *Austrian Journal of Technical and Natural Sciences*, (3-4).
- [2] Акрамов, Б. Ш., Умедов, Ш. Х., Хайитов, О. Г., Нуриддинов, Ж. Ф. У., & Мирзакулова, М. Н. К. (2019). Использование промысловых данных для определения запасов нефти залежей, разрабатываемых при водонапорном режиме. *Проблемы современной науки и образования*, (10 (143)).
- [3] Акрамов, Б. Ш., Хайитов, О. Г., & Табылганов, М. К. (2010). Методы уточнения начальных и остаточных извлекаемых запасов нефти по данным разработки на поздней стадии. *Известия высших учебных заведений. Горный журнал*, (2), 20-24.
- [4] Акрамов, Б. Ш., & Хайитов, О. Г. (2019). Инновации в разработке месторождений с трудноизвлекаемыми запасами. In *наука и инновации-современные концепции* (pp. 147-149).
- [5] Акрамов, Б. Ш., Умедов, Ш. Х., Хайитов, О. Г., Нуриддинов, Ж. Ф. У., Хамроев, У., & Зияева, Н. (2019). Инновационная технология разработки нефтегазовых залежей. *Наука, техника и образование*, (1 (54)).
- [6] Хайитов, О. Г., Набиева, Н. К., & Махмудов, Ш. Н. (2013). Оценка степени влияния плотности сетки скважин на коэффициент нефтеизвлечения подгазовых нефтяных залежей. *Известия высших учебных заведений. Горный журнал*, (6), 46-50.
- [7] Бабаев, З. Н., Умирзоков, А. А., & Петросов, Ю. Э. (2020). Техничко-экономическое обоснование кондиций для подсчета запасов горючих сланцев месторождения сангрунтау. *Студенческий вестник*, (10-2), 18-20.
- [8] Nasirov, U. F. Ochilov Sh. A., Umirzoqov A. A. Analysis of Development of Low-Power and Man-Made Gold Deposits. *International Journal of Academic and Applied Research (IJAAR)* ISSN, 2643-9603.
- [9] Umirzoqov, A. A., & Jurayev, S. J. (2020). Karamanov A. N. Economic and mathematical modeling of rational development of small-scale and man-made gold deposits. *International Journal of Academic and Applied Research (IJAAR)*, 4(4), 75-77.
- [10] Hayitov, O. G., Umirzoqov, A. A., Iskandarov, J. R., & Suvanov, F. R. (2020). Prospects for the industrial use of coal in the world and its process of reproducing. *Novateur Publication's JOURNALNX-A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal*, 6(5), 240-247.
- [11] Хайитов, О., Умирзоков, А., & Равшанов, З. (2020). Анализ текущего состояния и пути повышения эффективности разработки нефтегазовых месторождений юго-восточной части бухаро-хивинского региона. *Материалы конференций МЦНД*, 8-11.
- [12] Хайитов, О. Г., Каршиев, А. Х., & Хамраев, Б. Ш. (2018). Анализ эффективности бурения горизонтальных скважин на месторождении " южный кемачи". *Горный информационно-*

- аналитический бюллетень (научно-технический журнал)*, (8).
- [13] Агзамов, А. А., Хайитов, О. Г., & Каршиев, А. Х. (2016). О степени влияния темпа отбора жидкости на темп отбора нефти на разных стадиях разработки залежей, представленных карбонатными коллекторами. *Известия высших учебных заведений. Горный журнал*, (4), 36-46.
- [14] Агзамов, А. А., & Хайитов, О. Г. (2016). Оценка степени влияния деформации коллектора на коэффициент продуктивности скважин месторождения Северный Уртабулак. *Горный информационно-аналитический бюллетень (научно-технический журнал)*, (9).
- [15] Хайитов, О. Г., & Агзамова, С. А. (2014). Прогноз конечного коэффициента нефтеизвлечения нефтяных залежей с малыми запасами на основе статистических моделей. *Известия высших учебных заведений. Горный журнал*, (7), 39-42.
- [16] Агзамов, А. А., & Хайитов, О. Г. (2010). Обоснование метода увеличения коэффициента извлечения нефти на основе обработки геологопромысловых данных. *Известия высших учебных заведений. Горный журнал*, (8), 47-51.
- [17] Хайитов, О., Умирзоков, А., & Бекмуродов, А. (2020). О применении методов подсчета запасов газа в месторождении северный гузар. *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 56-59.
- [18] Акрамов, Б., Хайитов, О., & Жазыкбаев, К. (2010). Экспериментальное исследование химического выщелачивания нефти из нефтяных пластов. *Известия высших учебных заведений. Горный журнал*, (4), 25-28.
- [19] Хайитов, О. Г., Акрамов, Б. Ш., & Нуритдинов, Ж. Ф. (2020). Инновационный методы повышения нефтеотдачи пластов. *Евразийский союз ученых*, (1-3), 15-20.
- [20] Акрамов, Б. Ш., Хайитов, О. Г., Нуритдинов, Ж. Ф. У., Гафуров, Ш. О. У., & Джолдасов, Р. Б. У. (2020). Вопросы прогнозирования показателей разработки на месторождении чимион. *Глобус*, (5 (51)).
- [21] Kazakov, A. N., Umirzoqov, A. A., Radjabov Sh, K., & Miltiqov, Z. D. (2020). Assessment of the Stress-Strain State of a Mountain Range. *International Journal of Academic and Applied Research (IJAAAR)*, 4(6), 17-21.
- [22] Nasirov, U. F. Ochilov Sh. A., Umirzoqov AA Theoretical Calculation of the Optimal Distance between Parallel-close Charges in the Explosion of High Ledges. *Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems–JARDCS*, 12, 2251-2257.
- [23] Umirzoqov, A. A. (2020). Karamanov A. N., Radjabov Sh. K. Study of the feasibility of using intermediate buffer temporary warehouses inside the working area of the Muruntau quarry. *International Journal of Engineering and Information Systems (IJEAIS)*, 4(8).
- [24] Sultonovich, M. M., Ogli, I. J. R., Abdurashidovich, U. A., & Sirozhevich, A. T. (2020). Technology Of Modified Sodium-Aluminum Catalysts For Nitrogen Gas Purification Systems. *The American Journal of Applied sciences*, 2(09), 154-163.
- [25] Djurayevich, K. K., Kxudoynazar O'g'li, E. U., Sirozhevich, A. T., & Abdurashidovich, U. A. (2020). Complex Processing Of Lead-Containing Technogenic Waste From Mining And Metallurgical Industries In The Urals. *The American Journal of Engineering and Technology*, 2(09), 102-108.
- [26] Акрамов, Б. Ш., Хайитов, О. Г., Нуритдинов, Ж. Ф. У., Гафуров, Ш. О. У., & Жанабоев, Д. Б. У. (2020). Влияние гидродинамического несовершенства на производительность скважин. *Глобус*, (5 (51)).
- [27] Khayitov, O. G. (2020). Evolution Of Petroleum Stratum Efficiency By-Multi-Factor Regression Analysis. *The American Journal of Engineering and Technology*, 2(08), 79-84.
- [28] Хайитов, О. Г., Джураев, С. Д., Бекмуродов, А. О. У., & Равшанов, З. Я. Ў. (2020). Особенности разработки пластового месторождения фосфоритов. *Глобус*, (5 (51)).
- [29] Агзамова, А. Х., Хайитова, О. Г., & Матниязова, О. П. (2017). Решение некоторых задач разработки газовых месторождений на основе оценки их запасов различными методами. *Узбекский журнал нефти и газа. Т.: НХК «Узбекнефтегаз*, (4), 32-35.
- [30] Хайитов, О. Г., & Агзамова, Х. А. (2011). Техничко-экономическая и экологическая эффективность утилизации попутного нефтяного газа. *Известия высших учебных заведений. Горный журнал*, (1), 38-43.
- [31] Хайитов, О. Г., Очиллов, Ш. А., Кадиров, В. Р., & Бабаев, З. Н. (2020). Механизация горно-транспортных работ, персонал и потребляемые материальные ресурсы. In *Advanced Science* (pp. 46-49).
- [32] Хайитов, О. Г., & Тожимирзаев, Б. Б. (2018). Влияние сейсмического воздействия на деформации приконтурного массива карьера кальмакир. *Рецензент: ЕА Лисица главный врач филиала Федерального бюджетного учреждения здраво-охранения «Центр гигиены и эпидемиологии в Хабаровском крае, в городе Комсомольске-на-Амуре, Комсомольском районе» Редакционная*

- коллегия, 262.
- [33] G'ofurovich, K. O., Abdurashidovich, U. A., Ugli, M. U. F., & Ugli, A. A. X. (2020). Justification Of The Need For Selective Development Of The Phosphorite Reservoir By Horizontal Milling Combines. *The American Journal of Engineering and Technology*, 2(11), 159-165.
- [34] G'ofurovich, K. O., & Abdurashidovich, U. A. (2020). Justification of rational parameters of transshipment points from automobile conveyor to railway transport.
- [35] Петросов, Ю. Э., Хайитов, О. Г., & Петросова, Л. И. (2018). Интенсивное дробление руд на карьерах. Рецензент: ЕА Лисица главный врач филиала Федерального бюджетного учреждения здравоохранения «Центр гигиены и эпидемиологии в Хабаровском крае, в городе Комсомольске-на-Амуре, Комсомольском районе» Редакционная коллегия, 115.
- [36] G'afurovich, K. O. (2020). Current State And Ways To Improve The Efficiency Of Field Development In The South-Eastern Part Of The Bukhara-Khiva Region. *The American Journal of Applied sciences*, 2(09), 194-206.
- [37] G'afurovich, K. O. (2020). Modern State And Methods Of Enhancing The Productivity Of Field Progress In The South-Eastern Part Of Bukhara-Khiva Region. *The American Journal of Social Science and Education Innovations*, 2(09), 423-432.
- [38] G'afurovich, K. O., Abdurashidovich, U. A., & Ogli, B. A. O. (2020). Small Torch Progress In Prospects Gold Mining In Improving Countries. *The American Journal of Interdisciplinary Innovations and Research*, 2(09), 65-72.
- [39] Хайитов, О. Г., Каримов, Ш. В., & Караманов, А. Н. (2019). Применения новых буровзрывных технологий на благо производства. *ББК 1 А28*, 119.
- [40] Хайитов, О. Г., & Абдуназаров, С. (2018). Обоснование возможности оптимальных параметров и технологических схем применения циклично-поточной технологии на карьерах открытой добычи. Рецензент: ЕА Лисица главный врач филиала Федерального бюджетного учреждения здравоохранения «Центр гигиены и эпидемиологии в Хабаровском крае, в городе Комсомольске-на-Амуре, Комсомольском районе» Редакционная коллегия, 118.
-

SECTION XIX. ARCHITECTURE AND ARTS

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.24

АРТ-ПРОСТРАНСТВО ЦИФРОВОГО И ВИРТУАЛЬНОГО ИСКУССТВА

Поляков Олександр Геннадійович
здобувач вищої освіти архітектурного факультету
Харківський національний університет будівництва та архітектури

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

ORCID ID: 0000-0001-6085-4145

Авербах Михайло Якович
канд. арх., доцент кафедри дизайну архітектурного середовища
Харківський національний університет будівництва та архітектури

УКРАЇНА

Актуальність даної роботи пов'язана з постійним розвитком форм і проявів мистецтва, яке дозволяє створювати образи, що допомагають людині і суспільству краще зрозуміти певну частину зовнішнього світу. У контексті стрімкого науково-технічного прогресу, розвитку цифрових технологій, значній зміні соціальних структур і правил всередині суспільства, все більш значущим стає цифрове мистецтво [1]. Однак наскільки доречно розміщення таких об'єктів в музеях і арт-просторах, чи їм необхідно створити особливе обрамлення, відповідне ідейним принципам та технологічним особливостям.

Темою представленої роботи є вивчення особливостей формування арт-просторів для створення середовища, яке відповідає всім соціальним, культурним та технічним вимогам організації експозицій різних стилів сучасного мистецтва, пов'язаних із застосуванням комп'ютерних технологій, систем віртуальної і доповненої реальності, 3D-мепінга та інших. Прикладами таких стилів є напрямки цифрового, віртуального, інтерактивного мистецтва.

З метою більш детального розуміння теми, надамо деякі ключові визначення, такі як арт-простір, цифрове мистецтво та інші. В цілому, цифрове мистецтво можна визначити як художню роботу або практику, яка використовує цифрові технології як невід'ємну частину творчого або презентаційного процесу. Близькими є такі напрямки: електронне, інтерактивне мистецтво, масжурреалізм, постдігіталізм та інші. Однак тут криється певна складність, пов'язана з відносно малим віком даних напрямків в мистецтві, їх незакінченим стильовим відокремленням. Так, на даний момент розділення відбувається швидше за сукупністю ознак, а також індивідуальною манерою автора або творчої групи [2]. Арт-простір, також відомий як креативний, можна розуміти як громадську територію, яка створює можливості для вільного самовираження, творчої діяльності та взаємодії людей, підприємців, що стимулює створення і розвиток різних авторських продуктів освітньої, культурної, наукової спрямованості.

Вивчаючи наведені вище стилі, можна виділити властиві їм основні риси. Так, завдяки використанню комп'ютерної техніки, систем відеоспостереження і

проектування, обчислень в реальному часі можна домогтися високого ступеня інтерактивності. Це в свою чергу призводить до розмиття бар'єрів між зовнішнім і внутрішнім. Також, завдяки спеціальним умовам ізоляваності від зовнішнього світу та значного візуального, сенсорного ефекту цифрового мистецтва, створюється вкрай імерсивне середовище, яке характеризується великим ступенем залучення і взаємодії глядача з твором мистецтва і автором. Наступним важливим фактором є адаптивність, яка викликана комп'ютерно-технічною складовою. Розроблений арсенал інструментів і прийомів дозволяє в стислі терміни коригувати інсталяції, виробляти зміни або доповнювати їх, що допомагає зберігати постійну актуальність виставок, постійно змінюючи внутрішній зміст з оглядкою на зовнішній соціально-культурний контекст [3].

Аналізуючи наведені вище особливості, можна сформулювати вимоги до організації арт-просторів, які підходили б для розміщення виставок цифрового мистецтва. В першу чергу – це створення комплексу приміщень, достатніх за обсягом і кількістю для розвитку сюжету, концепції інсталяції. Також важливим є забезпечення ретельного контролю над внутрішнім кліматом: освітленістю, вологістю, якістю повітря, температурою. Решта критеріїв можна вважати властивими в цілому об'єктам подібної типології, такі як організація потоків руху, транзит відвідувачів, дотримання норм безпеки та інше. На підтвердження викладених вище міркувань, слід розглянути наступний приклад, а саме особливості організації простору і функціонування музею цифрового мистецтва MORI Building DIGITAL ART MUSEUM в Токіо, який розміщує роботи творчої групи teamLab. Розглядаючи плани об'єкта, можна виявити класичну організацію простору з зальним типом планування, з усіма притаманними їй перевагами і недоліками. В цілому, даний приклад підтверджує правдивість наведених раніше концепцій.

Виходячи з вищенаведеного, можна зробити висновок, що через створені на замовлення громадськості образи ідеального світу людина намагається впливати на зовнішній і внутрішній світ, змінюючи його так, щоб він наблизився до ідеалу. Цифрове і інтерактивне мистецтво являє собою діалог між художнім твором і учасником, що передбачає можливість впливати на твір мистецтва всередині його контексту. До безпосередньо арт-простору висувуються вимоги швидше технічного характеру, адже у зв'язку з силою і глибиною впливу таких експозицій простір, в якому все відбувається, відходить на другий план, а досвід взаємодії з ним повністю підпорядковується інсталяції, однак при цьому в разі вдалого рішення цей досвід може бути поліпшений, а також наведені додаткові концептуальні та естетичні особливості.

Список використаних джерел:

- [1] Ерохин, С. В. (2011). Цифровое компьютерное искусство. Алетейя. ISBN 978-5-91419-454-0.
- [2] Grau, Oliver. (2019). Digital Art through the Looking Glass: New strategies for archiving, collecting and preserving in Digital Humanities. Edition Donau-Universität, Krems an der Donau.
- [3] Frank, Popper. (2007). From Technological to Virtual Art (англ.). MIT Press.

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.25

ВПЛИВ ІДЕОЛОГІЧНИХ ТЕЧІЙ ВИЩОЇ ШКОЛИ АРХІТЕКТУРИ І ХУДОЖНЬОГО КОНСТРУЮВАННЯ «БАУХАУС» НА ТЕРЕНАХ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ

Зеленюк Олександр Олександрович
аспірант, кафедра мистецтвознавчої експертизи
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Міщенко Ірина Іванівна
канд. мист., доцент, кафедра мистецтвознавчої експертизи
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

УКРАЇНА

Анотація. *Тема роботи пов'язана з оглядом частини загальної картини розвитку школи Баухаус у контексті поширення її ідей та конструкторських рішень на теренах радянської України. Методологія дослідження полягає в застосуванні компаративного та історико-логічного методів. Наукова новизна роботи полягає в розширенні уявлень про Баухаус, то його впливу на теренах радянської України (м. Запоріжжя, селище №6 або «Соціомісто»). Висновок: архітектурна та містобудівна спадщина конструктивізму в Україні має універсальне значення, адже вона є свідченням розвитку її самостійного варіанту модернізму.*

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Історичний розвиток архітектури та дизайну був і залишається предметом різнобічних науково-мистецтвознавчих студій. Зокрема, відомими вченими досліджувалися: теоретико-методологічні, історичні та гуманітарно-художні засади архітектури та дизайну (О. Голубець, О. Козакевич, Д. Крвавич, В. Овсійчук, М. Мурашко, О. Тарасенко, М. Селівачов, М. Станкевич та ін.), технології художньо-конструкторського формотворення (І. Герасименко, Є. Лазарев та ін.), соціальна й аксіологічна природа архітектурного мистецтва (Г. Мінервін, І. Рижова, В. Чижиков), ретроспектива художньо-промислових шкіл і дизайнерських осередків (С. Мигаль, І. Кодлубай, З. Тканко, П. Татіївський, Р. Шмагало та ін.). І кожен із дослідників в тій чи іншій мірі торкнувся теми становлення і розвитку Баухаусу. Водночас, майже відсутні наукові праці, які б формували цілісний історико-панорамний погляд на поширення ідей Баухаусу на теренах радянської України.

Метою статті є огляд частини загальної картини розвитку школи Баухаус у контексті поширення її ідей та конструкторських рішень на теренах радянської України.

Виклад основного матеріалу.

Історія Баухаусу розпочинається 1919 р., коли В. Гропіус у м. Веймар засновує Вищий навчальний заклад Баухауз, який став художнім закладом нового типу, де основними засадами визнавалися поєднання мистецтва і ремісництва та інтеграція його у виробництво.

Розвиток Баухаусу тісно пов'язаний з політичною історією Веймарської Республіки в Німеччині, адже її започаткували після Листопадової революції

1918 р. та закрили після приходу до влади націонал-соціалістів. Спочатку у 1932 р. школа Баухауз була закрита в Дессау, однак проіснувала ще деякий час як приватна школа в Берліні, де у 1933 р. була закрита остаточно. У подальшому багато поколінь діячів Баухаузу (майстри та учні) поширювали її ідеї по всьому світу, оскільки школа дотримувалася соціал-ліберального та інтернаціоналістичного спрямування в архітектурі та прикладному мистецтві [5].

В. Гропіус, вважаючи, що головним завданням Баухаузу є об'єднання різноманітних галузей художньої діяльності, за ради створення цілісного та гармонійного предметного середовища створення єдиного й гармонійного предметного середовища. «Кінцевою, хоча й далекою, метою Баухаузу є витвір єдиного мистецтва – великий будинок, де не буде меж між мистецтвом монументальним і декоративним», – так були задекларовані цілі школи у Програмі Баухаузу [8].

Будинки Баухаус В. Гропіус пропонував будувати так, щоб вони відповідали своїм функціям і призначенню. Простір – мав бути прозорим, повітряним, сяючим. Житло – масовим, типовим, у якому високі стандарти життя були б доступними всім верствам населення. Дизайн – інтуїтивний, без дотримання кононів, експериментування з кольором, формою й матеріалами. Основними елементами Баухаузу виступали три базових кольори: жовтий, червоний і синій, а також базові геометричні фігури: коло, квадрат, трикутник [1].

Взаємодія між Баухаузом та радянською архітектурою активізувалася після Першої світової війни. Представники Баухаузу неодноразово ставали учасниками радянських виставок 1920– 930-их рр. Серед них: «Перша загальна німецька художня виставка в Радянському Союзі» (1924–1925 рр.), «Революційне мистецтво Заходу» (1926 р.), «Перша виставка сучасної архітектури» (1927 р.), «Баухаус Дессау. Період керівництва Г. Майера» (1931–1932 р.), «Виставка сучасної німецької архітектури» (1932 р.). Цей список виставок засвідчує інтерес керівництва СРСР до стилістики Баухаузу [4].

У травні 1926 р. відбувся Перший Всесоюзний з'їзд з питань цивільного та інженерного будівництва, на якому радянський архітектор, та теоретик, один із лідерів стилю «конструктивізм» М. Гінзбург виступив з доповіддю на тему «Новітні течії в області архітектури у нас та за кордоном», а в журналі «Сучасна Архітектура» була опублікована його стаття «Міжнародний фронт сучасної архітектури». У тому ж виданні міститься стаття про зустріч німецьких архітектори, представники стилю «нового будівництва» Б. Таут та Е. Мендельсон з радянськими архітекторами, представниками стилю «конструктивізм» М. Гінзбургом, Д. Аркіним та О. Ганом у Всесоюзному товаристві культурних зв'язків із закордоном (ВОКС). Спільно вони детально обговорили створення «Міжнародного фронту сучасної архітектури». Першим кроком у цьому напрямку стало налагодження офіційних контактів між Вищими художньо-технічними майстернями в Москві (ВХУТЕМАС) та школою Баухаузу, а в подальшому відбувався обмін досвідом між студентами закладів [7].

1928 рік став був кульмінацією посилення емпатії між радянським конструктивізмом та міжнародним рухом Нового будівництва, серед яких також школа Баухаус на чолі з В. Гропіусом та Г. Майером. Іншим свідоцтвом цього стало отримання Ле Корбюзьє замовлення на будівництво Будинку Центросоюзу в Москві, а далі – укладання В. Весніним річного договору, основними завданнями якого було: «Проектування основних споруд Дніпробуду, окрім греблі і шлюзу, проектування селищ з їхнім благоустроєм і проектування мостового переходу» [5].

10 жовтня 1932 р. на території України було відкрито найбільшу в Європі гідроелектростанцію – ДніпроГЕС. Її будівництво та супутнє створення великої промислової зони зробили вагомий вклад у розвиток міста Запоріжжя, а в українській радянській архітектурі було запроваджено новітні тенденції від школи Баухауз (селище № 6 або «Соцмісто») [3].

Функціональне, раціонально-організоване та доступне – таким мало постати соціалістичне місто Велике Запоріжжя за задумом В. Весніна. Проект був спрямований на масовість розселення. Декларована раціональність відповідала принципу соціальної схематизації конструктивістів. [2].

До будівництва Селища № 6 або «Соцміста» на лівому березі Дніпробуду В. Веснін, головний архітектор НКВП Радянського союзу, залучив творчу молодь, яка в умовах реального виробництва отримала поштовх до подальшого професійного зростання. Архітектор, член президії Спілки архітекторів М. Коллі спроектував фізкультурно-спортивний комплекс для робітничого селища. Член творчої організації конструктивістів ОСА, Г. Орлов був співавтором будинку-блоку, який знаходився у II-ому кварталі. Радянський архітектор, представник конструктивізму, О. Яфа проектувала гуртожитки готельного типу, один з яких вигідно вирізнявся стінами із рожевого туфу. Останнє недвозначно нагадувало про єдність художнього задуму Дніпровської ГЕС і прилеглого селища. Сам В. Веснін зосередив увагу на темі проектування. Він добре усвідомлював, що через опанування стандартизації лежить шлях до майбутнього розселення працівників металургійного комбінату, який зводився у рамках Дніпробуду [2].

Селище № 6, власне, розпочиналося з VIII житлового кварталу, спроектованого В. Весніним. Реалізовані у серпні 1929 р. перші будинки розкрили подальший характер будівництва як типового. Основні завдання були пов'язані із планувальним рішенням одного, ізольованого кварталу, основна увага була приділена до організації його внутрішнього простору. Житлові будинки розміщувалися в оригінальному середовищі ансамблевої забудови. Їх лаконічне рішення компенсувалося варіюванням об'ємів, введенням балконних і вітринних конструкцій.

Створені під керівництвом Віктор Весніна проекти житлових будинків були розраховані на поквартирно-сімейне заселення. Поява такого типу масового житла, як невелика квартира з окремою кухнею і санвузлом, істотно скоригувала уявлення колишніх селян про прийнятні стандарти міського життя. Яскравий контраст із розташованою в окрузі барачною забудовою тільки посилював позитивне враження від капітальних будівель Селища №6 [2].

Розвиток архітектурно-художнього образу селища мав свою логіку. На початковому етапі будівництва (1929-1932 рр.) пластична виразність окремих об'єктів залежала від їх функціонального призначення. Найбільш упізнаваними об'єктами селища при Дніпровській ГЕС стали їдальня будинку-комуни, гуртожитки II кварталу та поліклініка амбулаторного містечка в VI кварталі [2].

Інтегральна роль архітектурного модернізму концентровано і наочно відобразилася в організації будівництва Селища № 6. Прийнятий на початковому етапі поточно-ланковий метод цегляної кладки дуже швидко вичерпав себе. Висока ціна будівельних матеріалів і великі трудовитрати не відповідали економічним вимогам до масового будівництва. В 1931 р. постало питання індустріалізації будівництва, його здешевлення за рахунок серійного виробництва стінового матеріалу і запровадження нових збірно-монтажних технологій. Вже у наступному році на Дніпробуді розгорнулося великоблочне будівництво зі шлакобетону. Фактично Південна Україна долучилася до

передових європейських методів будівництва, та ідей Баухаузу теоретичні сили якого часто зводяться до гасла «функціоналізм». На жаль, міжвідомче суперництво та ідеократичний перелам в радянському містобудуванні не дозволили бригаді В. Весніна повністю реалізувати свій проект. Загальне кураторство над проектом «Велике Запоріжжя» перейняли республіканські органи УРСР, а практика будівництва нових міст після 1932 р. втратила соціальне забарвлення [2].

На жаль, міжвідомче суперництво та перелам в радянському містобудуванні не дозволили бригаді В. Весніна реалізувати проект в повну силу. Загальне кураторство над проектом «Велике Запоріжжя» перехопили республіканські органи УРСР [3]. Проте архітектурно-виробничі завдання, які вирішувалися в ході Дніпробуду, дали хоч і обмежений, але зразковий приклад містобудування епохи міжвоєнного модернізму.

Висновки. Баухауз, який виник у 20-их рр. ХХ ст., можна назвати школою простоти і функціональності, а головним завданням закладу стало об'єднання різноманітних галузей творчої діяльності, використання різних технік і станкового мистецтва для створення єдиного й гармонійного предметного середовища. І значимий слід Баухауз залишив не лише у Німеччині, але й на теренах Радянської України. Тому архітектурна та містобудівна спадщина конструктивізму у Запоріжжі (Селище № 6 або «Соцмісто») має універсальне значення, адже вона є свідченням розвитку самостійного варіанту українського модернізму.

Список використаних джерел:

- [1] Красильникова, Г. (2003). Вернемся к Баухаузу. *Архитектура. Строительство. Дизайн*, (37), 8–9.
- [2] Кравчук, П. Образи Нового міста. *Універсальність явищ запорізького модернізму і школи Баухаус. Проблеми збереження модерністської спадщини: матеріали до міжнародної науково-практичної конференції* (с. 17). 2017, Запоріжжя.
- [3] Мьоссінгер, В. Баухаус-Запоріжжя: «Нове будівництво» в Україні та Німеччині. *Універсальність явищ запорізького модернізму і школи Баухаус. Проблеми збереження модерністської спадщини: матеріали до міжнародної науково-практичної конференції* (с. 11-13). 2017, Запоріжжя.
- [4] Тягур, В.М. (2015). Поширення ідей Баухаузу та їх вплив на розвиток світової дизайн-освіти. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, (35), 63-67.
- [5] Флієрп, Т. Баухаус та конструктивізм. *Універсальність явищ запорізького модернізму і школи Баухаус. Проблеми збереження модерністської спадщини: матеріали до міжнародної науково-практичної конференції* (с. 5-9). 2017, Запоріжжя.
- [6] Эфрусси, Т.А (2012). Баухауз на выставках в СССР. 1924-1932 гг. *Актуальные проблемы теории и истории искусства: сборник научных статей* (2), 472-477.
- [7] Шукурова, А.Н. (1990) Архитектура Запада и мир искусства 20-го века. Москва: Советский художник.
- [8] Гропиус, В. (1971). Границы архитектуры. Москва: Искусство.

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.26

ВПЛИВ ФУТУРИСТИЧНОЇ АРХІТЕКТУРИ В КІНО НА РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ АРХІТЕКТУРИ

Терещенко Євген Вікторович

здобувач вищої освіти архітектурного факультету
Харківський національний університет будівництва та архітектури

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

ORCID ID: 0000-0003-0815-0305

Корнілова Людмила Вікторівна

Старший викладач кафедри дизайну архітектурного середовища
Харківський національний університет будівництва та архітектури

УКРАЇНА

На фоні стрімкого зростання населення урбанізованих районів землі, вичерпання ресурсів та екологічних проблем – місто, з його архітектурою, сприймається справжньою коліскою життя, що реалізує найсміливіші урбаністичні ідеї та рішення. Відповідь на питання «як будуть виглядати міста майбутнього, чи стануть вони нагромадженням багатокілометрових хмарочосів чи підуть під землю» шукають сотні архітекторів, вчених та футурологів [1]. Сьогодні стати віртуальним архітектором має можливість майже кожний: копії реальних та вигаданих міст зводять у різноманітних містобудівних симуляторах, що пропонують зводити гіпертрофовані версії сучасних мегаполісів навіть на Місяці, а дизайнери малюють концепти поселень, що зневажають всі сучасні досягнення в галузі будівництва та транспортної логістики. Архітектура – мистецтво, що сприймають візуально, а найсильніше візуальне враження залишає по собі кіно. В кінематографі складно знайти фільми без архітектури, вони немислимі без архітектурного середовища, чи то фантастика, казка або просто історична драма. І хоч у фантастичних фільмах архітектори та сценографи виявляють неабияку винахідливість, їх архітектура залишається, переважно, візіонерською та декоративною. Створення абсолютно нового світу потребує тотального переусвідомлення та перегляду основ архітектурних форм. Кінематограф, шляхом дослідження та аналізу розвитку та стану суспільства, шляхом розгляду найбільш загострених проблем перенаселення, нестачі ресурсів та екологічного стану навколишнього середовища, а також за допомоги уяви режисера та сценаристів, дає змогу зазирнути у майбутнє та спрогнозувати вигляд міста та архітектури майбутнього.

На відміну від реальності, архітектура в кіно допомагає сценаристу та режисеру створити потрібну атмосферу [2]. Звісно, в більшості випадків архітектура виступає тільки в ролі фону, декорації до основної дії, але в деяких стрічках вона набуває стану єдиного акценту, народжуючи неповторні образи та надихаючи архітекторів на дивовижні проекти. Місто майбутнього завжди було популярною темою для експериментів у науково-фантастичних фільмах, що доводило їх до граничних меж як концептуально, так і з точки зору того, як зображується міський простір. Таким чином, науково-фантастичні фільми надають інформацію про соціальний розвиток ХХ-ХХІ століття та виявляють зміну уявлень, особливо про міста.

Висновки. Безсумнівно, футуристична архітектура продовжує розвиватися і впливати на зовнішній вигляд сучасних міст, формуючи свої підстилі та напрямки, на прикладі того ж кінематографу. Архітектура в кіно не тільки вчить проектувати міста майбутнього, або допомагає орієнтуватися в сюжеті демонструє персонажів у контексті, вона ще й створює потужний візуальний ефект — такий, який потім мільйони мріють оцінити в живу.

Список використаних джерел:

- [1] Як виглядатимуть міста майбутнього? Вилучено з <https://habr.com/ru/company/mailru/blog/396105/>
- [2] Архітектура в кіно: Інтернет журнал Arzamas. Курс №12 архітектура як засіб комунікації. Вилучено з <https://arzamas.academy/materials/518>

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.27

ДЖЕРЕЛА ЗМІСТІВ ТЕАТРАЛЬНОГО КОСТЮМУ АВАНГАРДНИХ ВИСТАВ: ЗА ОБРАЗАМИ КОСТЮМІВ БАЛЕТУ «ПАРАД» (1917 Р.)

ORCID ID: 0000-0002-9804-9659

Несен Ірина Іванівна

докторант, кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтва

УКРАЇНА

На початку ХХ ст. явища авангарду з живопису проникають у театральні практики. Їх приносять художники, які долучаються до нових течій і напрямів. Авангардне мистецтво, яке не сприймало жодних канонів, розвиваючись на засадах суб'єктивних образів і суджень, значною мірою відкинуло здобутки реалізму і розпочало пошуки нових візуальних образів у театральних практиках. Останні відбувались у напрямі відмови від естетства, елітарності, класичності усіх складових театральної вистави. Нестандартність у підходах до творення авангардних вистав сформувало в суспільстві відчуття еkleктичності художньої свідомості нового мистецтва. Тому узагальнення фактів про театральний костюм авангардних вистав доцільно проводити після того, як буде сформована відповідна дослідна база таких проектів, здійснено аналіз кожного з них окремо.

Авангардній виставі як концепту була притаманна спонтанність у вирішенні її оформлення й костюму. Водночас не слід думати, що для мистців цього напрямку творчий процес над проектом був позбавлений будь-яких принципів. Адже сценічний костюм у процесі розвитку театрального мистецтва сформував не лише традиційні підходи свого творення, а й філософію суті.

Французький філософ Ролан Барт, досліджуючи театр, виділив як категорію «мораль театрального костюму», наголосивши, що для створення костюму для вистави, художник має відмовитись від площинних законів живопису, але підпорядкувати своє творення суті п'єси і створити стрій як новий простір для людських тіл [2]. У цьому контексті зміст костюму у його візуальному образі (формотворення, колорит, деталі) робить костюм семіотичним знаком, наділяючи його різними кодами. Такі коди в історії театрального вбрання Р. Барт виділяє в різні історичні епохи:

«Потужні народні громадянські театри завжди користувались ясным костюмним кодом, постійно звертались до того, що можна назвати політикою знаку: нагадаю лише, що у греків маска й колір одягань зразу попереджали про соціальний стан і почуття персонажів; що на середньовічній паперті і на елизаветинській сцені символічні кольори костюмів слугували до деякої міри знаками для розмежування положення акторів; нарешті в комедії дель арте кожен психологічний тип мав власне умовне вбрання» [2].

Для послідовного дослідження змістів й формотворення театрального костюму авангардної вистави ми обрали костюм невеликої одноактної балетної вистави Еріка Саті «Парад», створеної у 1916–1917 рр. за сценарієм й ініціативою Жана Кокто у контексті становлення «Російських сезонів» С. Дягілева. Їх творцем став Пабло Пікассо. До цього часу балет «Парад»

аналізувався лише окремими дослідниками у контексті проблеми його синтезу мистецтв або історичних обставин творення вистави [1; 3]. Нас же цікавить художня стилістика театрального костюму балету як втілення певних культурних архетипів і їх перевтілення. Для досягнення цієї мети маємо здійснити формальний аналіз костюмів до вистави, їх класифікацію й відстежити семіотичні контексти.

Як одноактний твір «Парад», у своєму задумі, не мав масових сцен і складної композиції дії. Звідси мала кількість персонажів і, відповідно, костюмів. За технікою формотворення і матеріалами вони діляться на групи:

- 1) об'ємні конструкції на каркасі (розпорядники француз, американець);
- 2) опудало (кінь)
- 3) типові сценічні костюми (китаєць, трюкачі);
- 4) буденний костюм (американська дівчинка);

В конструкціях першої групи відчувається прагнення Пікассо до роботи в колажі, одному з провідних й улюблених прийомів авангардистів. У ньому, поєднавши дерево, метал, картон і тканину, він створив неповторні постаті двох велетенських менеджерів. Вони стали рухомими театральними домінантами, виконуючи одночасно роль акторів і лаштунків, створюючи контраст з іншими персонажами. Менеджери уособлювали театральних закликів – француза-франта з вусами і люлькою в руках, вбраного в об'єм, зібраний із фрагментів, що нагадує англійський фрак й американця з трубою в руках і хмарочосами на спині. Костюм американця виконаний з фрагментів різних відтінків синього й блакитного, на грудях має елементи, що зображують вентиля труби, розташовані у два ряди, і напис PARAD. Обидва персонажі втілюють ідею образів механістичного світу, можливо європейського й американського континентів. Їх розміри засвідчують, що вони являють собою головні символи тогочасного промислового буржуазного суспільства.

Інші персонажі мали м'які костюми виконані з легких тканин. У цій групі бачимо китаєць-фокусника. Його вбрання узагальнює й стилізує в силуеті й декорі найвиразніші елементи китайського національного костюму – куртка на косій застібці, декоративні елементи створені на ній спереду аплікацією як національні символи (спіраль-дракон і радіальні смуги – східне сонце), шаровари і довга коса, яка спускається нижче пояса з-під строкатої з клаптиків шапочки-корони зі жмутом клинів на денці. Пара акробатів вбрана у білі з блакитним малюнком трико. Окрім описаних образів, у дію були введено опудало коня, створеного за народною традицією з пари людей, вбраних у спеціально пошиту з тканини форму тулуба з ногами. Кінь має жорстку розмальовану голову. Семантично він вочевидь має у собі різні коди.

За жанром балет являє собою тип «театр у театрі». Лаштунки тут вирішені пласкою жорсткою кулісою-панеллю з асиметрично скомпонованих архітектурних фрагментів, з отвором по центру, завішеним тонкою драперією. Про те, що перегородка є театальною стіною свідчить скошена ліра над дверним пройомом. На відеозаписі нещодавно реконструйованого балету бачимо завісу, де зображене життя акторів цирку, їх побут [4]. Первинно Кокто планував не двошарову, а ще складнішу тришарову структуру сценографії, з добре пропрацьованим буденним й святковим планами.

Персонажі з'являються на сцені по черзі. Тому балет «Парад» складається з низки сцен, що скидались на циркові мізансцени, рольові ігри. Для розуміння його загального змісту, на наш погляд, важливою є послідовність появ

персонажів і їх танок. Француз з'являється першим. За ним виходить китаєць, далі американець. Наступною виступає американська дівчинка. Її танець засвідчує цілковиту розкутість американської натури, а костюм відповідає молодіжній моді тогочасної епохи. Кінь, що з'являється на сцені за нею, дивує своїм гармонійним і злагодженим танком. Останнім окремим виходом виступає пара циркачів-акробатів. Дія завершується зустріччю на кону усіх учасників балету, які своїми танцями створюють композиційну мішанину рухів і колірних поєднань.

Як і давні театральні видовища, «Парад» дивував і розважав своєю наповненістю. Своєю скандальною сутністю він спочатку відштовхнув від себе суспільство, але у подальшому, привабив його, пропонуючи насолодитись абсурдністю, знайти нову естетику в несерйозності. Балет «Парад» перетворив класичний жанр на рухомі картини з відтінком бурлеску. П. Пікассо, можливо, першим із представників модернізму застосував у театральному дійстві візуальний колаж завдяки живим кубістичним скульптурам, у які перетворив акторів. У цьому проекті Пікассо втілює динамічні й сценографічні можливості кубізму. Естетика кубізму тут помножена на елементи реалізму.

Застосування поліхромних розписів, виконаних фрагментами або барвистими крапками, рисками, лініями, додали об'ємам колористичних акцентів і підкреслили пластику образів, поділ форми на грані, як це вже певний час було притаманно живопису французьких кубістів. У костюмах «Параду» П. Пікассо знічев'я відтіснив творців сценарію, зосередивши увагу творчого колективу балету на своїх конструкціях, доводячи беззастережність засад нової кубістичної манери, вибудовуючи нову ієрархію символів. Саме концепція стилістики театральних строїв мистця завадила втіленню задумів Кокто поєднати дві вистави – інтер'єрну й вуличну, професійну й аматорську.

Тепер перейдемо до аналізу семіотичних кодів костюмів для «Параду». Для з'ясування цих художніх і сутнісних змістів театального костюму у конкретній авангардній виставі, ми вдамось до ширшого кола прикладів, які знаходяться за межами театральних практик. Щоб окреслити напрями руху Пікассо у творчому пошуку образів, згадаємо його естетичні уподобання культурних явищ минулих періодів. До них віднесемо італійську комедію дель арте і культуру народного карнавалу у різних народів. Ці театральні явища довгими роками вабили до себе увагу художника. І вочевидь саме вони дали поштовх до створення атмосфери театральних строїв «Параду».

Іншим захопленням мистця стали пам'ятки первісного живопису, які у цей час відкривали археологи або випадкові люди на палеолітичних стоянках. Пікассо захопили зображення тварин зі Альтаміри. Тому примітивізм як новий творчий метод дав поштовх формуванню нової образної мови художника. Усі ці чинники спонукали Пікассо до експериментів у галузі театральних видовищ і засвідчили у його свідомості розкол одвічного тріумвірату сценарист – режисер – художник.

Відтак, аналізуючи костюми балету «Парад» ми спостерігаємо контамінацію кількох векторів – авангардного, карнавального й архаїчного, пов'язаного з етнічними традиціями народів світу. В них виділимо групу костюмів для ритуалів. Умовно назвемо їх «костюмами для гри» або «акціональними костюмами». Вони втілюють у своєму формотворенні найдавніші традиції, які з погляду їх архітектоніки були пов'язані з тотемізмом і темою вшанування предків. У системі народних календарних свят останні з'являлися в моменти

сезонних переходів або родинних подій і виконували різні ритуали. Архаїчні й традиційні костюми виготовляли зі шкір, різних рослин, побутових предметів. У комплекс цих строїв обов'язково входили маски різних тварин або химерних монстрів, здійснювалось мащення обличчя сажею або соками рослин. Так у комплексі життя формувалась етнічна демонологія. Етнічні ритуальні костюми мали більш жорсткі регламентування у галузі формотворення, ніж пізніші театральні атрибути. На цих традиціях впродовж багатьох століть формувалась культура маскараду. Віра в те, що без появи персоніфікованих рослин або тварин не відбуватиметься плин часу і життя – без Марени не прийде весна (чехи) без наряджання й водіння Куста, не відбудеться літо (українсько-білоруське Полісся), без Крампуса (Австрія) не прийде Різдво забезпечили багатьом традиційним персонажам тривале життя.

Зауважимо, що структура етнічного ритуального «костюму для гри» вкрай лаконічна і складається з трьох груп – основний одяг, маска і ритуальні атрибути-маркери. Основні форми створюються з фрагментів різних матеріалів (хутро, шкіра, солома, папір, стрічки, тканина) без кроїння і зшивання способом кріплень і обгортань. Частиною образу був архаїчний грим. Названі характеристики роблять цей тип костюму універсальним, таким, що легко транслюється у візуальні мистецтва модернізму, зокрема в кубізм.

Тому не дивно, що означені прийоми вабили до себе мистців авангарду. У театральних пошуках авангардистів, що відзначалися синтетизмом у підходах, також спостерігаємо використання «костюму для гри» у стилізованих модифікаціях. У розвитку мистецтва авангарду «костюм для гри» формує цілком новий вектор, у якому найважливішими категоріями стануть «театр художника» і «перформанс», не пов'язані з виконанням тексту. Театральний костюм в авангардній виставі мав власний новий зміст, підпорядкований новій формі, яка насамперед мала своє конструктивне начало.

Водночас ідея змісту театральної вистави розвивалась навколо декадентської концепції відчуженості митця і публіки. Він став частиною моделі візуального театру, яку на початку ХХ ст., насамперед, розвивали італійські конструктивісти і футуристи (Фортунато Делпери, Джакомо Бала, Енріко Фрамполіні). Футуристичний театр, перш за все, був резонансом. Театральне приміщення призначалося для виголошення маніфестів. Дж. Балла, обстоюючи концепцію театру без акторів або театру художника, створив театральну виставу, у якій єдиною акцією стала гра сорока дев'яти прожекторів як тривимірної декорації й акторів. Такі пошуки на початку ХХ ст. відбувались одночасно, різноспрямовано, нестандартно.

Висновки. У пошуку нової образності театральних костюмів для балету «Парад», Пікассо засобами кубізму синтезував низку різних підходів і технічних прийомів. Його строї не мали жодного класичного естетизму, але конструктивність і декоративність. Мистець продемонстрував можливість застосування у формотворенні сценічного одягу матеріалів з новими технічними характеристиками і жорсткістю. Поєднання в одній виставі жорстких каркасів, пап'є-маше і м'яких форм. По суті він створив нову архітектонічну шкалу театрального одягу.

Декораційне начало в авангардних сценічних проектах набуло особливої важливості. Формотворення декорацій і костюмів тут пішло у напрямку стилістичного з'єднання, а часом повного злиття. Це стає можливим через зближення технік і прийомів виготовлення лаштунків і костюмів. Образ

персонажів-декорацій став для авангардного театру революційним. Цей прийом пережив десятиліття і перейшов у театральні практики другої половини ХХ ст., а далі – у сценографічні прийоми початку ХХІ ст. Костюми П. Пікассо до «Параду» увійшли в колекцію Музею Вікторії й Альберта (Лондон, В. Британія) як яскравий зразок театального мистецтва нового типу. У 2017 р. на знак столітнього ювілею тут відбулась виставка, де вони були експоновані.

Список використаних джерел:

- [1] Ариас-Вихиль, М.А. (2012) Парижское открытие С. Дягилева: «отец авангарда» Эрик Сати и балет-коллаж «Парад». *Артикульт*. № 4. 1–16.
- [2] Барт, Р. (2014) *Работы о театре*. М. : ООО Ад Маргинем Пресс.
- [3] Рыбальченко, А.Н. (2009) Балеты «Парад» и «Голубой экспресс» в свете эволюции жанра в 20 – 40х гг. ХХ века. *Вестник Академии Русского балета им. А.Я. Вагановой*. СПб. 378–379.
- [4] Ballet "Parade" (1917). Вилучено з https://www.youtube.com/watch?v=YejpJ4kMH_0

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.28

ДОСЛІДЖЕННЯ ХУДОЖНЬО-КОНСТРУКТИВНИХ РІШЕНЬ ЖІНОЧИХ СУКОНЬ У КОКТЕЙЛЬНОМУ СТИЛІ

Зименко Ірина Олегівна

здобувач вищої освіти факультету дизайну
Київський національний університет технологій і дизайну

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

ORCID ID: 0000-0003-0449-4768

Струмінська Тетяна Володимирівна

канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри ергономіки і дизайну
Київський національний університет технологій і дизайну

УКРАЇНА

Анотація. *Описано основні види сучасного дрес-коду в жіночому одязі, систематизовано художньо-конструктивні рішення дрес-коду «Cocktail», виокремлено основні принципи створення одягу у коктейльному стилі. Надано результати дизайн-проекування колекції жіночих суконь у коктейльному стилі з високими естетичними характеристиками, яка відповідає сучасним тенденціям моди.*

У наші часи все більше популяризується таке поняття як дрес-код – збір правил, який стосується одягу і зовнішнього вигляду людини у корпоративному і світському середовищі і виражає її належність до певного кола чи товариства [1]. Дрес-код стосується відвідування урочистих, офіційних, святкових і світських заходів, які мають певні вимоги до стилю гостей. До них відносяться випускні (так само перші і останні «дзвінки») в навчальних закладах, весілля, корпоративні вечірки, світські заходи, прийоми тощо. Дрес-код регулює те, як необхідно одягатись в тій чи іншій ситуації. Більшість правил склалися протягом десятиріч, а деякі залишаються незмінними у всі часи існування.

На сьогоднішній день загальними є три основні типи костюмів: формальні, ділові та неформальні [2]. Більш деталізованими вважаються шість типів дрес-коду, а саме White Tie (довга вечірня сукня з відкритими плечима і без зайвих деталей з обов'язковим доповнення є ювелірні прикраси з діамантами, аксесуари – мінадьер або твердий клатч, довгі рукавички); Black Tie (довга вечірня сукня, можливо прикрашена мереживом, кристалами або вишивкою, не яскравих тонів, прикраси можуть бути без каменів, обмежившись лише виробами з дорогоцінних металів); Creative Black Tie (сукні повністю з мережива і вишивки, сукні з принтами або сукні-смокінги, також костюми або комбінезони, аксесуари: яскраві туфлі, незвичайні клатчі або фантазійні прикраси); Cocktail (сукня середньої довжини або трохи вище колін, кольори можуть бути як темні, так і яскраві або пастельні, дозволяється біжутерія, аксесуари – великі годинники, біжутерія і навіть незвичайні туфлі); Business Formal (не лише ділові костюми з брюками або спідницею, також сукні середньої довжини, прилягаючого силуету, аксесуари – дорога сумка з мінімумом деталей або папка для документів, туфлі-човники з середніми підборами, сережки або брошка);

Casual / Informal (можна надягати що душа забажає - в розумних межах, бажано без плям, дірок і слідів зносу).

Найбільш поширеним дрес-кодом є Cocktail Attire (коктейль). Коктейльна вечірка передбачає елегантно-стриманий стиль одягу, який одягають на коктейльні заходи, а також на презентаціях, відкриттях, виставках, весіллях, корпоративних вечірках, на сімейних урочистостях з великою кількістю запрошених. Жіночі коктейльні сукні набули популярності під час «сухого закону», що панував в США в 20-х роках ХХ століття. Вечірки, інші заходи подібного формату тоді починалися досить рано і жінки не бажали витратити дорогоцінний час на те, щоб відправлятися додому і змінювати наряд. За цими мотивами в 1926 році Коко Шанель представила «маленьку чорну сукню». Для золотої молоді (назви для їх позначення існували: Café society, the "Beautiful People" і "Bright Young Things") воно стало стандартом. У 40-х роках, коли сукня існувала майже 20 років, Крістіан Діор дав їй назву "коктейльне" [3].

Враховуючи сучасні тенденції можна виділити сім основних трендів суконь в коктейльному стилі: 1. коктейльна сукня асиметричного покрою (на одне плече або з одним рукавом); 2. сукня-жакет; 3. сукня-бюстье або корсет; 4. сукня з мережива (об'ємного 3D мережива та комбінації з контрастним нижнім шаром сукні); 5. сукня футляр; 6. сукня з бахромою (бахрома з ниток, пір'я або бісеру); 7. сукня в ретро стилі. В колористиці дизайнери пропонують враховувати сезонність при проектуванні коктейльних суконь. Так, осінь-зима – це насичені темні кольори: бордо, чорний, темно синій, смарагдовий, червоний; весна-літо – більш яскраві: білий, ніжно рожевий, голубий та інші. Художньо-конструктивними рішеннями сучасних суконь є прилеглі однотонні сукні, або сукні з розширеними спідницями з різноманітним оздобленням: розшиті бісером, паєтками та коштовним камінням; перевага надається тканинам з ефектом металік, з люрексом, сітчастим тканинам, трикотажу, оксамиту. Основними візуальними ефектами є прозорість та ефект оголеного тіла, а також сукні складного покрою (рис.1).

Рис.1. Тенденції коктейльних суконь в колекціях: а - Saint Laurent, A/W 2019/2020; б - Oscar de la Renta, S/S 2020; в - David Koma, S/S2019; г Balmain S/S 2019

Використання сучасних технологій і тканин дозволять виконувати неповторне декорування будь-якого одягу, також поєднуючи різноманітні матеріали для декору.

Декоративні елементи в костюмі - це художня система, сукупність оздоблюючих елементів, які не мають практичного значення, але при цьому надають йому художню цінність. Декоративні елементи в одязі не є обов'язковими.

За тисячоліття розвитку костюма людство винайшло безліч прийомів декорування. Найпопулярнішими з них є фарбування, набійка (друкування малюнка на тканину), різні техніки розпису тканини (батик), художнє ткацтво, вишивка, аплікація, печворк (складання декоративного полотна з різних клаптиків тканини), тиснення шкіри, плетіння та інше [4].

При моделюванні костюма (одяг та аксесуари) використовують два види декорування: декорування основного матеріалу і оздоблюючі елементи. Елементи, складові декор за характером візерунка, можуть бути: безпідставні (абстрактні), геометричні (смуги, клітка і ін.), стилізовані рослинного і тваринного світу, предметні і сюжетно - тематичні [5].

За аналізом колекцій сезону осінь зима 2020/2021 визначено, що набула популярності вишивка з використанням найрізноманітніших матеріалів, а саме бісер, паєтки, стрази, дорогоцінне каміння.

Фешн-ринок складається з дизайнерських брендів і брендів масового ринку, що розрізняються за ціною, стилю і статусу споживачів, які купують цей продукт. За найпростішою класифікацією існує одяг класу luxury (люкс), premium (високий), middle-up (вище середнього), middle (середній) і mass-market (нижче середнього) [6].

Між мас-маркетом і люксом - великий список марок, серед яких в останні роки виділився клас «новий люкс» (new luxury). На українському ринку це такі бренди як COS, Bevza, IRO, Follow by Anns, VOVK.

Марка «нового люкса» відноситься до середнього цінового сегменту, пропонує гарний дизайн та якість виробу. Саме до цього сегменту можна віднести сукні в коктейльному стилі за аналізом стилю та характеристик: крою, декорування.

Переглянувши колекції сезону осінь-зима 2020/2021 визначеного сегменту, можна виділити основні види тканин, які використовують сучасні бренди, а також матеріали для декорування та зони їх розташування.

Таблиця 1

Художньо-конструктивні рішення у сучасних колекціях коктейльних суконь

Параметри	Опис	Фото
Дизайнер	David Koma A/I 2020.21	
Матеріал	Сітка, лак, костюмні тканини	
Матеріал для декорування	Паєтки, стрази, каміння	
Зона розташування оздоблення	Зона декольте, центральна частина переду, рукава, низ виробу, виріб повністю розшитий	

Продовження табл. 1

Параметри	Опис	Фото
Дизайнер	FROLOV 2020	
Матеріал	Шовк, шифон, сітка, костюмні тканини, мереживо	
Матеріал для оздоблення	Стрази, бісер	
Зона розташування оздоблення	Центральна частина виробу, зона декольте, рукава, низ виробу	
Дизайнер	BEVZA весна-літо 2021	
Матеріал	Оксамит, шовк, трикотажне полотно	
Матеріал для оздоблення	Вишивка нитками, буфи, стрічки, перли ,	
Зона розташування оздоблення	Декольте, по лінії талії,	
Дизайнер	Vivetta P/E 2020	
Матеріал	Штучна шкіра, мереживо, жаккард, шовк, трикотаж	
Матеріал для оздоблення	Нашивки, мереживо, вишивка гладдю(рослинний орнамент), аплікації, буфи, пір'я	
Зона розташування оздоблення	Комір, бокова частина переду, низ рукав, низ виробу,	

В рамках дослідження було спроектовано та розроблено дизайн-проект колекції жіночих суконь у коктейльному стилі зі застосуванням характерних рис стилю з урахуванням модних тенденції та використанням в якості декоративного оздоблення вишивки тон в тон до основного матеріалу (рис. 2).

Рис. 2. Авторські ескізи колекції суконь в коктейльному стилі

Висновки

Проведення аналізу поширених типів дрес-коду в жіночому одязі та дослідження сучасних тенденцій коктейльних жіночих суконь, дало змогу зробити висновок, що сукні в коктейльному стилі є актуальними і залишаються одними із провідних стилів вже багато років. Для дизайн-проекування сучасної колекції жіночих суконь, з високими естетичними характеристиками, було застосовано характерні художньо-конструктивні рішення коктейльного стилю із поєднанням сучасних матеріалів, декоративних рішень та технологій.

Список використаних джерел:

- [1] Кротова, Т. Ф. (2015). Класичний костюм в європейській моді XIX — початку XXI століття: еволюція форм і художньо-стильові особливості: автореф. дис. ... д-ра мистецтвознавства : 17.00.06. Львів.
- [2] Пашкевич, К. Л., Лю, Цзянсінь, Костогриз, Ю. О. (2019). Дослідження принципів формування сучасного чоловічого гардеробу Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті. № 1. С. 18-26.
- [3] Струмінська, Т. (2020). Особливості дизайн-проекування колекції жіночих коктейльних суконь. Актуальні проблеми сучасного дизайну: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (23 квітня 2020 р., м. Київ) : В 2-х т. – Т. 1. Київ : КНУТД. С. 330-333.
- [4] Історія декорування. Вилучено з <https://sites.google.com/site/sovremennyyetehnikidekora/sovremennyye-tehniki-dekorirovania/istoria-dekorirovania>
- [5] Черемных, А.И. (1968). Основы художественного проектирования одежды. Изд-во «Легкая индустрия».
- [6] Структура фешн-ринку Вилучено з <https://www.casual-info.ru/>

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.29

ІНСТРУМЕНТАЛЬНЕ МУЗИКУВАННЯ ЯК ШЛЯХ АКТИВІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мелешко Вікторія Дмитрівна

ст. викладач, викладач кафедри вокалута диригентсько-хорових дисциплін
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

Сербіна-Лукасюк Людмила Петрівна

ст. викладач, викладач кафедри вокалу та диригентсько-хорових дисциплін
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

УКРАЇНА

Пошук шляхів активізації розвитку музичних здібностей свідчить про постійне вдосконалення методики музичного виховання дошкільників в процесі різноманітної музичної діяльності, в тому числі в процесі інструментального музикування, гри на елементарних музичних інструментах. Н. А. Ветлугіна, приділяла багато уваги цьому виду музичної роботи з дошкільниками, писала про необхідність розробки «узагальнених» способів музичної діяльності: «Передбачається успішне орієнтування дитини в музичних явищах в найрізноманітніших ситуаціях» [3, с . 147]. Одним з провідних був названий спосіб «вслуховування», розвиваючи адекватність характеру імпровізації у виконавській діяльності: «Вслухаючись в музичні звуки, діти із задоволенням могли довго музикувати на музичних інструментах » [3, с. 218].

Елементарні музичні інструменти можна умовно розділити на дві основні групи: інструменти без певної висоти звуку та інструменти звуко-висотні, включаючи вісім підгруп. Сучасний дошкільний інструментарій може мати наступну структуру:

- інструменти без певної висоти звуку (палички, кастаньети, маракаси, бруски, коробочка, барабан, бубон, дзвіночки, румба, трикутник, тарілки, щітки, тріскачки, ложки);

- ударні з певною висотою звуку (металофони, ксилофони);

- клавішні інструменти (дитячі роялі, піаніно);

- клавішно-електронні (дитячі органіоли, фаємі, синтезатори);

- клавішно-пневматичні (гармоніка, баян, акордеон);

- духовні, язичкові (триола, симона, вермона);

- духові з коливаючим стовпом повітря (сопілка, флейта, блок-флейта);

- струнні щипкові (дитячі гуслі, цитри, арфи);

- інструменти з нефіксованим настроюванням (флексатон).

Одним з напрямків розвитку різних музичних здібностей являється інструментальне музикування, процес засвоєння навичок гри, а також гра в різних за складом інструментальних ансамблях, гра в дитячому оркестрі, при умові «переживання музики як виразу деякого змісту» (Б. М. Теплов). Згідно з дослідженнями Б. М. Теплова, слід виділити три основні музичні здібності:

«1. Відчуття ладу, тобто здатність емоційно розрізняти ладові функції

звуків мелодії, або відчувати емоційну виразність звуко-висотного руху ...

2. Здатність до слухового уявлення, тобто здатність довільно користуватися слуховими уявленнями, що відображають звуко-висотний рух ...

3. Музично-ритмічне почуття, тобто здатність активно (рухливо) переживати музику, відчувати емоційну виразність музичного ритму і точно відтворювати його ... Той комплекс здібностей, який ми називаємо музичальністю, звичайно, не вичерпується трьома здібностями [7, с.210-211]. Відзначається, що «музичні здібності - багатопланове явище, включаючи широкий спектр розвиваючих в процесі інструментального музикування музичних даних дітей» [1, с. 35]. Практика інструментальної роботи вказує на необхідність і успішність розвитку у дошкільнят почуття тембру, динаміки і форми. Колективна і індивідуальна інструментальна робота з дітьми активізує розвиток музичних здібностей, і настає період переходу кількості в якість. Стимулом інструментально виконавчої діяльності є усвідомлене сприйняття музики. Завдяки широко розгорнутої концертної діяльності, розвитку різноманітних видів технічних засобів (кіно, телебачення, інтернет), сприйняття музики стає доступною формою спілкування дітей з мистецтвом. Потік музичної інформації практично безмежний. Тим важливіше стає проблема організації цілеспрямованого сприйняття і відтворення, допомагаючи формувати вибірковість музичних вражень відповідно до необхідним рівнем виховання художнього смаку.

Навчити дітей слухати музику - справа досить складна . Завдання полягає в тому, щоб процес сприйняття музики дітьми старшого дошкільного віку був усвідомленим, тобто з розумінням засобів музичної виразності, в чому допомагає музичний керівник, акцентуючи увагу дітей на ладову основу, на тембрових і динамічних змінах перед прослуховуванням музичного твору .

Сприйняття дітьми старшого дошкільного віку багато тембрової музики можливо в динаміці схожості й відмінності. Наприклад, вальс з балету П. І. Чайковського «Спляча красуня» і вальс з сюїти А. І. Хачатуряна до драми М. Лермонтова «Маскарад» єдині за формою (танець), по ведучому головну тему інструменту (скрипки) , але контрастні за ладом, за характером емоційного змісту. «Танець маленьких лебедів» з балету П. І. Чайковського «Лебедине озеро» діти прослухали на занятті спочатку в клавішному варіанті, а потім в записі симфонічного оркестру, де почули чудову квінту фаготів, першу музичну тему у виконанні флейт і далі схвильовано синкопованих звучання скрипок, що сприяло розвитку почуття тембру, почуття ладу, почуття форми. Усвідомлене сприйняття музики стимулює до виконавської діяльності, яка здійснюється в найрізноманітніших видах: як в сольному, ансамблевому і хоровому співі, так і в інструментальному музикуванні, гри на елементарних традицій за участю дітей в інструментальних ансамблях, в дитячому оркестрі. І сприйняття музики, і виконавець, і творча діяльність тісно пов'язана з музично-пізнавальною діяльністю, яка дозволяє залучати дітей до знання нотної грамоти, освоювати ними закономірності музичної мови, розумно втілювати звуки музики в процесі інструментального музикування, гри на елементарних музичних інструментах.

Все це розширює кругозір дітей, дає можливість значно підвищити рівень виконавських навичок, розширює горизонти творчої уяви, виконавської діяльності, що сприяє активізації розвитку різноманітних музичних здібностей учнів на музичних заняттях . Виразні можливості інструментів залежать як від їх якості, так і від способів звуковидобування. Наприклад, прийоми гри на бубні різні: можна грати, б'ючи по обручу або по центру бубна, можна ударяти

пальчиками, а можна - фалангами пальців: все залежить від характеру музики.

Досвід показав, що всі діти з великим бажанням відвідували музичні заняття, знайомилися з основами гри, з захопленням імпровізували, з увагою і відповідальністю грали в інструментальних ансамблях, в оркестрі. У дітей з початковим низьким рівнем музикальності поступово розвивалися різні музичні здібності, інтонаційно удосконалювався співочий голос. Творчість, інтерес, захопленість, спільне інструментальне музикування, імпровізація в інструментальних ансамблях різних складів, спільний твір акомпанементу до пісень які розучуються, формування співочого голосу, підкріплене контролюючими звуками добре налаштованих дитячих музичних інструментів, - все це сприяє активному розвитку різноманітних музичних здібностей, формуванню музичної культури дітей старшого дошкільного віку. Відзначається, що «правильно поставлений процес музичного навчання і виховання веде до вдосконалення в дитині якостей, які необхідні для успішної музично-творчої діяльності та активного розвитку музичних здібностей» [2, с. 6]. Самостійна музична діяльність, музика у повсякденному житті з використанням інструментального музикування, і гри в інструментальних ансамблях, в дитячому оркестрі дозволяють зробити об'єктивні висновки про підвищення рівня «музичного фону», а також про значущість інструментального музикування в активізації розвитку різних музичних здібностей у дітей старшого дошкільного віку.

Список використаних джерел:

- [1] Алієв, Ю. Б. (1998) *Методика музичного виховання дітей (від дитячого садка - до початкової школи)* (с.34-35). Воронеж: НПО«МОДЕК».
- [2] Ватаманюк, Г.П. (2008) *Музика в країні дошкілля* (с.6-12). Кам'янець-Подільський: Аксіома.
- [3] З Ветлугіна, Н. О. (1968) *Музичний розвиток дитини* (с.147-218). Київ: Музична Україна.
- [4] Ветлугіна, Н.А. (1986) *Музыкальный букварь*. Москва: Музыка.
- [5] Келлер, В. (1970) *Введення в «Музику для дітей» // Система дитячого музичного виховання Карла Орфа*. Ленинград.
- [6] Семизорова, В., Шараєвська, І., & Степаненко, Н. (2014). *Використання системи «Елементарного музикування» К. Орфа в освітньому процесі дошкільного навчального закладу*. (с.8-10). Тернопіль: Мандрівець.
- [7] Теплов, Б. М. (1985) *Психология музыкальных способностей // Избр.труды: В 2-х т. Т.1.* (с.210-211). Москва: Педагогика.

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.30

КОСІВСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ПРИКЛАДНОГО ТА ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА ЛЬВІВСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ МИСТЕЦТВ – ВИЗНАЧНИЙ ОСЕРЕДОК КУЛЬТУРНИХ ТРАДИЦІЙ ГУЦУЛЬЩИНИ

ORCID ID: 0000-0002-1663-2657

Стеф'юк Роман Григорович

кандидат мистецтвознавства,

доцент кафедри образотворчого мистецтва та академічних дисциплін

Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва ЛНАМ

УКРАЇНА

Постановка проблеми. Етнокультурним центром Гуцульщини впродовж другої половини ХХ ст., де безперервно проходив процес збереження, накопичення та розвитку традицій гуцульського мистецтва, була Косівщина. Мистецькі вироби з кераміки, дерева, ткацтва, вишивки були незмінними супутниками найперших заходів із популяризації та розвитку народного мистецтва в регіоні [2]. Виконуючи утилітарну функцію, твори декоративно-ужиткового мистецтва, є, передусім, носіями національної (гуцульської) культури. Акумулюючи величезний досвід своїх предків, талановиті народні майстри знаходили виразні засоби для його трансформації, по-новому переосмислювали її природну форму. У народному мистецтві як першоджерелі духовно-культурного відродження зберігається та розвивається система цінностей взаємин людини зі світом.

Беззаперечно, що гордістю міста, унікальною мистецькою перлиною є Косівський фаховий коледж прикладного та декоративного мистецтва, де щоденно майбутні художники черпають знання та вміння, здобувають професійну освіту, збагачуються мистецькими цінностями мальовничого гуцульського краю. Упродовж свого існування навчальні заклади не перестають житися спадком художньої народної культури та мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Мистецька освіта гуцульського регіону базується на дослідженні та вивченні традицій народного мистецтва. Косівський фаховий коледж прикладного та декоративного мистецтва ЛНАМ із майже 140-літньою історією являє собою синтез народного та професійного мистецтва. Інтерпретація традицій крізь призму власного бачення дає можливість молодим фахівцям знаходити новітні методи та форми, стилістичні особливості в трактуванні різних жанрів декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва. Діяльність фахового коледжу спрямована на забезпечення сфери освіти та культури висококваліфікованими спеціалістами з відповідним рівнем громадських, естетичних, духовних і моральних якостей, що здатні самостійно мислити, генерувати оригінальні ідеї, приймати нестандартні рішення в процесі продуктивної перетворювальної діяльності.

Концепція діяльності навчального закладу базується на відродженні та розвитку народних ремесел Гуцульщини, творчому процесі на засадах давньої мистецької традиції. Вивчивши та переосмисливши історичний досвід династій відомих майстрів, професійними художниками вироблені авторські методики викладання, на їхній основі створено художньо вартісні твори мистецтва (рис. 1).

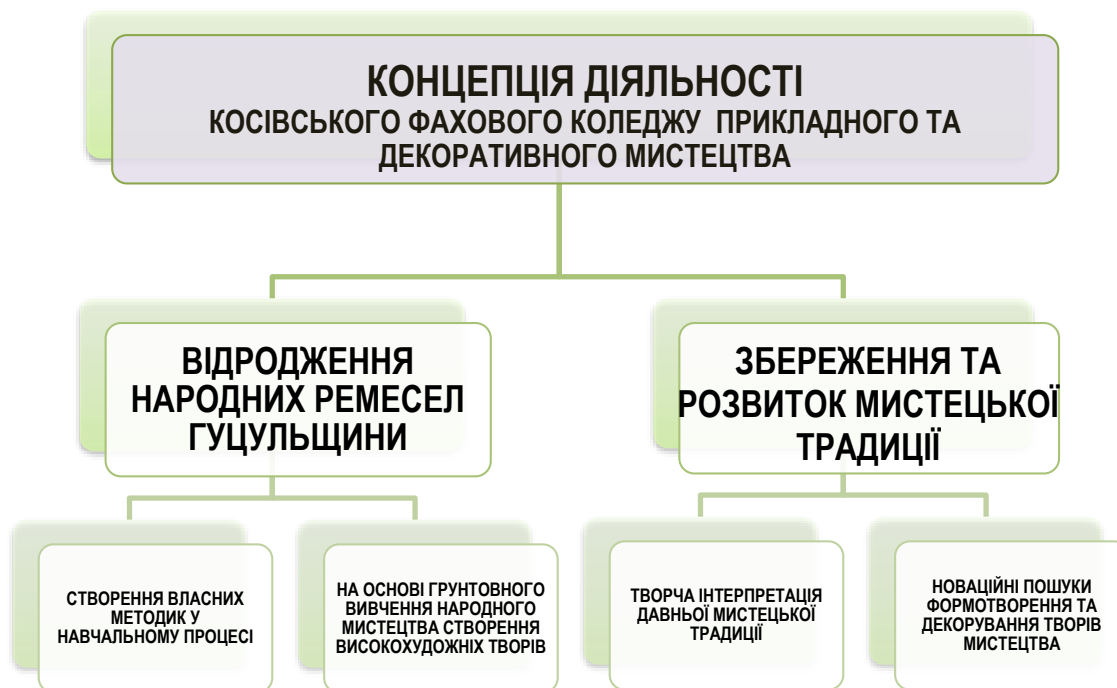

Рис.1. Концепція діяльності навчального закладу

Однією з ефективних умов у фаховій підготовці художника-виконавця у галузі образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва Косівського фахового коледжу ПДМ ЛНАМ є звернення до першоджерел гуцульського народного мистецтва, його зв'язків із побутом та природою, глибоке переосмислення творчості видатних митців у різних видах мистецтва. Навчальний заклад утворює та розвиває впродовж десятиліть багатопрофільне розмаїття народного мистецтва, будучи водночас оберегом і носієм етнокультури Гуцульщини [1].

У коледжі активно розвиваються такі спеціалізації:

Художні вироби з дерева. Глибоке наслідування та розвиток традицій формотворення й оздоблення виробів декоративно-ужиткового мистецтва у галузі художнього дерева є основним принципом навчання на спеціалізації «Художні вироби з дерева». Грунтовні знання з технології обробки деревини: токарна й столярна справи, профілювання, плоске та рельєфне різьблення, інкрустація, інтарсія тощо забезпечують випускникам спеціалізації успішне працевлаштування.

Художня кераміка. Спеціалізація «Художня кераміка» – непересічне явище в системі мистецької освіти. Паралельно із створенням власного авторського почерку у формотворенні й декоруванні виробів із глини, студенти зберігають традиційні постулати регіональної мальованої кераміки – техніки риткування, різькування та триколірну гаму забарвлення.

Художня обробка металу. Особлива увага у діяльності спеціалізації «Художня обробка металу» приділяється збереженню та розвитку кращих надбань народного мосяжництва Гуцульщини. Отримані знання дають можливість студентам вишукувати індивідуальні та інноваційні способи й засоби мислення, творчо інтерпретувати їх у своїх творах.

Художній розпис. Відродження технік народного розпису та інтерпретація їх у станкових і монументальних творах є основним напрямом у діяльності спеціалізації «Художній розпис». Поряд із вирішення проблем синтезу видів мистецтв, перш за все, є, студенти в оволодівають фаховими знаннями в навчальному процесі, набувають навичок з комплексного оформлення інтер'єру, що дає поштовх до вивчення та створення нових стилів і тенденцій.

Художнє ткацтво. Формування професійних навиків з художнього текстилю та адаптація їх до вимог сучасних тенденцій декоративного мистецтва є основним завданням спеціалізації «Художнє ткацтво». Запорукою успіху у вихованні фахівця є комплексне застосування викладачем усіх засобів розвитку художньо-творчих компетентностей.

Художні вироби зі шкіри. Концепція діяльності спеціалізації «Художні вироби зі шкіри» базується на міцній основі традиційного ремесла в синтезі з його сучасною творчою інтерпретацією. У процесі навчання студенти вивчають широкий діапазон засобів та способів формотворення, поєднаних із різними техніками декорування шкіряних виробів.

Художня вишивка та моделювання одягу. Специфікою програмових завдань спеціалізації «Художня вишивка та моделювання одягу» є вивчення народного художнього вишивання, етнографії та поєднання регіональної традиції з новітніми тенденціями дизайну одягу.

Висновки. Діяльність таких унікальних навчальних закладів, як Косівський фаховий коледж прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв, не ставиться під сумнів і є важливою стратегією державної політики у формуванні регіональної мистецької освіти й України в цілому. Випускники фахового коледжу складають велику частку професійних майстрів, які своєю діяльністю зберігають та розвивають місцеві художні промисли, що є важливою ланкою економічного розвитку даного регіону.

Адже культура і мистецтво є основними чинниками ідентифікації народу як нації. Саме ці категорії соціуму є пріоритетними у визначенні характеристики держави. Тому реформи освіти, що стосуються мистецьких закладів усіх рівнів, повинні здійснюватися з урахуванням усіх можливостей збереження та розвитку цього напряму освітньої діяльності. Косівський фаховий коледж прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв є унікальним мистецьким навчальним закладом з яскравою національною приналежністю, де художники-педагоги творчо переосмислили досвід попередніх досягнень династій відомих майстрів і, при цьому, відтворили власний ефект присутності у феномені творчості, витвореній митцями в царині образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва.

Список використаних джерел:

- [1] Стеф'юк, Р. (2016). Сакральне дереворізьблення в методиці викладання спецдисциплін у Косівській мистецькій школі. Вісник ЛНАМ, (30), С. 54-61.
- [2] Шмагало, Р. (2007). Косівська мистецька школа у світі першої половини ХХ ст. Вісник ЛНАМ, (III), С. 5-21.

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.31

ПАМ'ЯТНІ ДОШКИ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА

Лашко Яна Володимирівна
здобувач вищої освіти, педагогічного факультету, кафедри образотворчого і
декоративно-прикладного мистецтва та реставрації творів мистецтва
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Паур Ірина Василівна
кандидат історичних наук, доцент кафедри образотворчого і
декоративно-прикладного мистецтва та реставрації творів мистецтва
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

УКРАЇНА

Пам'ятні знаки, пам'ятники, меморіальні об'єкти та меморіальні дошки є найбільш поширеною формою увічнення та вшанування пам'яті видатних осіб, історичних подій, що відбулися в країні, місті, тощо. Кам'янець-Подільський також має значну кількість меморіальних дошок та пам'ятних знаків. Оскільки, у місті народилося, навчалось, працювало багато відомих людей, відбулася значна кількість подій.

Дві меморіальні дошки з граніту прикрашають фасад головного корпусу Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Однією кам'яничани вшанували пам'ять фундатора та першого ректора Кам'янець-Подільського національного університету Івана Огієнка, другу – присвятили студентам Поділля.

Іван Огієнко (1882–1972) – видатний українець увійшов в історію під двома іменами: як світська особа – професор Огієнко та як духовна особа – митрополит Іларіон. Для Кам'янця-Подільського він став знаковою постаттю, оскільки зумів у найскладніших умовах 1918–1920 років створити вогнище української освіти, науки, культури – Кам'янець-Подільський державний український університет [1]. Саме він, відповідно до розпорядження міністра освіти уряду гетьмана П. Скоропадського М. Василенка, був призначений першим ректором закладу та міністром народної освіти УНР. Тому відкриття меморіальної дошки Іванові Огієнку (автори скульптори Лашко В., Негода Б., гравірування тексту Киселюк Л.) при вході до головного корпусу, яке відбулося у рамках відкритого в університеті Другого міжнародного конгресу українських істориків та відзначення 85 річчя створення університету 17 вересня 2003 р., стало значною подією [2].

З інтерв'ю Заслуженого майстра народної творчості України, скульптора В.І. Лашка відомо, що ректор університету О.М. Завальнюк звернувся з проханням до Б.М. Негоди – Заслуженого художника України, який на той час викладав на педагогічному факультеті КПДУ створити меморіальну дошку для вшанування пам'яті та увіковічення І. Огієнка. Митці мали досвід попередньої співпраці у монументальних меморіальних скульптурних проєктах для міста Кам'янця-Подільського. Останній наприкінці весни 2003 року звернувся з даною пропозицією до В.І. Лашка: «Він показав мені попередні начерки свого бачення, ідею яку готував та втілював ще у 1992 році, коли після отримання Україною

незалежності легалізували ім'я Івана Огієнка й коли в Кам'янці-Подільському відбулася перша в Україні наукова конференція «Духовна і науково-педагогічна діяльність І.І. Огієнка в контексті українського національного відродження. До 110 річчя від дня народження». На тому ескізі була зображена хоругва з тризубом та портретом І. Огієнка в овалі. Внизу зображення розташовувався текст з назвою цієї конференції. Але робота над меморіальною дошкою з граніту потребувала зовсім іншого технічного підходу. Створення скульптурної рельєфної композиції зацікавило мене і я із задоволенням підключився до роботи з Борисом Михайловичем...» [3].

В подальшому митці вирішили зробити ескіз для дошки з урахуванням всіх технічних і матеріальних аспектів. Оскільки, перш ніж створити ескіз та сам портрет відомої людини потрібно зібрати необхідну інформацію. Портрет, як жанр скульптури, є одним із найскладніших напрямків, який вимагає від скульптора високого рівня майстерності. Щоб він був дійсно впізнаваним, мало просто точно передати риси обличчя людини, потрібно майстерно розкрити її індивідуальність, психологію, особливості людини та внутрішній настрій [4]. Головним завданням майстрів стало втілення саме портретного образу І. Огієнка, який би мав ознаки видатної особистості і значущості для України.

Після низки різних варіантів митці вирішили зобразити його солідним літнім чоловіком. За основу взяли тогочасне фото духовного діяча в образі митрополита Іларіона, в облаченні священнослужителя з хрестом та панагією і Біблією в руці, яку він переклав на українську мову. Спочатку художники робили безліч олівцевих пошуків самого портретного рішення та концепції конфігурації дошки. Узагальнений абрис фігури І. Огієнка в кінцевому варіанті став слугувати лаконічною формою меморіальної дошки. Візуальну вібрацію композиції створює плавне стікання фігури до поверхні стіни з різноманітними рівнями заглиблення рельєфу. Голова домінує високим рельєфом, як найвища точка і концентрує на собі увагу. Доповнюють образ орнаментальні мотиви та автограф І. Огієнка. Меморіальний напис було вирішено розташувати внизу зліва зі зміщенням від фігури на видовженому паралелепіпеді з чорного полірованого до глянцу граніту. У майбутньому ця форма мала використовуватись для покладання квітів. Потім на блискучій боковій поверхні чорного габро контррельєфно в товщу каменю були врізані літери [3].

В процесі роботи над меморіальною дошкою скульптори враховували не тільки завдання і побажання замовника, а й архітектуру будинку, де буде встановлено меморіальну дошку. За спогадами В.І. Лашка – робота була водночас дуже відповідальною й досить складною. Велись пошуки розташування меморіальної дошки на фасаді будинку та співвідношення (масштаб) гранітної «плями» до вікон, дверей та людей, тобто співрозмірність відносно всієї будівлі. Створений кольоровий ескіз скульптори подали на затвердження до міської ради містобудування, де фахівці вирішували її художню цінність та як меморіальна дошка може вплинути на архітектуру будинку і естетику вулиці та міста в цілому [3].

Після затвердження ескізу перейшли від площинного двовимірного до тривимірного рельєфного втілення. На початку, шукаючи форму та узагальнені головні об'єми, ліпили з пластиліну маленькі зображення в масштабі 1:10. Наступним етапом було виготовлення детального макету в натуральну величину з глини, яка дозволяла робити безліч корекцій і трансформацій. Митці шукали загальну остаточну пластику дошки, доцільність деталей та їх розташування, орнаментику. Особлива увага була приділена пошукам портретної характерності І. Огієнка.

Наступним етапом було створення глиняного зліпку в натуральну величину з пошукових пластилінових ескізів. Але глиняний зліпок дуже швидко втрачав

вологу, розтріскувався, змінюючи форму і загальний вигляд, тому була знята гіпсова форма та відлитий з неї гіпсовий зліпок. Подальша робота продовжилась на макеті з гіпсу, який залишався сталим, відносно твердим і не потребував додаткових умов зберігання та дозволив удосконалювати всі деталі дошки та портрет. Ця гіпсова модель слугувала зразком для переведення в граніт габро. На спеціально підготовленій гранітній плиті з заданими габаритами і товщиною було нанесено зображення на лицевій стороні за допомогою спеціальних професійних інструментів для роботи з природним каменем. Потім великими болгарками (кутовими шліфмашинами з дисками з алмазним напиленням для роботи з гранітом) вирізали загальний контур по абрису майбутньої дошки. На бокових поверхнях нанесли розмітки рівня висоти та заглиблення певних елементів, які одночасно відмічались точками на лицевій поверхні. Після цього виконувалось доведення форми за допомогою великих та малих болгарок зі спеціальними алмазними насадками (дискові пилки та специфічні фрези різної конфігурації). Для більш досконалої деталізації портрету, руки, орнаментів використовувались малі алмазні головки для електродрилю та ще мініатюрніші – для торцевої шліфмашинки [3].

Рівні висот, пропорції деталей та загальні характеристики меморіальної дошки постійно перевірялись скульптурним циркулем. В кінці майстри провели правку на матеріал і певну корекцію. Граніт габро мав незначну розтяжку тонів від середньо-сірого до темно-сірого, тобто нюансні співвідношення, які на рельєфі скрадали об'єм зображення. Щоб надати відчуття ніжної оксамитової фактури, поверхню портретної композиції бучардували голками з твердосплаву – победіту. Поверхні обличчя, руки, Біблії та інших дрібних деталей декору оброблялись тонкими голками, загальна поверхня – більш товстими. Цей метод робить камінь яскравішим, розкриває та розрихлює кристали граніту і виявляє природний колір, надає поверхні оксамитовості, на відміну від обробленої грубим алмазним різальним та шліфувальним інструментом. За допомогою молотка, поступово заглиблюючись різцем із загостреною победітовою насадкою, врзали вглиб під кутом 45 градусів літери слова «Біблія» та меморіальний напис на чорній полірованій поверхні паралелелепіеду [3].

Рис 1. Гіпсовий зліпок меморіальної дошки Іванові Огієнку

Рис 2. Меморіальна дошка Іванові Огієнку

У 2008 році від ректора О.М. Завальнюка скульптори Лашко Володимир Ілліч разом з Негодою Борисом Михайловичем отримали нове завдання – створити меморіальну дошку до 90-річчя КПНУ. 2008 рік ознаменувався значними подіями в житті учбового закладу, якому за указом Президента України В. Ющенко 22 січня надано статус національного та розпорядженням Кабінету Міністрів України за підписом Ю. Тимошенко 20 липня присвоєно ім'я Івана Огієнка. Ця дошка є уособленням одного з перших українських університетів, який стояв в лідерах по створенню майбутнього української нації, української державності [2].

Рис 3. Ескіз меморіальної дошки до 90-річчя КПНУ

Рис 4. Меморіальна дошка до 90-річчя КПНУ

Силует по формі нагадує меморіальну дошку І. Огієнку, розташовану симетрично відносно центрального входу в корпус КПНУ. Образ символізують дівчина та хлопець, студенти-подоляни в українському вбранні в обрамленні дубового гілля з листям та гілки з ягодами калини. Верхню частину вінчає герб України 1918 року у формі тризуба. Нижня частина рушника прикрашена рельєфним українським орнаментальним візерунком, який також оздоблює одяг студентської молоді. По середині пам'ятної дошки зверху до низу звисає рушник з новою емблемою і логотипом університету, та меморіальним написом, у вигляді «козацького скоропису», які розробив і стилізував Негода Борис, за калькою якого вигравірував Киселюк Леонід. Цей меморіальний рельєф виготовляли за принципом дошки Івану Огієнку. Але для напису і логотипу поверхня спочатку була полірована до чорного блискучого кольору. Потім між

- [8] *Він був частиною історії: у Рівному відкрили меморіальну дошку Івану Огієнку* (ВІДЕО) Вилучено із <https://tv.suspilne.media/news/23895>
- [9] Філінюк, А., Ліхоцький, В., Болтівець, С. (ред.) (1997). *Духовна і науково-педагогічна діяльність І.І. Огієнка (1882–1972) в контексті українського національного відродження*. Кам'янець-Подільський.
- [10] Будзей, О. (2013) *Перша меморіальна*. Вечірній Кам'янець. Вилучено із https://kampod.at.ua/publ/znakhidki_vid_o_budzeja/kultura/persha_memorialna/37-1-0-525
-

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.32

ПЕРШІ П'ЯТИРІЧЧЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ АРХІТЕКТОРІВ В УКРАЇНІ

ORCID ID: 0000-0001-6908-532X

Акмен Інна Робертівна

кандидат архітектури, ст. викладач кафедри основ архітектури
Харківський національний університет будівництва та архітектури

ORCID ID: 0000-0003-0638-3893

Нарижна Олександра Сергіївна

Перша проректорка приватного закладу
Інститут «Харківська Школа Архітектури»

УКРАЇНА

Діяльність європейських архітекторів на теренах України під час перших двох п'ятирічок протягом довгого часу перебувала у штучному забутті. Участь «іноземців» у становленні економіки СРСР висвітлювалась у радянській пресі в рамках панівної на той час ідеології, і сьогодні це не дає можливості детально дослідити дискусії, які виникали під час будівництва «промислових гігантів» Харкова, Запоріжжя, урбаністичних поселень Донбасу. Виникнення цих дискусій між радянськими проєктувальниками і запрошеними спеціалістами базувалося на розбіжності тлумачення результату проєктної діяльності та уяви про соціальну відповідальність архітектора.

Промислове співробітництво із закордоном почало налагоджуватися із другої половини 1920-х років у рамках концесійних умов постачання іноземної техніки і технологій в СРСР, а також завдяки виїзду радянських спеціалістів в Європу. Вже у 1930-тих рр. іноземні архітектори почали масово концентруватися в столичних центрах. Так, Ернест Май у 1930 р. побував у Харкові на запрошення російсько-німецького товариства «Культура і техніка» з метою «читання лекцій, бесід та надання консультацій» із планування «двох значних соціалістичних міст — Великого Запоріжжя і Дніпробуду, а також робочого передмістя Тракторобуду» [1]. На цей час Е. Май придбав значний досвід будівництва передмістя Франкфурта-на-Майні, де впроваджував реконструкцію великого міста за рахунок системи автономних житлових поселень та економного житла.

Конфліктним вузлом урбаністичних дискусій стала радянська парадигма, в основі якої лежало уявлення про держзамовлення, що не враховує потреб людини, яка стає засобом забезпечення виробництва. Водночас радянська ідеологічна система категорично відмовлялася від фундамента європейської думки, де міський соціум розглядався як системоутворююча одиниця міста.

Несумісність із здоровим глуздом та безапеляційність реалій системи ставили європейських спеціалістів перед вибором: працювати в таких умовах чи відмовлятися від співробітництва. Шоком для іноземців став і процес проєктування: проєктувальники не брали жодної участі у втіленні проєкту у життя, не був передбачений і не проводився авторський нагляд за процесом будівництва. Саме це європейські спеціалісти вважали причиною домінування художнього замислу над доцільністю, а радянського архітектора бачили ідеалістичним ангелом, який «співає псалми» з приводу архітектури.

Урбаністичним плануванням в Україні займався один з найкращих німецьких урбаністів — Ойген Кауфман. Саме у Гіпрограді в Харкові у

1931–1933 рр., у вологих та холодних приміщеннях, виконувався проєкт перепланування Макеєвки, про що в 1932 р. Е. Май згадував як про величезну роботу з проєктування вугільного басейну Донбасу. І у цьому проєкті уявлення радянських і європейських архітекторів щодо перспектив і шляхів розвитку регіону не збігалося. Так, пропозиція щодо поліпшення екологічних умов відповідно до європейської теорії захисту міст від забруднення залишилася без обговорення. Натомість було прийнято партійну постанову, що «шахтарське місто — не санаторій», а іноземців звинуватили у промисловому шпигунстві. Кауфман повернувся у Німеччину, а Март Стам у 1933 р. допрацював проєкт, який було надруковано в часописі «Радянська архітектура» [2]. Однак «широке обговорення» у пресі було не спроможне довести дискусії про «радянське місто» до логічного завершення, — втілення у життя, і задум залишився на папері.

У середині 1930-х рр. зусиллями професійних ЗМІ під впливом ідеологічних настанов сформувалася не лише необ'єктивна, але й принизлива оцінка ролі іноземних фахівців у розвитку промисловості СРСР, не включаючи впровадження нових урбаністичних ідей. Їх внесок у радянську містобудівну теорію і практику не визнавався або применшувався. Замість професійних аргументів щодо незгоди із тими чи іншими думками колег у нескінченних дискусіях звучали звинувачення іноземців у «буржуазному» і «капіталістичному» світогляді; їхні настанови вважалися чужими радянському способу життя, а у захисті ними соціальної відповідальності архітектора та прав споживача вбачалися підступи «буржуазного саботажу».

Можна припустити, що і такі дискусії із часом стали здаватися занадто сміливими для висвітлення у пресі, та й тих, хто ризикував привертати до себе увагу відстоюванням власної думки, із різних причин стало значно менше. На кінець 30-х років обговорення зійшли нанівець, поступившись місцем одноголосному схваленню «генеральної лінії партії», що стосувалася усіх сфер буття.

Список використаних джерел:

- [1] Коньшева, Е. В. (2017). *Европейские архитекторы в советском градостроительстве эпохи первых пятилеток. Документы и материалы*. Москва : БукМАрт.
- [2] Стам, М. Макеєвка. (1933). *Советская архитектура*. № 5. С. 23–28.

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.33

СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ «ДИЗАЙН» КОСІВСЬКОГО ІНСТИТУТУ ПРИКЛАДНОГО ТА ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА: КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД, СТУДЕНТОЦЕНТРИЗМ, КУЛЬТУРА АКАДЕМІЧНОЇ АВТОНОМІЇ, ОПЕРАТИВНІСТЬ Й ГНУЧКІСТЬ

ORCID ID: 0000-0001-5019-2045

Галина Миколаївна Юрчишин

професор, кандидат архітектури, директор

Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва ЛНАМ

ORCID ID: 0000-0001-6614-7206

Юлія Богданівна Юрчишин

магістр, викладач кафедри декоративного мистецтва

Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва ЛНАМ

УКРАЇНА

Становлення кафедри «Дизайн» у Косівській мистецькій школі, яка має 140 літню історію діяльності, стало відповіддю на зростаючі потреби Карпатського регіону на підготовку професійних мистецьких кадрів, здатних вирішувати складні завдання скеровані на сталий розвиток краю, відомого на весь світ своєю неповторністю і автентичністю. Саме унікальність народних ремесел, які століттями розвивались на цих теренах та наявність мистецької школи декоративно-прикладного мистецтва, що досліджує й розвиває ці традиції, дала поштовх для створення в закладі спеціалізації дизайну шкіри, костюма, меблів і графічного дизайну. Освітня програма (надалі ОП) «Дизайн» формує загальні та спеціальні фахові компетентності дизайнерів і має прикладну орієнтацію: методично обґрунтовані підходи до створення дизайнерських об'єктів; оволодіння теоретичними знаннями та набуття практичних навичок організаційної, педагогічної, проектної діяльності. Характерні особливості програми: співпраця з дизайнерами й експериментальний характер, зумовлений багатовекторністю діяльності дизайнера: проектанта, стиліста, конструктора, технолога та ін. Концепцією діяльності кафедри є збереження, розвиток та популяризація національних традицій України через стильові вирішення об'єктів дизайну. Оскільки Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва розташований у регіоні, де розвинуті народні художні ремесла, то навчальний процес спрямований на підготовку фахівця, готового до організації та здійснення підприємницької діяльності у сфері дизайну. Основні інтелектуальні і фахові компетентності формуються в навчально-зорієнтованій концепції дисциплін «Проектування» та «Робота в матеріалі», під час опанування яких студенти набувають унікальних навичок відтворення запроєктованих виробів. Науково-педагогічні працівники застосовують інноваційні форми і методи навчання студентів. Дипломні роботи студентів кафедри є унікальними завдяки глибоко національній ідеї – збереження та розвитку національних традицій культури та мистецтва України. Основний фокус програми – варіативні компоненти фундаментальних та фахових дисциплін, теоретичні дисципліни із сучасного дизайну. розроблена в контексті Закону України «Про вищу освіту» з

огляду на трициклову структуру вищої освіти, ЄКТС, НРК, компетентності та результати навчання, а також документів Європейського простору вищої освіти, узагальнення національного і міжнародного досвіду. Вона покликана розв'язати наступні нагальні проблеми, які постали перед вищою школою, а саме - реально запровадити компетентнісний підхід, а через нього студентоцентризм на противагу від домінуючого предметоцентризму; забезпечити зрозумілість і порівнюваність РН, набутих компетентностей і кваліфікації; розвинути культуру академічної автономії як фундаменту стійкого саморозвитку; підвищити відповідальність за створення власних внутрішніх систем забезпечення якості освітніх програм та їх реалізації; досягти гнучкості та оперативності у реагуванні на різноманітні потреби здобувачів вищої освіти; сприяти запровадженню в освітню теорію і практику сучасних понять, концепцій, принципів, підходів.

Розвиток кафедри «Дизайн» є одним із ключових елементів стратегії інституту, що визначає пріоритетність співробітництва з державними, громадськими організаціями і комерційними структурами в галузі дизайну у регіоні. Сьогодні професійна підготовка фахівців із дизайну дозволяє забезпечити досягнення цілей сталого розвитку на місцевому, регіональному та національному рівнях. Відповідність мети ОП «Дизайн» стратегії КІПДМ полягає в розвитку та якісному поєднанні загальних, фундаментальних і фахових компетентностей, організаційних та управлінських навичок, які є особливо важливими в умовах сучасного динамічного соціуму. Саме такий підхід є втіленням місії інституту з ефективною інтеграцією освіти та практики, що корелюється зі стратегічною метою КІПДМ. Стратегія і перспективні напрями розвитку освітньої наукової та інноваційної діяльності КІПДМ розміщені на офіційному сайті КІПДМ ЛНАМ[1].

Інтереси та пропозиції здобувачів вищої освіти було враховано під час формування професійних компетентностей з вирішення основних завдань та практичних проблем щодо забезпечення успішної професійної діяльності майбутніх фахівців. Тому в навчальному плані освітньої програми «Дизайн» передбачені вибіркові компоненти, які складають 25 % від загального обсягу. Такий вибір є обов'язковим для формування індивідуального навчального плану здобувачів освіти. [1] Інтереси роботодавців були враховані в прикладній орієнтації програми. Формування методично обґрунтованих підходів до створення дизайнерських об'єктів; оволодіння теоретичними знаннями та набуття практичних навичок організаційної, педагогічної, аналітичної, інноваційної, проектної діяльності, на формування професійних компетентностей фахівців: дизайнер-викладач. Потреби роботодавців відображені у програмних результатах навчання в більш поглибленому вивченні дисциплін циклу професійної підготовки: методи підготовки юних художників, актуальні проблеми підготовки дизайнерів, соціально-правові основи сучасного дизайну, зворотній зв'язок з роботодавцями здійснюється на підставі проведення щорічних спільних заходів (науково-практичного семінару, ярмарків студентських ініціатив та круглих столів), договорів про співпрацю, функціонування Інтернет-майданчика для пропозицій стейкхолдерів. [2] Інтереси академічної спільноти враховані шляхом впровадження інноваційних технологій та сучасних форм і методів навчання, яка усвідомлює важливість активізації викладацької діяльності для досягнення цілей та результатів, виконання компонентів та складових ОП. Забезпечено права викладачів щодо академічної мобільності, саморозвитку, співробітництва із ЗВО України та закордонними партнерами. Працівники інституту та кафедри залучені до

виконання проектів, результати яких використовуються під час перегляду структури та змісту ОП: 0269 реєстраційний номер в ЄДЕБО. Інтереси інших стейкхолдерів враховують важливість інноваційних технологій та сучасних форм і методів навчання для досягнення максимальної ефективності використання випускників програми у соціальних проектах. Потреба у фахівцях продиктована масштабами ринку праці: в Івано-Франківській області зосереджена велика кількість підприємств художніх народних промислів, які щороку потребують оновлення та модернізації продукції. Випускники кафедри дизайну забезпечують дефіцит кадрів на основі запитів роботодавців, що враховують конкретні пропозиції вакансій дизайнерів, конструкторів-дизайнерів на ринку праці, що має тенденцію до розширення. Дизайн, мистецтво та культура окреслені в «Обласній цільовій соціальній програмі розвитку культури і мистецтва в Івано-Франківській області». У регіоні діє 35 художніх шкіл, мистецьких центрів та студій. У 14 закладах загальної середньої освіти Косівського району простежується мистецьке спрямування освітнього процесу при вивченні предмета «Технологія» у 10-11 класах: у 14 (ЗЗСО I-III ст.) – обрано технологію вишивки; крім того: у Річківському ліцеї та Яворівській ЗОШ I-III ст. вивчають технологію ліжникарства та валяння; у Бабинській, Великорожинській, Вербовецькій, Городянській, Соколівській, Черганівській гімназіях, Кутському, Пістинському, Річківському, Старокосівському, Старокутському та трьох Косівських ліцеях і Яворівській ЗОШ I-III ст. застосовують технологію різьби по дереву. Таким чином заклад забезпечує дефіцит кадрів у вакансіях викладачів малювання та трудового навчання району.

Розроблена та запроваджена ОП головною метою вбачає фундаментальну та спеціальну теоретико-практичну підготовку фахівця, який буде спроможний розв'язувати складні завдання і проблеми, що виникають у професійній діяльності сучасного фахівця галузі культури та мистецтва. Реалізація цих амбітних цілей передбачає врахування галузевого контексту модернізації професійної підготовки здобувачів вищої освіти на основі формування системи професійних компетентностей (загальних та спеціальних – фахових). Регіональний контекст ОП зорієнтований на виконання районної цільової соціальної програми розвитку культури та мистецтва до 2021 року, яка зобов'язує підвищувати рівень розвитку культури та мистецтва до міжнародних стандартів. Вирішення такого завдання шляхом забезпечення якісної професійної підготовки мистецьких кадрів для потреб Івано-Франківської області є можливим через досягнення визначених навчальним планом результатів навчання.

Заявленими в освітній програмі об'єктами вивчення є концептуальне проектування з урахуванням функціональних, технічних, технологічних, екологічних та естетичних вимог, що досягається вивченням теорії та набуття практичних навичок застосування пластичних можливостей різних видів матеріалів, інноваційних методів і технологій. Головним компонентом програми, незалежно від її цілей, є системне використання методики проведення проектного аналізу з усіх впливових чинників проектування та формування, тому програма включає три взаємопов'язаних види компетентностей: загальні компетентності (ЗК), спеціальні або фахові (СК) та інтегральну компетентність (ІК). Кожна з набутих компетентностей утворює підсистемний ефект, який, у цілому, сприятиме досягненню стратегічних завдань освітньої програми. Це дозволяє системно та всебічно підготувати випускника до ефективної

конкурентоспроможності у професійній діяльності в галузі дизайну. Оскільки для майбутнього випускника спеціальності 022 «Дизайн» буде й надалі загострюватися проблема конкуренції на ринку праці, адже відкриваються нові приватні виробництва з виготовлення та декорування продукції художніх промислів, які надзвичайно вимогливо ставляться до професійних якостей найнятого працівника, рівня його фахової підготовленості.

Практична підготовка здобувачів вищої освіти забезпечена спеціальними фаховими компетентностям, освітніми компонентами циклу професійної підготовки (219 кредитів), які відіграють важливу роль у здатності здійснювати практичну діяльність на базі отриманих нових знань та використовувати їх у професійній діяльності: здійснювати формоутворення, макетування і моделювання об'єктів дизайну, композиційну побудову об'єктів дизайну, застосовувати навички проектної графіки у професійній діяльності, застосовувати у проектно-художній діяльності спеціальні техніки та технології роботи у відповідних матеріалах, використовувати сучасне програмне забезпечення для створення об'єктів дизайну, здійснювати колористичне вирішення майбутнього дизайн-об'єкта, зображувати постаті людини засобами пластичної анатомії, спеціального рисунка та живопису, застосовувати знання прикладних наук у професійній діяльності, розробляти та представляти візуальні презентації, портфоліо власних творів, володіти підприємницькими навичками для провадження дизайн-діяльності.

Освітні компоненти, включені в ОП, сприяють підвищенню рівня соціальних навичок (soft skills). Так, філософія формує особистісний розвиток і ерудованість, художній відбір і орієнтація, що дозволяє знаходити підхід до людей, формує ситуаційну обізнаність. Педагогіка та психологія забезпечує навички управління підготовкою юних художників - вміння переконувати, здатність бути дипломатичним і тактичним. Іноземна мова за професійним спрямуванням сприяє міжособистісному спілкуванню, вмінню презентувати свої досягнення на міжнародних мистецьких акціях. Українська мова за професійним спрямуванням розвиває комунікативність, ерудованість, креативність, вміння переконувати, мотивувати, міжособистісне спілкування, роботу в команді. Акцент на зазначених соціальних навичках ґрунтується на структурі діяльності дизайнера, зокрема, на його організаційних, комунікативних, проектувальних, конструктивних та гностичних функціях. ОП орієнтує майбутніх фахівців та застосовувати соціальні навички в різних моделях поведінки, цілісно розуміти власні й загальні інтереси, розставляти пріоритети і робити вибір, мати хороші манери і риси особистості, необхідні для взаємодії з іншими людьми.

Одним із векторів навчання, викладання та наукових досліджень у межах ОП «Дизайн» є популяризація національних традицій у галузі мистецтва та культури. Участь у міжнародних мистецьких та наукових проектах забезпечує діяльність закладу як носія культурних етнічних цінностей та презентації їх у міжнародному просторі. Це дає можливість підготувати фахівця, який здатний ефективно працювати в аналогічній сфері у європейському середовищі. Особливо важливим напрямом інтернаціоналізації КІПДМ ЛНАМ є проекти з екодизайну, міжнародні стажування та спільні міжнародні мистецькі проекти: Міжнародний конкурс молодих модельєрів «Водограй»; Огляд-конкурс дипломних проектів архітектурних і художніх спеціальностей закладів вищої освіти України, який відбудеться в рамках Міжнародної науково-практичної конференції «Архітектура, наука і освіта в Україні і світі: досвід і перспективи розвитку»; Міжнародний науковий Конгрес «Globalscientificunity 2014» (26

вересня 2014 р. Чехія м. Прага); Просторовий потенціал у новій методології архітектурно-містобудівної діяльності. Міжнародний науковий Конгрес «Globalscientificunity 2014» (26 листопада 2014 р. Чехія м. Прага); Міжнародні науково-практичні конференції «Ерделівські читання» 2014,2019. [3]

Під час підготовки ОП проектна група проаналізувала аналогічні 12 вітчизняних ОП. При порівнянні формулювання цілей ОП проектна група визначила, що найбільш схожими з нашим розумінням були цілі ОП Львівської національної академії мистецтв, Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука, Закарпатської академії мистецтв, Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, які полягають у загальній теоретичній та фаховій фундаментальній і практичній підготовці бакалаврів у предметній галузі; формуванні у здобувачів здатності розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в процесі професійної діяльності у сфері культури та мистецтва, що передбачає застосування відповідних методів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов. Аналіз програмних результатів навчання в аналогічних освітніх програм вітчизняних ЗВО дав нам підстави відібрати ті з них, що найбільш співпадають з нашими цілями підготовки. Таким чином програма має реалістичні цілі, що гарантують конкурентоспроможні на ринку праці програмні результати навчання та відповідають районній цільовій соціальній програмі розвитку культури та мистецтва до 2021 року. Її опанування в повному обсязі дасть можливість майбутньому фахівцеві бути конкурентним на регіональному, всеукраїнському та міжнародному ринках праці.

Список використаних джерел:

- [1] Відгуки стейкхолдерів кафедри дизайну. (2020). Вилучено з <http://kipdm.com/kafedru/dyzain/vidguki-stejkholderiv-2.html>
- [2] Відгуки роботодавців. (2020). Вилучено з <http://kipdm.com/kafedru/dyzain/vidguki-robotodavtsiv.html>
- [3] Нагороди кафедри дизайну. (2020). Вилучено з <http://kipdm.com/kafedru/dyzain/nagorodi/588-nagorodi-kafedri-dizajn.html>

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.34

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ДИЗАЙН ОФІСНОГО СЕРЕДОВИЩА: ПРОТИРІЧЧЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Бондаренко Катерина Леонідівна
аспірантка кафедри «Дизайн середовища»
Харківська державна академія дизайну і мистецтв

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Кривуц Світлана Василівна
канд. мистецтвознавства, доцент кафедри «Дизайн середовища»
Харківська державна академія дизайну і мистецтв

УКРАЇНА

В умовах сучасних тенденцій розвитку дизайну середовища, дедалі більше уваги приділяється універсальному дизайну. Універсальний дизайн визначається як концепція проектування середовища таким чином, щоб ними могли користуватися люди похилого віку, люди з інвалідністю та люди без інвалідності [1]. Створення безбар'єрного середовища у формуванні офісних приміщень для всіх людей сприяє подоланню проблем, спричинених інвалідністю та підвищує культуру суспільства. Деякі дослідники вважають поняття «універсальний дизайн» тотожним до інклюзивного дизайну. Інклюзивний дизайн не є новим видом чи окремим напрямом дизайну, він відомий у Європі як «дизайн для всіх», а у США — як універсальний дизайн. Інклюзивний дизайн визначається як загальний підхід до проектування, у якому дизайнери забезпечують відповідність своїх продуктів та послуг потребам якнайширшої аудиторії, незалежно від віку та можливостей людини. Втім, теорія універсального дизайну та його терміни розроблені недостатньо. Разом із тим, світова практика налічує різноманітні приклади застосування універсального дизайну у створенні офісних приміщень.

Принципи універсального дизайну у формуванні офісних приміщень досліджують Кривуц С. В., Азін В. О., Грибальський Я. В., Лушнікова Н.В., Софій Н.З. та інші. Втім, у сучасному мистецтвознавстві проблема універсального дизайну як метода художньо-технічного проектування та його естетична складова не розкриті та потребують подальшого дослідження.

Конвенція ООН про права інвалідів вимагає дотримуватися принципів універсального дизайну та чинна в Україні з 2010 року. Однак, лише зараз Україна стає на шлях застосування принципів універсального дизайну: у 2019 році було прийнято нові будівельні норми інклюзивності будівель щодо обов'язкового створення безбар'єрного простору в Україні для маломобільних груп населення [2]. Проте, на сьогодні принципам універсального дизайну у створенні інтер'єрного середовища офісів не приділяється достатньо уваги. У проектуванні офісів не враховуються потреби людей з інвалідністю, що заважає їх інтеграції у суспільстві. Особливо це важливо для людей працездатного віку, для яких актуальним є питання працевлаштування.

Універсальний дизайн та його практичне значення активно досліджується в контексті архітектури та містобудування, створення дизайну інтер'єрів навчальних та медичних закладів, міського середовища. Але концептуально

інтер'єр офісу з позиції художньо-образного рішення не осмислений. Повсякчас підіймається питання проблем сприйняття облаштування офісних приміщень з точки зору психології, але не з точки зору мистецтвознавства.

Питання вирішення дизайну сучасних офісних приміщень як дизайн-об'єкта малодосліджене. Систематизована джерельна база відсутня. Попри те, що принципи адаптації інтер'єрів, архітектурних і ландшафтних форм широко застосовуються до психологічних особливостей і потреб конкретної особи, все ж існує потреба розкриття особливостей візуально-образної мови універсального дизайну, принципи якого застосовуються у формуванні офісних приміщень з урахуванням запитів людини з особливими потребами.

На сьогоднішній день існує необхідність подальшого формування теорії універсального дизайну для вирішення таких протиріч:

– протиріччя між зростаючою кількістю офісних приміщень та їх динамічною багатофункціональністю; відсутністю досліджень з проблеми їх безбар'єрності та комфортності;

– протиріччя між формуванням теорії універсального дизайну як напрямку в створенні проектних пропозицій інтер'єрів та відсутністю аналітичного дослідження в розкритті особливостей застосування візуально-образної мови універсального дизайну в вирішенні офісних приміщень.

Список використаних джерел:

- [1] Кривуц, С. В. & Катріченко, К. О. (2016). Засоби організації території парків на основі принципів універсального дизайну. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті*, (3), 40–43.
- [2] *Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення: ДБН В.2.2-40:2018*. (2018). Київ: Мінрегіон України.

SECTION XX. MILITARY SCIENCES, NATIONAL SECURITY AND SPORTS

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.35

ACHIEVEMENT OF INTEROPERABILITY OF THE MILITARY EDUCATION SYSTEM ON THE BASIS OF QUALITY. NATIONAL REQUIREMENTS AND NATO STANDARDS

ORCID ID: 0000-0002-7734-4210

Vadym Artamoshchenko

Candidate of Military Sciences, Associate Professor,
Doctoral researcher

National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi

ORCID ID: 0000-0001-7409-3383

Viktoriia Krykun

Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Researcher of the Foreign Languages Educational and Research Centre
National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi

UKRAINE

The priorities on providing national security of Ukraine are as follows: defending the independence and state sovereignty; restoration of territorial integrity within the internationally recognized state border of Ukraine; development of human capital; protection of the rights, freedoms and legitimate interests of citizens of Ukraine; European and Euro-Atlantic integration. Development and capacity building of the defense forces in accordance with NATO norms, principles and standards become an important condition for ensuring the priorities [1].

Military education is the basis for training of all components of the defense forces. The external environment and new tasks form the requirements for the development of its capabilities [2].

Defense planning processes in the armed forces of NATO member states are based on the methodology of assessing joint (joint) capabilities according to the components of DOTMLPFI (Doctrine, Organization, Training, Materiel, Leadership and Education, Personnel, Facilities, Interoperability) [3]. The ability of the military education system to train NATO forces according to NATO norms, principles and quality standards is possible under conditions of doctrinal, operational and technical compatibility [4]. Therefore, compatibility is a priority component of the capabilities of the military education system, and its evaluation should be carried out due to the quality.

The purpose of the article is to compare methodological approaches to assessing the quality of military education and training according to the national legislation and NATO standards.

Main part.

In Ukraine, ensuring the quality of education is regulated by legislation, regulations of the Cabinet of Ministers of Ukraine, government agencies and

educational institutions [5–8].

In the armed forces of NATO member states, education and training issues are identified in NATO Education, Training, Exercise and Evaluation Policy (MC 0458/3) [9] and “The BI-Strategic Command Directives” [10,11]. Requirements for quality assurance of education and individual training are given in “BI-Strategic Command Directive 075-007 / Education and Individual Training Directive” [11].

National and NATO requirements determine that the quality of military education and training is characterized by the degree of compliance of real learning outcomes with certain goals, standards, management indicators of military training, logistical and financial security of the educational process, prestige and efficiency of education, innovation.

Considering the components of quality assurance systems in education according to national approaches and NATO requirements, we would like to mention that the quality assurance system of education in Ukraine can be divided into two subsystems: external (in relation to the educational institution) and internal (in the educational institution).

The subsystem of external quality assurance of education should be divided into two components [5,6]. First component means tools, procedures and measures (standardization, licensing, accreditation, independent evaluation, audit, monitoring, certification, certification, supervision, etc.). Second component means specially authorized and independent bodies and institutions responsible for ensuring the quality of education.

For example, the National Agency for Quality Assurance in Higher Education is an independent and permanent collegial body in the higher education system. The important task of the Agency is institutional accreditation conducting, which is the basis for the recognition of an educational institution on the basis of assessing the quality of its educational activities. The educational institution must prove the implementation of procedures and measures to ensure the internal quality of educational activities according to certain criteria.

There is a similar approach in NATO. To operate in the education and training system, an educational institution must be accredited, i.e. recognized as meeting the quality standards of NATO education and training. There is an institutional accreditation procedure for this, which is carried out by NATO Allied Command Transformation. The institutional accreditation process is based on NATO Quality Standards, which cover three broad categories [11]:

- leadership and management (general, personnel, resources management);
- education and training (define and deliver instruction, student assessment, support for training and learning).
- contribution to NATO (support to NATO requirements, support to discipline management, contributions to other NATO associated activities).

Thus, the institutional accreditation is an integral element of achieving the compatibility of the military education system with NATO standards, which makes it possible to recognize an educational institution in Ukraine and pass the accreditation procedure within NATO.

The subsystem of internal quality assurance of education in Ukraine foresees the implementation the procedures and measures by the educational institution as follows [5,6]. The NATO’s education quality assurance system standards provides that educational institutions which are institutionally accredited by NATO will establish, maintain and review their internal processes and procedures to ensure the

standards and guidelines are implemented [11].

The results of the comparison of procedures and measures of internal quality assurance of education according to national requirements and NATO standard (tabl. 1) show that they cover almost all components of educational institutions are identical in content and correspond to the components of joint capabilities assessment in defense planning.

Table 1

Comparison of components of internal quality assurance of education and training

Ukraine	NATO
defining the principles and procedures for ensuring the quality of education	policy and procedures in place for Quality Management
monitoring and periodic review of educational programs	definition and delivery of instruction
evaluation of applicants for higher education, research and teaching staff and publication of the results of such evaluations	student assessment
providing advanced training of scientific and scientific-pedagogical workers	staff/instructor development
providing the necessary resources for the organization of the educational process, including independent work of students, for each educational program	learning resources and student support
providing information systems for effective management of the educational process	information systems and knowledge management
ensuring publicity of information about educational programs, higher education degrees and qualifications	public information

data generated from [6, 11]

Therefore, adherence to the principles and implementation of measures to ensure the internal quality of education by educational institutions in Ukraine will help ensure the compatibility of the national system of military education and NATO education and training.

Another element of compatibility is the requirements for accreditation of national education programs and approaches to NATO course certification.

Accreditation of an educational program is an assessment of its quality and educational activities of a higher education institution under this program for compliance with the standard of higher education, the ability to meet the requirements of the standard, as well as achieving learning outcomes according to the criteria for assessing the quality of the educational program [8].

Accreditation of educational programs is carried out according to seven criteria (design and objectives of the program, structure and content, access to the program and recognition of learning outcomes, teaching and learning in the educational program, control measures, evaluation of higher education and academic integrity, human resources, educational environment and material resources, internal quality assurance of the educational program, transparency and publicity, teaching and research) [8].

The educational program will receive exemplary accreditation (certificate for 5 years), conditional accreditation (certificate for 1 year) or is considered non-accredited.

The institutional accreditation of educational and training institutions is combined with the certification of individual courses in NATO. There are three

categories of certification courses [11]:

- approved (the proposed course meets a NATO education and training requirements and the facility providing the solution is an institution accredited);
- selected (the proposed course meets a NATO education and training requirements, however, the facility providing the solution is not institutionally accredited);
- listed (the proposed course does not necessarily align with a however requirement).

Course certification is a continuous process that is linked to the conditions of accreditation of an educational institution in NATO (unconditional accreditation for 6 years or conditional accreditation for 6 months).

Conclusions.

Thus, the results of comparing methodological approaches to assessing the quality of military education and training according to national legislation and NATO standards indicate identical approaches to ensuring the quality of education in Ukraine and NATO, which will further enable compatibility of military education institutions through their accreditation and certification of courses.

References:

- [1] On the national security strategy of Ukraine. Decree of the President of Ukraine № 392/2020. (2020 September 15). *Zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n7>.
- [2] Poltorak, S.T. (2019). Transformation of Ukraine's military education system on the way to achieving NATO standards. *Science and defence*, (2), 3–10. <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2018-3-2-3-10> [in Ukrainian].
- [3] *Joint Capabilities Integration and Development System (JCIDS) / Chairman of the Joint Chiefs of Staff Instruction*. (2015 January 23) Retrieved from: <http://acqnotes.com/wp-content/uploads/2014/09/CJCS-Instruction-3170-01I-Joint-Capabilities-Integration-and-Development-System-23-Jan-15.pdf>.
- [4] 4. Rusnak, I.S., Petrenko, A.G., Yakovenko, A.M., Romaniuk, I.M., Kokhno, M.D. (2017). Capability-based defense planning: features and implementation prospects. *Science and defence*, (2), 3–10. <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2017-0-2-3-10> [in Ukrainian].
- [5] Law of Ukraine On education № 2145-VIII. (2017 September 5). *Zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
- [6] Law of Ukraine On higher education № 1556-VII. (2014 July 1). *Zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
- [7] Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine. On approval of the Regulations on accreditation of higher education institutions and specialties in higher education institutions and higher vocational schools № 978. (2001 August 9). *Zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-2001-%D0%BF#Text>.
- [8] 8. Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine. Regulations on the accreditation of educational programs, which provide training for higher education №977. (2019 July 11). *Zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880-19?lang=uk#Text>.
- [9] *NATO Education, Training, Exercise and Evaluation (ETEE) Policy, MC 0458/3*. (2014 May 27). Retrieved from: <https://ciedcoe.org/index.php/docman/ptf-reference-docs/379-mc-0458-3-nato-etee-policy/file>.
- [10] *BI-Strategic Command Directive 075-002 / Education and Training Directive*. (2016 September 6). Retrieved from: <https://ciedcoe.org/index.php/docman/ptf-reference-docs/377-bi-sc-directive-075-002-education-and-training-directive-nu0709-inv/file>.
- [11] *BI-Strategic Command Directive 075-007 / Education and Individual Training Directive*. (2015 September 10). Retrieved from URL: <https://www.act.nato.int/images/stories/structure/jft/ptecs/etd-075-007.pdf>.

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.36

ANALYSIS OF COMMAND AND CONTROL MANNED AND UNMANNED AVIATION THROUGH COMBAT CO-EMPLOYMENT IN OPERATIONS

ORCID ID: 0000-0002-8651-4920

Yaroslav Yaroshenko

adjunct of Aviation Department

The National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskiy

ORCID ID: 0000-0003-2014-7408

Volodymyr Herasymenko

candidate of military sciences, doctoral student of Aviation Department

The National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskiy

ORCID ID: 0000-0002-7751-8313

Oleksandr Blyskun

adjunct of Aviation Department

The National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskiy

UKRAINE

Abstract. *The article presents analysis and summarizes the existing methods of command and control manned and unmanned aviation through combat co-employment in operations based on practice of conduct military operations by Armed Forces of Ukraine and armed forces of the world's leading countries. There are offered the ways command and control manned and unmanned aviation through combat co-employment further development.*

I. INTRODUCTION

The development of technologies in the defense area has led to the rapid growth of the unmanned segment in the defense sector of the armed forces of the world's leading countries and the expansion of their range. While the first unmanned aerial vehicles (UAV) were created (mainly) for reconnaissance, then in the future the range of their usage has expanded significantly (interference, retransmission, high-precision strikes on ground targets, air targets). This has led to the creation of unmanned aerial complex (systems) UAC(S) for different purposes. Currently, UAC(S)s can perform the same tasks as crewed aircrafts, and some of them even with greater efficiency and quality. With the development of modern communication and data transmission UAC(S) began to be used in conjunction with crewed aircrafts to aiming at the target, to relay command and control signals, to conduct electronic warfare, to defeat the elements of enemy's air defense system etc.

Analysis of recent research and publications.

The sources [1, 2] are classified unmanned aerial vehicles, describing their main characteristics and purpose. The views on the further implementation of tactical techniques for combat co-employment of manned and unmanned aircraft are set out in [3]. The experience of combat co-employment UAVs as part of interspecies groups is considered in [4]. The possibility of combat co-employment of helicopters and UAVs is considered in [5]. In [6,7,8] the authors describe the experience of combat co-employment of attack aircraft and UAVs. The views on the further combat co-employment of manned and unmanned aircraft are described in [9].

II. METHODS OF COMMAND AND CONTROL MANNED AND UNMANNED AVIATION THROUGH COMBAT CO-EMPLOYMENT

During planning the combat co-employment of manned and unmanned aerial

vehicles, determining the method of control is one of the most important steps. The type of UAV, its functional purpose, avionics equipment of the crewed aircraft as well as the task will determine the methods and timing of information transfer from reconnaissance's to strike unit, which will affect the method, procedure and timing of combat joint usage.

Combat experience shows, that the information transfer for command and control of combat co-employment was carried out in the following ways:

the first one – UAV - Operator (ground UAV command point) – ground (air) command point - aircraft (helicopter) with manual control of UAVs (this method was used during the Antiterrorist operation in eastern Ukraine in time of use of UAV "Race" and other small UAVs supplied by volunteers for the Armed Forces of Ukraine);

second one – UAV - Ground (air) command and control point - aircraft (helicopter) when flying UAVs in autonomous mode (war in the Persian Gulf in 1991, in most cases used known tactics: search on a given route, exit to a given point and its flight; flight of a given line [8]);

third one – UAV - Manned aircraft (online video broadcast to the crewed aircraft's board) (during the combat actions in Kosovo in 1998-1999 a direct link was provided between the UAC in the air and a particular aircraft, aimed to launch a missile strike due to the inclusion of UAC in a common data exchange system based on air command posts, which became the basis of reconnaissance and strike systems [6]);

fourth one – Aircraft - UAV. Aircraft's crew operates the UAV online using satellite data transmission. (Boeing and the US Navy conducted a series of successful test flights of two EA-18G Growler aircraft in unmanned mode, using a third manned EA-18G Growler to control them).

Analyzing the methods of information transmission, we can conclude that from the efficiency of information transmission and protection of the manned aircraft the most appropriate way to control the UAV - is from the manned aircraft. Nowadays, this method cannot be implemented in the Armed Forces of Ukraine due to the lack of technical capabilities (in particular, the lack of its own satellites and means of automating transmission of the data about situation on the air). Therefore, the most acceptable are the following methods of control during the combat joint usage of manned and unmanned aircraft:

the first – to command and control of manned and unmanned aerial vehicles is carried out from one (compatible) control point to which information from the UAV is received, processed and used to target and aim at the officers of the combat command and control crews of manned attack aircraft (helicopters). This reduces the time for searching and recognizing the target by the crew of the aircraft (helicopter);

the second – to command and control of manned and unmanned aerial vehicles is carried out from different control points, while the operator controls the UAV, brings it to the target area, searches and recognizes the object of impact and illuminates the target with a laser, which allows the pilot of the attack aircraft to quickly find the target and hit it with missiles or bombs with a laser guidance system.

The development of modern data transmission technologies gives impetus to the introduction of new methods of conduct combat operations. Existing UAC can provide information about enemy online to tactical aircraft, reducing aircraft crews' time to search for and identify targets, which ultimately reduces the control cycle and, as a result, increases the effectiveness of combat employment.

III. CONCLUSIONS

World's leading countries continue to introduce new methods of command and control, processing and issuance of data (material, graphic, video information), decision support management of various levels of decision makers, in order to

comprehensively ensure highly effective combat operations by modern multifunctional joint forces in a common information-communication space, which will be based on the formation of reconnaissance and combat information space in the combat zone, where the main elements that form it will be unmanned air vehicles for various purposes [4].

The armed forces of the world's leading countries have and use some experience in the combat co-employment of manned and unmanned air vehicles to increase the effectiveness of combat operations in terms of reducing casualties among highly qualified aircrew. The world's leading scientists are working on the continuous improvement of aircraft with modern avionics, which allows to control combat operations, monitor the area of operation (battlefield) by receiving information online and constantly make adjustments to previously made decisions or refocus manned aircraft to ensure its safety.

Ukrainian Armed Forces are at the early stage of introducing combat operations of manned and unmanned aerial vehicles, but the armed confrontation in eastern Ukraine encourages military scientists to constantly search for new forms, methods and tactics of using existing weapons and military equipment (including more effective use of UAVs and manned aircraft), as well as their improvement, either on their own and in conjunction with experts from world's leading countries (Turkey, USA, Israel, etc.).

References:

- [1] Pro zatverdzhennia Pravyl vykonannia polotiv bezpilotnykh aviatyynomy kompleksamy derzhavnoi aviatyyny Ukrainy (in Ukrainian), Order of the Minister of Defense of Ukraine 08.12.2016 N661. Kyiv – 2016. Removed from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0031-17#Text>.
- [2] Doherty, M. (2017) Dron. Pervyi illiustryrovannyi putevodytel BPLA [per. s anhl. V.Bychkovoi, D. Evtushenko] (in Russian). Moscow: Yzdatelstvo «E».
- [3] Artemenko, A.M., Astakhov, O.O., Koval, V.V. & Zharyk, O.M. (2015) Pohliady shchodo podalshoho rozvytku form I sposobiv zastosuvannia Povitrianykh Syl Zbroinykh Syl Ukrainy v suchasnykh operatsiyakh (boiovykh diiakh) (in Ukrainian). Nauka i tekhnika Povitrianykh Syl Zbroinykh Syl Ukrainy. № 2. Removed from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nitps_2015_2_3.
- [4] Kucherenko, Yu., Naumenko, M. & Kuznetsova, M. (2018) Analysis experience use unbeatual vehicle apparatus and determination their further development during conduct netset central operations (in Ukrainian)// Systems of Arms and Military equipment. Kharkiv: № 1(53). Removed from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/soivt_2018_1_5
- [5] Alimpiiev A.M., Vatan M.I., Tiurin V.V., Masiahin V.I. Rezultaty analizu osnovnykh klasiv BPLA dlia otsiniuvannia mozhlyvosti yikh spilnoho zastosuvannia z armiiskoio aviatyynoi. (in Ukrainian) Removed from <https://www.ukrmilitary.com/2016/03/analiz-bpla.html>
- [6] Petruk S.M., (2017) Bezpilotni aviatyyni komplekxy v zbroinykh konfliktakh ostannykh desiatyrych (in Ukrainian). Systems of Arms and Military equipment. – №1(13).
- [7] Boeing uspishno poiednav pilotovani ta bezpilotni litaky (in Ukrainian) Removed from <https://www.ukrmilitary.com/2020/02/boeing-manned-unmanned.html>
- [8] Mosov, S.P. & Khoroshylova, S.I. (2018) Osoblyvosti zastosuvannia taktychnoi bezpilotnoi rozvidualnoi aviatyyny u voiennykh konfliktakh. Voienno-prykladni pytannia systemnoho analizu ta matematychnoho modeliuvannia (in Ukrainian) Kyiv: TsVSD NUOU. Removed from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpcvsd_2018_2_19.
- [9] Unmanned Systems Integrated Roadmap FY2011-2036. Removed from: <https://fas.org/irp/program/collect/usroadmap2011.pdf>

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.37

UNMANNED AIRCRAFT AS A SOURCE OF INFORMATION FOR PROVIDING THE STATE DEFENSE MANAGEMENT SYSTEM IN CRISIS SITUATIONS

ORCID ID: 0000-0002-3494-8583

Oleh Hudyma

Doctor of Philosophy, Senior researcher
doctoral student at the Center of military-strategic research
The National Defense University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskiy

UKRAINE

The XXI century is characterized by an intensive increase in the number of threats in all spheres of society. This requires the creation of mechanisms and tools for monitoring, early forecasting and timely prevention or response to emerging crises.

Along with this, the present is characterized by intensive development and introduction of information technologies and robotic systems. Special attention should be paid to unmanned aerial vehicles (unmanned aerial vehicles, remote-controlled aircraft) (UAVs). UAVs are used for: monitoring of objects (industrial objects and objects of long distance, highways and pipelines), protection of objects, detection of fires, carrying out rescue operations, aerial photography, mapping, monitoring of emergencies, agriculture, performance of tasks on delivery of small cargoes to the destination, performance of tasks for safety in the cities, performance of military tasks.

Given that UAVs are carriers of current information on the status of objects to be monitored, it is appropriate to use them to perform tasks of national security and defense and directly to provide up-to-date information of situational centers as elements of the state defense management system in crisis situations.

Issues of creation, formation and development of public administration decision-making systems are considered in [1-6], information and analytical support of public administration, tools for their adoption and organization of the situation center in terms of application of mathematical apparatus and implementation of hardware and software computing systems in [7-9]. In [10-13] the authors attempted to classify UAVs and analyzed their application. In [14] the authors developed a system of destruction of ground and air targets such as unmanned aerial vehicles, which developed a system for detection, guidance and destruction of unmanned aerial vehicles.

The scientific works of domestic and foreign scientists did not consider the issue of involvement of UAVs in the information support of situational centers.

The Situation Center is a special organizational and technical (organizational-functional, organizational-technological) complex, equipped with targeted hardware and software and unique information and communication equipment for monitoring the state of national security, preparation and holding of official meetings and the most trained experts, analysts. development and adoption of key government decisions [15].

Situational centers can be divided into three main classes: 1st grade - situational centers for analysis and crisis management; Grade 2 - virtual reality centers for reproduction of developed (non-existent) objects; Grade 3 - centers for monitoring and decision-making [15].

The first class includes situational centers for crisis analysis and management. The main purpose of such centers is to prevent the crisis by providing timely decision-makers, not only all the comprehensive information on the current state of controlled objects, but also forecasts of possible scenarios. Although most of these crisis situational centers are focused on solving security problems, such centers are also actively created to combat local crises in large cities [15].

Second grade. Situation centers, often referred to as Realyty Centers, are used to reproduce objects that are being developed (and do not yet exist in reality). These can be virtual models of new planes, cars, or any other object, the full-scale modeling of which is either very expensive and time-consuming or impossible at all. Interestingly, this class of situational centers has found wide application in solving problems of urban planning and architecture. The objects of virtual modeling in this case are not only the buildings planned for construction, but also the entire existing existing city building [15].

Third grade. Situation centers can be generally called monitoring and decision-making centers (Decision Support Center) [15].

Along with this, today the following classification of UAVs has been formed in the world: micro (weight - up to 1 kg, range - up to 20 km.); battlefields (weight - up to 50 kg, range - up to 50-150 km.); tactical (weight - up to 300 kg., range - up to 150-300 km); operational (weight - up to 1000 kg, range - up to 300-700 km.); strategic (weight - more than 1000 kg., range - up to 700-3000 km).

Also, there is a qualification of the UAV in terms of design features of the glider and work surfaces:

Aircraft-type UAVs - have a rigid fixed wing that creates lift. Due to this, they are easy to operate, resistant to harsh weather conditions, have the ability to carry more payload, as well as cover long distances with less energy consumption. Areas of application - delivery of small loads, monitoring of long-distance objects, long missions. However, it is not suitable for missions that require high positioning accuracy, as it must always be in motion to create a lifting force [16];

UAV helicopter type - lifting force is created by a propeller or several propellers. The advantages of this type are vertical takeoff and landing, hovering in the air, precise maneuvering, but they have less energy and less range. UAV data are suitable for missions that require high positioning accuracy, such as checking the condition of railways, pipelines, buildings, etc. [17];

Multirotor UAVs are the same as helicopter-type UAVs, but have more propellers, which are divided into: 3 propellers (tricopters); 4 propellers (quadcopters); 6 propellers (hexacopters); 8 propellers (octocopters).

At the same time, they have almost the same qualities as propellers, but much more stable, more maneuverable and easy to control. The purpose of multirotor UAVs are missions that require special accuracy [18].

Considering the different classes of situational centers and the classification of UAVs by type, we formulate the correspondence, which is presented in table 1.

Table 1

Analysis of the possible use of UAVs by type for information support of situational centers of different classes

Type of governing body	Situation center class	UAV classes that can be used as sources of information
State level (strategic decision making)	First	Micro, battlefields, tactical, operational, strategic
	Second	Micro, battlefields

Table 1 (continued)

Type of governing body	Situation center class	UAV classes that can be used as sources of information
	Third	operational, strategic
Central executive body	First	Micro, battlefields, tactical, operational, strategic
	Second	Micro, battlefields
	Third	operational, strategic
Regional (Regional (district) state administration)	First	Micro, battlefields, tactical
	Second	Micro, battlefields
	Third	-
Object	First	Micro, battlefields
	Second	Micro
	Third	-

[author's development]

Based on the formed correspondence, in the future in the formation of conceptual approaches to information support of the relevant classes of situational centers can be considered a certain type of UAV as a source of relevant and operational information to make appropriate decisions, including within the state defense management system in crisis situations.

Conclusions. The correspondence of classes of situational centers and types of UAVs which can be used as sources of information is formed in the work.

In the future, research will focus on the development of the Concept of information support of situation centers (according to classes), as elements of the state system of defense forces in crisis situations of a military nature.

References:

- [1] Bakumenko, V. D. (2000). *Formation of public administration decisions: problems of theory, methodology, practice: Monographii*. Kyiv: Ukrainian Academy of Public Administration under the President of Ukraine.
- [2] Degtjar, A.O. (2004). *Public administration decisions: information-analytical and organizational support: Monographii*. Kharkiv: Kharkiv Regional Institute of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.
- [3] Nizhnik, N.R., & Mosov, S.P. (2014). Public administration in Ukraine: coordination function. *Scientific Notes of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 6, 111-116. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2014_6_24.
- [4] Nizhnik, N.R., & Mashkov, O.A. (1998). *System approach in the organization of public administration: Navchalnyi posibnyk*. Kyiv: Ukrainian Academy of Public Administration under the President of Ukraine.
- [5] Saati T. (1993). *Decision making: a method of analyzing hierarchies*. Moscow: "Radio and Communication".
- [6] Tertichka V. (2002). *Public Policy: Analysis and Implementation in Ukraine* Kyiv: Solomiya Pavlychko Publishing House "Osnovy"
- [7] Marutyán, R.R. (2018) Information technologies of intellectual management in public administration practice: foreign and domestic experience. *Bulletin of the National University of Civil Defense of Ukraine. Series: Public Administration*, 2, 146-153. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2018_2_22.
- [8] Kuzmenko, G.E., Vyun, V.I., Litvinov, V.A. (2007) Decision support systems such as situational centers are the contribution of IPMMS of NAS of Ukraine. *Mathematical Machines and Systems*, 3-4, 53–62.
- [9] Morozov, A. O., & Kuzmenko, G. E. (2008) The path from automated enterprise management systems to situational centers. *Mathematical Machines and Systems*, 3, 82–107.
- [10] Varchenko, L. G., Kolesnik, N. A., Rusanov, M. G., & Hudyma, O. P. (2001) Remote - manned aircrafts, their characteristics and application features (based on open press materials). *Zbirnik naukovikh prats KHMU*, 7(37), 23-34.

- [11] Kharchenko, O. V., Kuleshin, V. V., & Kotsurenko, Yu. V. (2015) Classification and trends in the creation of unmanned aerial vehicles for military purposes. *Science and Defense*, 6, 47-54.
- [12] Rostopchin, V. V, & Burdun, I. E. (2016) Unmanned aerial systems: basic concepts. *Electronics: Science, Technology, Business*, 7, 82-88.
- [13] Kutovyy, O. P. (2014) Trends in the development of unmanned aerial vehicles. *Science and Armaments*, 4, 39 - 47.
- [14] Romanenko, I. O., Chernozub, V. P., Komarov, V. O., Melnikov, P. Ya., Gudima, O. P., & Kurovska T.Yu. (2015). *UA Patent No.99633*. Ukrainskyi instytut intelektualnoi vlasnosti (Ukrpatent). Retrieved from <https://uapatents.com/patents/gudima-oleg-petrovich>
- [15] Trush, O. O., Hudyma, O. P., & Novik, I. S. (2014) Information and analytical tools for public administration in the leading countries of the world: experience for Ukraine. *Theory and practice of public administration: Proceedings Scientific publication*, 3 (46), 287–295.
- [16] AWACS: GAMMA - electronic data. Retrieved from <http://uav-siberia.com/catalog/product/gamma/>
- [17] "KB INDELA": Unmanned aerial vehicle INDELA-I.N.SKY - electronic data. Retrieved from http://www.indelauav.com/product_insky.html.
- [18] DJI Drone.UA-official dealer of DJI in Ukraine: Inspire 2 - electronic data. Retrieved from <http://drone.ua/dji/shop/dronyi-dji/inspire/kvadrokopteryi-inspire/inspire-2>.

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.38

АНАЛІЗ ЗМІН В АЛГОРИТМАХ ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПРИ НАДАННІ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПОТЕРПІЛИМ

М'яло Ангеліна Олександрівна

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

ORCID ID: 0000-0001-5649-8272

Никифорова Олена Анатоліївна

канд. біол. наук., доцент
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

УКРАЇНА

В умовах введення режиму карантину та самоізоляції питання щодо виконання функціональних обов'язків підрозділів поліції залишається бути достатньо актуальним. В час всесвітньої пандемії питання забезпечення правового порядку в країні та виконання можливих заходів щодо зменшення темпів поширення збудників небезпечної хвороби посіли перше місце в списку функціональних обов'язків структур системи МВС. Поліція впроваджує додаткові превентивні заходи з метою попередження розповсюдження хвороби та запобігання злочинам. Зокрема, поліцейські у межах своїх повноважень перевірятимуть документи громадян, встановлюватимуть маршрути їх слідування та здійснюватимуть контроль виконання карантинних обмежень. Той, хто порушуватиме карантинні заходи та своїми протиправними діями наражатиме на небезпеку інших громадян, відповідатиме за це перед законом. Крім того, поліцейські охоронятимуть місця обсервації та території медичних закладів, де перебувають особи із захворюванням чи підозрою на COVID-19. Постає актуальне питання щодо внесення змін з звичайний порядок надання домедичної допомоги поліцейськими.

На вимогу МОЗ України були впроваджені певні обмеження під час спілкування з оточуючими людьми. Кожен громадянин повинен бути обов'язково в захисній масці, бажано використовувати ще й медичні гумові рукавички. Також не можна наближатися до сторонньої особи ближче за 1,5м. Але, наприклад, за умов дорожньо-транспортної пригоди або при затриманні людини, що підозрюється у скоєнні злочину, такі вимоги виконати просто не можливо.

Тому в Європі - Європейською радою реаніматологів, Сполучених Штатах Америки - NAEMT розробили схожі рекомендації для поліцейських та інших працівників аварійно-рятувальних служб, які за своїми професійними обов'язками повинні надавати домедичну допомогу.[1] Вони складаються з таких положень:

- При необхідності визначити наявність дихання використовувати спрощений варіант прийому «бачу-чую-відчуваю», який виключає необхідність наближати обличчя поліцейського якомога ближче до обличчя постраждалого. Наявність дихання визначати потрібно за візуальними ознаками руху грудної клітини. Якщо це неможливо, при наближенні поліцейського на обличчя постраждалого обов'язково надягається захисна медична маска. Вважаємо, що постраждалий априорі заражений коронавірусом.

- При необхідності проведення серцево-легеневої реанімації виконання штучної вентиляції легень заборонена. Оскільки при цьому не доведений повний захист рятувальника, навіть за умов використання клапан-маски. На постраждалого знов таки одягають маску на обличчя.

- При тактильному контакті з сторонньою особою поліцейській повинен обов'язково бути в гумових медичних рукавичках. При чому вони повинні змінюватися не рідше 1 разу на годину. [2]

- Захисні маски повинні відповідати вимогам біологічного захисту. Перш ніж надіти маску, слід вимити руки з милом або обробити їх спиртовмісних засобом. Одягати маску так, щоб вона закривала ніс, рот і щільно прилягала до обличчя. При цьому не торкатися до маски під час використання. У разі дотику вимити руки з милом і обробити спиртовмісних засобом. Як тільки маска стає вологою (приблизно через 4 години), замінити її на нову. Не використовувати одноразову маску повторно. Коли знімаємо маску, тримати шнури ззаду (не торкатися до передньої частини маски). Відразу викинути використану маску в закритий контейнер. Вимити руки з милом і знову обробити спиртовмісних засобом. [3]

Таким чином, для забезпечення безпеки поліцейських потрібно проводити додаткові заняття з домедичної підготовки, що дійсно актуалізує знання і дозволить зменшити ризики захворіти на поширення інфекційної хвороби. Разом з цим, постає проблема метріально-технічного забезпечення працівників поліції під час виконання професійних обов'язків. На зміну екіпажу видавали лише по 1 медичній масці та парі гумових рукавичок. Звичайно, такий захист не є ефективним в умовах біологічної небезпеки. Можливо, це одна з причин поширення цього захворювання в лавах поліцейських.

Список використаних джерел:

- [1] Schuchat A., (2020). CDC COVID-19. Response Team Public Health Response to the Initiation and Spread of Pandemic COVID-19 in the United States, February 24-April 21, 2020. // *MMWR Morb Mortal Wkly Rep.* 2020 May 8;69(18):551-556. doi: 10.15585/mmwr.mm6918e2.
- [2] Rothan HA, Byrareddy SN. (2020). The epidemiology and pathogenesis of coronavirus disease (COVID-19) outbreak. *J Autoimmun.* 2020 May;109:102433. doi: 10.1016/j.jaut.2020.102433. Epub 2020 Feb 26.
- [3] Офіційний інформаційний портал Кабінету Міністрів України (2020). Вилучено з <https://covid19.gov.ua/>

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.39

ПІДХІД ДО ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ РОЗВІДКИ ПОВІТРЯНОГО ПРОТИВНИКА

ORCID ID: 0000-0002-2683-3374 **Пуховий Олександр Володимирович**
канд. військ. наук, начальник кафедри радіотехнічних та спеціальних військ
Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського

ORCID ID: 0000-0001-7410-1267 **Попов Сергій Едуардович**
канд. військ. наук, професор кафедри радіотехнічних та спеціальних військ
Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського

ORCID ID: 0000-0003-0286-7460 **Диптан Валентин Петрович**
канд. військ. наук, начальник кафедри логістики Повітряних Сил
Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського

УКРАЇНА

Характерними рисами сучасної збройної боротьби є: перенесення зусиль воєнних дій у повітряно-космічний простір; застосування сучасних засобів повітряного нападу, а саме крилатих ракет, малопомітних пілотованих та безпілотних літальних апаратів; інтеграція засобів розвідки, управління та вогневого ураження в єдині бойові системи. Це може свідчити про те, що перебіг та результати збройного протиборства будуть визначатися воєнними діями в повітряно-космічному просторі, а в зміст сучасного збройного конфлікту будуть покладені принципи інформаційної переваги, якої намагатимуться досягнути протидіючі сторони. В цих умовах значна роль відводиться протиповітряній обороні, як стримуючому фактору розв'язання збройного конфлікту. Важливою складовою протиповітряної оборони є розвідка повітряного противника, від ефективності якої залежить узгоджене застосування інших сил та засобів протиповітряної оборони [1].

Однією з тенденцій при організації розвідки повітряного противника є інтеграція різноманітних систем розвідки в єдиний інформаційний простір з метою більш повної реалізації можливостей наявних засобів розвідки, які використовують різні принципи виявлення повітряних об'єктів та складають основу систем розвідки [2].

Застосування мережецентричних принципів побудови та взаємодії в єдиному інформаційному просторі з використанням однопозиційних та багатопозиційних радіолокаційних систем, позицій подвійного призначення, комплексування активних та пасивних комплексів, що працюють за принципом інформаційного доповнення, в системі розвідки повітряного простору створює передумови для підвищення ефективності застосування зазначеної системи в сучасних умовах збройної боротьби та доступність інформації про повітряну обстановку всім зацікавленим споживачам інформації, що залучені до виконання завдань протиповітряної оборони.

Структура системи розвідки повітряного противника та її конкретна конфігурація буде залежати від існуючих загроз з повітря та поставлених завдань. Вибір оптимального варіанту системи розвідки повітряного противника можливий на основі оцінювання та порівняння ефективності різних варіантів системи розвідки повітряного противника. Кожному варіанту такої системи

притаманний багатобічний комплексний характер, кожен варіант є багатовимірним та характеризується сукупністю різноманітних показників ефективності, які характеризують різні властивості варіанту системи розвідки повітряного противника і можуть мати різні одиниці вимірювання та бути між собою непорівнюваними. Виникає потреба використовувати сукупність різнойменних показників, які потрібно систематизувати для аналізу з метою прийняття оптимального рішення. В такому випадку для оцінювання ефективності доцільно застосувати методи багатомірного порівняльного аналізу [3]. Зазначені методи дозволяють одержувати прийнятні результати в умовах відсутності жорстких обмежень на кількість показників, обраних для аналізу та оцінювання. Одним з таких методів є таксономічний метод порівняльного аналізу, що є найбільш дієвим кількісним інструментом дослідження процесів, що описуються значним числом характеристик. В основу методу покладено визначення таксономічної відстані, тобто відстані між точками багатомірного простору, розмірність якого визначається кількістю показників, які характеризують об'єкт, що досліджується (у нашому випадку – варіант системи розвідки повітряного противника).

Узагальнений показник ефективності варіанту системи розвідки повітряного противника розраховується за наступною схемою, яка прийнята при таксономічному аналізі: формування матриці значень показників (параметрів) варіантів системи розвідки повітряного противника; стандартизація значень елементів матриці; формування еталонного варіанту системи розвідки повітряного противника; визначення відстаней між багатовимірною точкою, яка характеризує еталонний варіант, та кожною точкою, яка характеризує варіант системи розвідки повітряного противника; розрахунок таксономічного показника ефективності.

Запропонований підхід до оцінювання ефективності системи розвідки повітряного противника може бути використаний для вибору оптимального варіанту системи розвідки повітряного противника.

Список використаних джерел:

- [1] Романченко, І. С., Загорка, О. М., Бутенко, С. Г., Дейнега, О. В. (2011). *Теорія і практика боротьби з малорозмірними низьколітніми цілями (оцінка можливостей, тенденції розвитку засобів протиповітряної оборони)*. Житомир: Полісся.
- [2] Ярош, С. П. (2012). *Теоретичні основи побудови та застосування розвідувально-управляючих інформаційних систем протиповітряної оборони*. І. О. Кириченко (ред.). Харків: ХУПС. ISBN 978-966-468-066-7.
- [3] Плюта, В. (1980). *Сравнительный многомерный анализ в экономических исследованиях: методы таксономии и факторного анализа* (В. В. Иванов, пер. с польск.). Москва: Статистика.

DOI 10.36074/11.12.2020.v6.40

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ ТА ІНШИХ СКЛАДОВИХ СИЛ ОБОРОНИ НА ДОВГОСТРОКОВУ ПЕРСПЕКТИВУ

ORCID ID: 0000-0002-8189-0484

Сурков Олег Олександрович

канд. військ. наук, докторант Центру воєнно-стратегічних досліджень
Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського

УКРАЇНА

Для Міністерства оборони, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сферах оборони і військового будівництва, вагоме значення має прийняття науково обґрунтованих стратегічних рішень щодо розвитку сил оборони на довгострокову перспективу.

Проведені дослідження показують, що учені та практики значну увагу приділяють стратегічному мисленню і труднощам прийняття (вироблення) стратегічних рішень на довгострокову перспективу через часткову невизначеність майбутнього та ризику [1–2].

За результатами дослідження практичного досвіду України, а також досвіду держав – членів НАТО щодо планування розвитку Збройних Сил на основі спроможностей виявлено прагматичну проблему – складності прийняття стратегічних рішень із визначення спільної стратегії розвитку спроможностей Збройних Сил та інших складових сил оборони на довгострокову перспективу через наявність суперечностей на практиці, часткову невизначеність та ризику.

Частковим завданням дослідження є формування принципово нового підходу до спільної стратегії розвитку спроможностей Збройних Сил та інших складових сил оборони на довгострокову перспективу. Підхід передбачає визначення стратегічних пріоритетів на понад 30 років для підвищення результативності стратегічного планування розвитку Збройних Сил та інших складових сил оборони на основі здобутих теоретичних знань та практичного досвіду.

Стратегії розвитку видів, окремих родів військ Збройних Сил та інших складових сил оборони мають бути спрямовані на задоволення їх потреб у спроможностях, необхідних для вирішення повного спектру завдань за визначеними імовірними сценаріями виникнення і розвитку ситуацій воєнного характеру, та бути результативними.

Як результативність розуміємо рівень відповідності очікуваних результатів із розвитку сил оборони поставленій меті, що позитивно впливає на впровадження змін при раціональному використанні фінансових ресурсів та обмежених можливостей держави [1].

Впроваджувати зміни для підвищення стану готовності і здатності сил оборони до застосування у майбутньому безпековому середовищі необхідно за визначеними стратегічними пріоритетами їх розвитку.

Стратегічний пріоритет 1. Ефективна організація керівництва та військового управління у силах оборони.

Очікуваний результат: оптимізація військових організаційних структур і їх чисельності, ефективне співробітництво та координація між усіма ланками і суб'єктами управління сил оборони.

Стратегічний пріоритет 2. Забезпечення діяльності сил оборони, підготовка кадрів і військ (сил), медичне забезпечення особового складу, ветеранів військової служби та членів їхніх сімей, ветеранів війни.

Очікуваний результат: удосконалення систем забезпечення діяльності сил оборони, спільної підготовки військ (сил) та медичного забезпечення.

Стратегічний пріоритет 3. Забезпечення сил оборони ефективним озброєнням, військовою та спеціальною технікою, своєчасне технічне обслуговування і відновлення.

Очікуваний результат: підвищення рівня технічної готовності озброєння, військової і спеціальної техніки, модернізація та оновлення їх складу.

Стратегічний пріоритет 4. Будівництво (придбання) житла для військовослужбовців Збройних Сил та інших складових сил оборони.

Очікуваний результат: наявність продовжуваної програми будівництва житла для військовослужбовців, що дасть змогу підвищити престиж військової служби та мотивацію до служби у військах (силах).

Стратегічний пріоритет 5. Забезпечення живучості та вибухопожежобезпеки арсеналів, баз і складів. Утилізація військового майна, боєприпасів, рідинних компонентів ракетного палива.

Очікувані результати:

- дієвість програм забезпечення живучості та вибухопожежобезпеки арсеналів, баз і складів сил оборони;

- забезпечення планової та комплексної утилізації боєприпасів, рідинних компонентів ракетного палива, що зберігаються в арсеналах, на базах і складах сил оборони;

- позбавлення сил оборони від надлишкового (непотрібного, списаного) військового майна, якщо його відновлення неможливе або економічно недоцільне.

Стратегічний пріоритет 6. Забезпечення діяльності Державної спеціальної служби транспорту.

Очікуваний результат: забезпечення виконання завдань силами оборони в мирний час та особливий період завдяки стійкому функціонуванню транспортної системи.

Стратегічні пріоритети, запропоновані на підставі дослідження із використанням методів стратегічного мислення та системного аналізу [2], можуть бути використані на практиці для прийняття відповідних стратегічних рішень, визначення стратегій, стратегічних цілей, комплексних завдань тощо.

Пропоновані стратегічні пріоритети є універсальними, адже визначені на понад 30 років, пов'язані із процесами розроблення та реалізації бюджетних програм, доктринальних документів, і, беззаперечно, сприятимуть підвищенню результативності стратегічного планування розвитку сил оборони.

Подальші дослідження плануємо присвятити удосконаленню методології стратегічного планування розвитку Збройних Сил України на основі спроможностей, що ґрунтуватиметься на нових наукових та практичних результатах і сприятиме поетапному підвищенню рівня готовності і здатності Збройних Сил в умовах часткової невизначеності та ризиків.

Список використаних джерел:

- [1] Сурков, О. О., Сафронов, О. В., Романюк, А. М. (2020). Методичний підхід до визначення варіанту стратегії та критеріїв досягнення спільних оборонних спроможностей Збройних Сил та інших складових сил оборони. *Зб. наук. праць ЦВСД НУОУ імені Івана Черняхівського*, (2), 47-52. <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2020-2-69/47-52>.
- [2] Сурков, О. О. Формалізація стратегічного мислення і прийняття стратегічних рішень в ході стратегічного планування розвитку Збройних Сил. *Сучасні виклики і актуальні проблеми науки, освіти та виробництва: міжгалузеві диспути: матеріали X Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (с. 97-102). 13 листопада, 2020, Київ, Україна: Наукова платформа Open Science Laboratory. ISSN 2708-1257.

SCIENTIFIC PUBLICATION

ΛΟΓΟΣ

COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS

WITH PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

**« SPECIALIZED AND MULTIDISCIPLINARY
SCIENTIFIC RESEARCHES »**

December 11, 2020 • Amsterdam, The Netherland

VOLUME 6

English, Ukrainian and Russian

All papers have been reviewed

Organizing committee may not agree with the authors' point of view

Authors are responsible for the correctness of the papers' text

Signed for publication 14.12.2020. Format 60×84/16.
Offset Paper. The headset is Arial. Digital printing.
Conventionally printed sheets 8,25.

Circulation: 100 copies.

Printed from the finished original layout.

Contact details of the organizing committee:

21037, Ukraine, Vinnytsia, Zodchykh str. 18, office 81

NGO European Scientific Platform

Tel.: +38 098 1948380; +38 098 1956755

E-mail: info@ukrlogos.in.ua

URL: www.ukrlogos.in.ua

Publisher of printed materials: Sole proprietorship - Gulyaeva V.M.
08700, Ukraine, Obuhiv, Malyshka str. 5. E-mail: 5894939@gmail.com
Certificate of the subject of the publishing business: ДК № 6205 of 30.05.2018.